

PÉCZELY JÓZSEF
FALUSI EMBEREK

LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA, BUDAPEST

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5557-87-3 (online)
MEK-14051

TARTALOM
A VADORZÓ.
A HITEHAGYOTT.

A VADORZÓ.

I.

Péter másodszer is megházasodott. Jól birta még magát. Ugyan jól. Ami voltaképpen nem is csoda. Ott forgolódott a 46-47 esztendő körül. Mi az még a 60-hoz, 70-hez? Semmi. Valóságos gyermek-kor. 46 esztendő, 47...? Voltaképpen maga Péter sem tudta egész végérvényesen. De attájon verte. Így vélekedett. Azonban senkisémondta volna annyinak. Nem. Göndör, fekete haja, egyenes tartása, vastag nyaka, dacos feje, mind a negyvenen alul tanuskodtak; tehát arra, hogy még egy asszonyt, vagy ha úgy jön a sor, még kettőt is kibír a Péter fája.

Hát megházasodott.

Van az úgy néha, hogy az ember másodszer is megházasodik. Péternek meg nagy oka volt rá. Nem is egy, de egész füzér. Már az is, hogy az első asszony után nem maradt se fia, se lánya. Mint a sok apró fehér-falu házak között a falu-nyele, olyan egyesegyedül árváskodott a kis házban. Már pedig a magános özvegyi sorban nehéz az élet. Senkisé törődik vele. Mint az ágról szakadt fonyadt galy, csak tengődik. Jön-megy, térül-fordul, kong a házban s mint a jó sózott káposzta, napról-napra savanyodik. De a nagy csend, a nagy némaság még hagyján! Hanem a százezernyi keserű fájdalmak! Se főtt étel, se tiszta ruha! Soha! Főként vasárnaponként nehezedik rá az elhagyatott árvaság rettenetes szomorúsága, minden nagy nyomorúságával együtt. Amikor váltani kellett volna, de nem volt mit. Ilyenkor Péter egyre határozottabban mondogatta úgy magamagának: „Szétnízök a jányok közt!”

S szétnézett.

Ünnepnap délutánjain ki-kiódalgot Péter a templom elé, a piac-térre, a játszóra s formázzgatta az eladókat. Melyik mit mutat? Husos-e, vállas-e? Van-e csipője? Fontos körülmények! A vékonypénzüeket, a gyenge dongájuakat szelelgette. Ez se, az se. Mit kezdjen velük? Orvossal tartsa őket? Drága patikával? Végül csak a Kele Julis maradt.

Hanem aztán a Julis megmaradt. Még Péter is meg-megnyujtogatta a nyakát s önkéntelenül csettintett egyet-egyet a nyelvével, amint a Julist szemszögletezgette. Hát olyan formás két piros orca, tüzes szemekkel, váll, csipők, mell, - nem is akadt több az eladók között! Nana! Ez megint magyarázható! A Julis nem volt már mai csirke! Erősen tul volt már a huszonötön, egészen ott a harmincas rubrikánál, amikor tudnivaló, hogy a leány-asszony már teljében virágzik. A bimbó rózsává van pattanva. Nagy ritkaság az így faluhelyen. Leányfejjel való teljes kivirágzás. Igen nagy! Mert tizenhét-husz éves korában itt minden valamire való leány főkötő alá kerül. Egytől-egyig. Még a csunya is. Minden zsák megleli a maga foltját. Szegénye, gazdaga egyaránt. A béna is, a sánta is... Csak az olyannak sikeredik nehezen párja, mint teszem a Kele Julis. De hát az ilyen eset meg igen elvéte fordul elő. Tizenöt-husz esztendőben ha egy... Nem is emlékeznek az emberek, hogy mostanában más is belekerült volna a csufságba...

Mert a Julcsa csufságba került! Van annak már vagy tiz esztendeje... A Jóboru gyerekek... Aki annak rendje és módja szerint elkendőzte még a katonaság előtt. Elkendőzte, hát jó. Járt hozzá, hát jó. Hisz fiatalok voltak... Ugyan ki vetne rájuk követ? Hogy a gyerek megszületett, az még nem lett volna baj. Hát megszületett. Ki ütődne meg azon? A csufság nem is ott kezdődött, hanem ott, amikor a Jóboru gyerek már kiszolgálta a császárt a három keserves esztendővel s hazajövet, egy aféle legénybucsun, éppen a lakodalma előtt két héttel, valami semmiség fölött a korcsmában kikezdett a Senye Lacival...

Ugy történt, hogy a Jóboru azt állította, hogy egyszer magával a fölséges császárral beszélt egy *vakparádén*, a Vérmezőn... Igaz, hogy bor is volt bennük. A Senye Laciban meg sok is...

- Hazucc! - vágta a Jóboru szeme közé.

- Én?

- Te!

- Bitang!

A többiek későn léptek közbe. Senye Laci a kis ólmos-botjával akkora léket vágott úgy visszakézből a „bitang” titulusra a Jóboru Jancsi fején, hogy azon át a halál egész komótosan bekukucsgált a császárszolgálat legény belsejébe.

Hát a Julis sirt. Eleinte igen sokat sirt. A Senye Lacit meg átkozta. A Jancsi koporsójánál főnhangon, tele szájjal, az egész falu előtt. Így verje meg, úgy verje meg... Soha egy jó napja...

- Még a föld is vesse ki a *kelebibü*!

A Senye Laci akkor csak annyit mondott: „Faluvirága!” Azt se sokan hallották, csak a körülötte levők. De azért rajta maradt. Rajta még azután is, hogy egy-két esztendőre az apja után a Jancsikát is elvette a jó Isten egy kis torokbajban. Hát akkor a Julis megkönnyebbedett. Szó, ami szó, megszabadult a kolonctól. De csak az egyik kolonctól, attól, amit az apja akasztott a nyakába; a másiktól, amit a Senye Laci dobott rá, a csufnevétől, soha. Aminek aztán az lett a következménye, hogy a lányok nem igen mertek barátkozni vele. Féltek a falu nyelvé-től. Inkább kikerülték... A legények meg csak aféle játékszernek vették. Már a magasorbeliek. Egymást heccelték: „Vödd-e! Virágot kapsz benne! Egy egész falu virágát!”

Senkise mert vele komolyan beszélni. Mindenki csak úgy félvállról komázva.

A módosabbjai már igen. A nagy gazda legények! Ugy naplemente után... De azok másféle célzattal! Mondták is, de bizonykodtak is, hogy egyik-másik sikerrel. A Turi Ferke, a Kú Sándor... Vagy igaz, vagy se...

Péter egy vasárnap délután addig kerülgette, addig nézegette, formáztatta a Julcsát, míg bátorkodott. Amikor egyszer úgy külön kaphatta, megszólította. Nem mert hozzá csatlakozni, mert hátha a Julcsa szóra se érdemesíti. Ki tudja előre? Vagy nagyra lát, vagy az is lehet, hogy már le is számolt az emberekkel, a férjhezmenéssel...

- Má' hazafelé?

Ezzel a szóval próbálkozott. Keresett ugyan a süvege alatt alkalmasabb megszólítást is, de nem talált.

A Julis ugyanis az utcájuk felé fordult, ő meg ott állt a sarkon s hirtelen támadt elszántsággal fölkérdette: „Má' hazafelé?” Ugy odavetette neki a szót. Féloldalról.

Péter, mialatt fölvette a kérdést, mindenre elkészült. Ha a lány nem válaszol, ha nem érdekesíti a jó szót jó szóra, hát úgy is rendben van. A távolastabb lézengőknek nem tűnik föl az eset. Legfőlebb annyit mondanak: „A Pétör is vetött utána egy szót!” Ha, mégha annyit mond, hogy haza, hát akkor az azt bizonyítja, hogy nem idegenkedik. Akkor aztán egyik szóból sarjad a másik, amely után csak kiviláglik lassacskán minden.

Hanem a Julcsa csodálatosképen nemcsak azt mondta, amit Péter várni remélt, hogy „haza”, hanem meg is állt. Ez már aztán nemcsak azt magyarázta, hogy nem idegenkedik Pétertől, hanem azt is, hogy ha akarod, hát szóba állhatunk. Egészen azt.

Péternek megdobbant az őtikéje alatt. Ugyan megdobbant. Jól vagyunk már! Egyszeriben érezte, hogy a sorsa megfordult. Még pedig jóra fordult. Most már annyi, mintha a Julcsa a házában volna. Benn a földes kis szobában. Otthonosan. Szinte már ott látta a Julcsát a kis tüzhely mellett főzni, mosni. Két erős, husos karján fölgürt ruhában... Az lesz csak a világ! Amikor jön haza a munkából, meleg étel várja. Bableves, tarhonyaleves... De nemcsak meleg étel várja, hanem egy jókötésű, formás, takaros menyecske, akinek már az érintése is csupa tűz. Mert Péter úgy érezte, hogy a Julcsának, amint kezét fogott vele, már a tenyere is csupa tüzláng. Érezte mind az öt kis puha ujját. Külön-külön. Mintha apró kis parazsak égtek volna az ujjai bögyén. Való, hogy egy kicsit meg is szoritotta. S a Julcsa nem kapta el a kezét, hagyta a Péter markában, mire aztán Péter, - mondjanak, amit akarnak, - nem is eresztette el. Ugy fordultak be az utcába. Csak úgy öt-hat lépés után csusztatta ki a lány a kezét...

Az uton beszélgettek.

Azt mondta Péter:

- Jó meleg kezed van!

Julis nevetett. Kivillogtatta a szép fehér fogait.

Péter megint csak:

- Ha én tudom, hogy teneköd ilyen jó meleg kezed van, akko' én má' régön mögfogtam volna!

A lány megint csak a fogait mutogatta.

Azt mondta erre Péter:

- Hát te nem szólsz semmit, csak nevecc?

Ekkor már a Julis nem nevetett, hanem egész komolyan mondta:

- Beszéjjünk másrú', akko' majd én is szólok!

Igy aztán Péter másra fordította a szót. Arra, hogy már érik a körte, zsendül a szőlő... Továbbá, hogy van egy almafa az udvarában, még az apja ültette s most csuda sok gyümölcs van rajta.

- Édös alma! Asszonynak, jánynak való!

Julcsa odahamiskodta Péternek:

- Majd elmögyök érte egy este, oszt' e'lopom!

Amire Péter oda vélekedett egész melegen:

- Nem köll azt tenéköd lopni! Ugy is odaadom tenéköd!

Egy kis szapora pillogás után hozzátette:

- Ha ugyan elgyünné érte?

Ez kérdés volt. Egyenes kérdés. „Ha elgyünné érte?” Erre már feleletet kell kapni. Vagy egy, vagy más. Ha mindjárt tréfával elütni is, de szó nélkül nem lehet hagyni.

Péter várta is a feleletet. Mit mond a Julcsa? Ha valamin, hát akkor ezen a feleleten fordul meg az ő sora. Ugy érezte, hogy ezen fordul meg. Mit mond? „Elmék érte, vagy nem mék...”

Julcsa babrált a csipkés kendőjével. A kis szélcsipkék csücskeit huzogatta. Tudta ő, hogy mit kérdez Péter. Ugyan tudta. Az alma csak aféle szótakarás. „Gyüsz-e hozzám feleségül?” Annyi az! Egészen annyi.

Végig szalasztotta maga előtt a tiz esztendő. Vissza egész a Jóboru gyerekeig. Egész a koporsóig. Amikor ott tördelte a kezeit a festett deszkák fölött, amikor úgy érezte, hogy azok a nehéz hantok, melyek a Jancsi koporsóját dübörögtették, az ő szívére, az ő lelkére is hullnak. Ütik, verik, temetik... Aminthogy el is temették. Jobban, mint a Jancsit. Alaposabban, mert azt legalább egyszer temették el, míg őrá azóta mindig dobálják a hantokat... Senki, azóta senki egy jó szóval nem illette, csak játéka, gunytárgya az egész falunak. Csufja. „Faluvirága...” Ahogy Senye Laci megkeresztelte szenteltvíz nélkül. Sokszor még az apja is, az anyja is... S most itt egy ember. Igaz, hogy aféle szegénysorsu ember, de ember, aki nem tréfa-ként, nem gunyból beszél hozzá, hanem komolyan. Aki ugyan egy asszonyt már elföldelt, de voltaképen ő arról nem tehet. Lám, ő meg az emberét temette el. Azaz, hogy az még nem is volt az ő hites embere. Bár az lett volna! S most itt az alkalom. Nevet kaphat. Csak rajta áll. Nem valami kisuvickolt név, az igaz, de név. Olyan, mint nagyon soké a faluban. A tulnyomó részé. Amilyen a Jóborué lett volna. Csak több az, mintha vén lány maradna! Mert való igaz ugyan, hogy a Kú Sándor is hitegette. Egy egész esztendőn át hitegette s aztán eldobta. S a bíró lányát vette el. Most már nem is ismeri...

De meg az évek is. Mindig több-több. Maholnap már befordul a harmincba. Akkor pedig a negyven közeledik... Meg a hideg sir. Az elmulás...

Ránézett Péterre, a kemény-nyaku, a jó magabírásu emberre, ki már fölhasadt szájszéjjel, igen türelmetlenül várta a sorsa-döntő szót.

- Na?

Julcsa meglibbentette a kendőjét olyanformán, mintha végkép eltökélte volna magát: „Hát legyen!”

Péter leste, mi legyen? Az-e, hogy „jó”... az-e, hogy „nem”.

Mit mond most a Julcsa? Mert a lányokon sokszor nagyon nehéz eligazodni. Mikor azt hiszi az ember, hogy csak cicáznak, akkor mondanak igazat; amikor meg készpénznek hiszi már az ember a mondott szavukat, akkor ébred rá, hogy csak macskáznak vele... A fene teremtette!

Julcsa megállt. Péter is.

A mellettük levő udvarból kisbaba nevetése hallatszott. Amolyan gargarizáló, vékony kis sikongó nevetés, melyet csak az anya babusgáló hajahujázása hoz ki a tiszta kis lélek mélyéről... Majd a szív adott a szívnek hangot, sűrűn, egymás után a szemekre, a kis szájacskára... aztán dudorászó, altatgató dana: Hajahajahajahaj...

Julcsa lenézett a földre. Cipője orrát kivillantotta a szoknyája alól, lassan-lassan egy kis port huzott össze s gondosan betakargatott vele egy idő előtt letépett fonyadt falevelet. Nem látszott ki belőle semmi. Ez hát el van temetve. Most, most mindjárt az ő szava is eltemet valamit. A multját. A csúfnevét. Az is belekerül a földbe, a kis porszemek alá, a mulandóságba...

Hirtelen felütötte a fejét s szembe nézte Pétert:

- Hozza el!

Péter megszegte a nyakát:

- Én vigyem el?

- Na?

Péternek egyszerre egy igen okos gondolat ütődött az eszébe. Mondta is azon melegibe:

- Hát 'iszen nini! Éva is maga szakajtotta le az almát!

Ezt még Péter az iskolában tanulta. Pendelyes gyerek korában. A kis bibliából. „Paradicsom és a kigyó.” Valami ilyen volt a címe. Akkor úgy tudta, mint a folyóviz. De azóta sohase jutott az eszébe. Nem emlékszik. Se az Éva, se a paradicsom, se az alma. Pedig voltaképpen ott volt Ádám is! No, ez igazán csodálatos. Ugyan, hogy is vágódott az eszébe, annyi irdatlan idő után? Lám, amit sohase hitt volna, mégis csak okos dolog az az iskola! Még embernyi-ember korban is hasznát lehet venni!

Félre csusszant a szája. Nevetett. Azt nevette, hogy lám, milyen igen okos feleletet adott. Ebből a többek közt azt is kiszálalhatja a Julis, hogy ő nem esett a feje lágyjára. Tudományai vannak. Akurát egy pap. Olvasott, tanult ember, aki a bibliából is tud példázatokat mondani. Még lánnyal szemben is tud! Valami az!

Hát a Julcsának meg is gömbölyödött a szemgolyója. Ni, a Pétör?! Méghogy az Éva a paradicsomban? Ami való szentigaz. Csakugyan az Éva szakajtotta le az almát s úgy nyujtotta Ádámnak.... Most ő az Éva. Péter mondja... Hát jó, legyen Éva. Biccentett a fejével:

- Elmék, ha kend elgyün értem...

Igy történt az eset. Egészen így. Aminek aztán az lett a következménye, hogy másnap délelőtt Péter ünneplőbe öltözött. Kisuvickolta a bajuszát. Mint a disznóperzselő villa, úgy állt a férfiúi ékesség két ága. A csizmákat megkente hájjal, egy füst alatt a haját is s bekopogtatott Julcsáék portájára.

Az öreg Kele János belecsapott Péter érdes tenyerébe s megrázta:

- Hozott isten!

- De biz' az ördög is segítött, - mondta Péter nagy violenciával, miközben úgy hátrafelé tapogatott a tenyereivel.

- No?

- Hát amint a Tarhonya szomszédék kapuja előtt mögyök, valami kis citromhéjba, - bizonyosan a kis Pistuka öhette, mer' az olyan gyerök, - csak mögcsusszan a lábom... aztán hirtelenibe azt se tudtam, hogy kelök föl!

- Hát akko' ülj le Pétör! - mondta az öregember jóízűen nevetve.

Péter a szék felé fordult, melyet az öregasszony letörült a kötőjével.

Ez a tisztességadás jól esett Péternek. Azt magyarázta az igen érthetően, hogy szívesen látják. Szívesen, pedig igencsak tudják, hogy milyen járatban van. Tudhatják. Még akkor is tudhatják, ha a Julcsa nem mondott semmit. Az ünneplőruha özvegyi embernek lányos háznál, összekötve a hétköznap, mindent megmagyaráz.

Péter, miközben a székre ereszkedett, rávigyázott az öregekre. Mit olvashatna le róluk?

Az öregember elnyűtt ábrázata jót mutatott. Az öregasszonyé is. Péterre visszapillogtak, miközben bágyadt mosolygások játszadoztak a szemük, a szájuk tájékán keresztbe-kasul huzódzó ráncok között. De kérdezték is Pétert:

- Hát hogy?

Péter nyujtotta a nyakát, nyujtotta s aztán kikeseregte:

- Mint a kivert kuvasz kutya!

Az öregember ajnyézott. Hümmögött. Az öregasszony azonban mindjárt ráütött a szög fejére:

- Mér' nem vösző magadhó' asszonyt?

Péter billentett a fején:

- Hát 'iszen...

S ránézett Julcsára, ki a sublótban rakosgatott a ruhái között. Le-lehajukált, guggolt. Fiókokat huzgált ki, melyekben dagadoztak a drága ruhák. Felsők, alsók. Mind, mint a patyolat. Még a módos ember lányánál is ritkaság az olyan sok finom ruha.

Van. Julcsa azt akarta mutatni Péternek, hogy van. De Péter tudta. Hallotta, meg látta is egyszer-egyszer a Julcsán. Gondolta is. Ennek a leánynak nem kell ruhára egy krajcár husz esztendeig. Hát ez is igen nagy lelki megnyugvás.

Az öregasszony rászólt a lányára, hogy Péter még jobban világosodjon:

- Má' mögin azt a rémisztő sok ruhád nízögetöd?

Aztán csóváltatva a fejét, odafordult Péterhez:

- Mer' olyan ez a jány, hogy mindig a hummiját rakosgatja. Hun a ruháit, hun a cipőit. Mer cipője is van hárompár. Mög egypár jó erős csizma. Mondva csinált! A Venyigével cselekdöttete!

Péter elégedetten mosolygott.

- Ugy is kő a jánynak. Rakosgassa amilye van!

- De mindig.

- Hát mindig!

- De a párnáit is! Mer hat párnája is van! Csupa pöhöly...

- Hát azt is!

Julcsa aztán, hogy így ráterelődött a beszéd, fölállt a sublót mellől s rámosolygott Péterre, miközben a szemei tűzben villogtak. Péternek megmozdult valami a belsejében. Egyszeribe olyan föllállhatnéka lett. Nana! Így együltőhelyben nagyon nehéz a vért regulázni. Mert most már Péterben a vér bizseregni kezdett. Hol leszaladt a lábaiba, hol meg felmasirozott a fejébe. Végül is gondolta, legjobb lesz, ha a Julcsa is leül mellé. Már az asztal mellé. Mondta is, a fejét úgy oldalast billentve:

- Hát újj má' le tés is!

Julcsa leült.

Hallgattak.

Péter magába merült. Julcsa is. Jövőjüket formálgatták egy-egy képbe. Hogy is lesz? Mint is lesz? Néha-néha az öreg ember szólt. A földeket tudakolta. Hogy áll a vetés? Lesz-e kenyér a télen? Egy-egy szót vetett Péter felé, ki mint a riadt madár, föl-fölrebbenve válaszolt: „Hát... Csak, csak... Nonno!”

Egyszer aztán Péter lassan átnyult az asztal lapja fölött, megfogta a Julis kezét s kissé lesunyva a fejét, fölpláskolt a leányra, miközben odaszólt az öregeknek:

- Ilyen asszony kéne neköm, mint a Julis!

Na, csakhogy ezen is tulesett. Megis nyújtogatta a nyakát a megkönnyebbülés irányában.

Julis elvörösödött, de nem szólt. Nem, mert tudta, hogy a szó most nem ő hozzá van atrecálva. Az öregekhez. Ő már amugy is megmondta. Most szóljon az apja, anyja. Ő ugyan már tegnap este példalódozott előttük a Péterről, sejdittette, hogy ma eljön, sőt azt is, hogy miért jön. Mit akar.

Az öreg ember azt mondta:

- A te dógod!

Az anyja azonban mindjárt ösztökélte:

- Eriggy hozzá! Eriggy! Mire várná?

Akkor ő nem mondott semmit. Se azt, hogy hozzá megy, se azt, hogy nem. De most már láthatják. A kezét átengedte Péternek. Ebből is. Hát látták is.

Az öreg asszony már akkor tudta, hogy hányat ütött az óra, amikor Péter belépett. Na, kiszalad-e a Julcsa? Nem szaladt ki. Hát rendben van. Lecekergett a kuckóból. Odatipegett a fiatalokhoz s egyik kezét a Péter, másikat meg a Julcsa vállára tette s azt mondta, de igen nagy szívbeli örömmel:

- Hát akko' vödd e fiam a Julcsát!

Péter az öreg ember felé intett a szemöldökeivel:

- Oszt kigyelmed?

- Én?

- Hát!

Az öreg ember rándított a vállán:

- Én nem bánom... Hászen ti tuggyátok!

Péter a belsejében mozgó erős érzések következtében fölállt. A Julcsa is.

Az öreg asszony azt mondta:

- Hát akkor, fiam, ma itt maracc ebédre!

Amire Péter nyelt egyet s hunyorgó szemmel egyezkedett bele:

- Jó is lösz egy kis meleg étel. Igön jó lösz!

Majd hozzátette a Julcsára pillogva:

- Ugy is rég nem öttem!

Julcsa erre kiperdült az asztal mellől, megütögette két tenyerével a kötőjét s azt mondta:

- Majd én főzök!

Péter elé állt s tudakolta:

- Mit szeret kend?

- Mindönt, ami meleg, - mosolygott Péter, - de első sorban is tégöd!

S magához húzta a lányt. Átfogta két karjával a derekát, vállát s magához szorította.

Az öreg asszony viseltes ábrázatán a ráncok szaladgálni kezdtek széltibe-hosszába. Nevetett, miközben szaporán biccentgette a fejét, oly formán, mintha csak Pétert biztatta volna vele:

- Szoricsd! Szoricsd!

De Pétert nem kellett biztatni. Ugy magához szorította éhes kezével a Julcsát, hogy az kétszer-háromszor is, amugy lélekzetfogytan sikkantott...

II.

Péter az első hetek alatt alig birt betelni a Julcsával, az új asszonnyal. Néha még napszámot is szalajtott, csak hogy otthon lebzselhessen a szoknya körül.

- Ötözz föl Julcsa, oszt hadd nizzelek!

Veszködött.

- Mönnyön má' kend!

- Hova mönnyek?

- Munkára!

De Péter kivágta magát. Mindig kivágta. Hol a kasza romlott el, hol a kapa..

- A kapanyelet köll mögigazítani. Vaskampóval. Másként nem érvényös... Csak a vaskampó... Szóltam is a kovácsnak... Hónap ráér.

De Péter különben se volt valami nagy munkaszerető. „Az is bolond volt, aki a munkát kitalálta!” Ilyen elvei voltak. Csak muszájból dolgozott. Akkor, amikor a kenyér szoritotta, meg a zsirozó. Akkor is csak annyit, amennyivel kihozta a szükségletet. A napi betevőt. No, meg az ital. Mert Péter az italt is szerette.

Az első hetekben így a Péter. Amint azonban telt az idő, Péter is csillapodott. De nemcsak csillapodott, hanem kezdte kimutogatni a magavalóságát is. Zsörtölődött, dörmögött:

- Ezér' vöttelek e?

Ha az étel nem volt kész az idejére:

- Szomszédoltál, ugy-e?

A mentegetődzésre mérgelődött:

- Hallgass! Az asszony neve hallgass!

Igy.

Idők jártával, úgy félesztendő után, amikor a Julcsa öregei elhaltak s utánuk nem maradt semmi, még csak egy szalmazsák se, - a kis motyót elvitte a betegség, a temetés, a takarékos meg a házat, - hát Péter egészen megváltozott. Rá-rádörmögött Julcsára, ráncolt homlokkal, mérges szemekkel:

- Kódis!

Ettől kezdve Julcsa mindig többet-többet hibázott. Akármibe fogott, akármit csinált, az mind rossz volt. Péter mindenbe gáncoskodott.

- Ugy mögy itt má' mindön, mint a cigányokná!

Ha a Julcsa kiöltözködött, az bántotta:

- Melyik legénynek akarsz tetszelögni?

Máskor meg azt vetette utána:

- Páva!

Meg-megrázta az öklét:

- Csak azt tuggyam mög!

Ha ittas volt, már pedig sokszor az volt, ha csak tudott rávalót sikeríteni, hát akkor, ha a Julis visszaszólt, nekiment s megütötte. Ököllet. A karját, a vállát, de a homlokán is.

- Te... te... falu virága!

Ez fájt legjobban. Még az ütésnél is jobban. Azt hitte, most már nem érheti ez a szó. Betakarta, eltemette a Péter nevével. Hisz ez volt a legnagyobb ösztökélője is. Akkor a multja el lesz temetve... S most éppen a Péter ujitja föl. Az, akinek még hantokat kellene rádobnia; akinek voltaképpen a legkisebb oka volna. Fájt, nagyon fájt. Hasogatta a szívét, lelkét: „Faluvirága”.. A gondolat odaférközött a belsejébe: „Hátha csak ugyan a faluvirága lönnék?”

Faluvirága. Megvolt hozzá mindene. Szépsége, csinosága, fiatal teste, izzó vére...

Ugy nézett Péterre, hogy az nem állta a tekintetét. Elfordult.

Péter aztán éjszakázni is kezdett... De ez még későbbben történt. Akkor, amikor Péter egészen föl hagyott a paraszti munkával. Félre dobta az ásót, kapát, kaszát. „Ögye mög a rozsdá!” Nem turta, nem munkálta többet a földet.

- Elég volt!

De ennek is megvolt a magyarázata.

Egy alkalommal, amint Péter a kékfüi földeken kolompért töltögetett, egy süldő nyulat látott. Afféle kis keshedt jószágot.

- Ni csak!...

A riadt kis állat ott gubbaszkodott egy barázdába. A szemeit meresztgette. Nem mozdult.

Péter elkurjantotta magát:

- Húúú!

Két tenyerét összecsapta.

A nyul fölugrott, az egyik hátulsó lábát a hasa alá kapta s úgy három lábon dülöngélözve igyekezett ki a barázdából. Feltűnt ez Péternek s utána lépett.

- Megájj hé! Te kis nyomorék!

Egyet-kettőt ugrott s leütötte a kapával.

Fölemelte a hátulsó lábánál.

- Nyul! - mondta.

Megmártogatta a levegőbe, meg-megrázintotta. Mennyit nyomhat?

- Két kila...? Harmadfél?

Annál maradt, hogy harmadfél.

Beletette a tarisznyába.

- Ocsó pecsönye! - dörögte.

Amig kapálgatott, a kis nyul folyton ott motoszkált a fejében: „Husos kis állat. Igaz, hogy kicsi, de azért csak hus az!”

Majd elgondolta azt is, hogy ni, milyen hamarosan megszerezte most a vacsorát. Egyet-kettőt ugrott s már a jó kis pecsenye a tarisznyába kerülközött.

Megér egy koronát - vélekedett úgy magában.

Megállt a munkában s kimeresztette a jobb keze mutató-ujját: Megér kettőt... Harmadfél kila csak megér kettőt? Aztán ott a bőr! A bőrt veszi a zsidó... Az is van ugy tizenöt-husz krajcár... Tizenöt van biztosan... vagy tizenhat... Hiába no, nem utolsó mesterség a vadászti mesterség! Annyi bizonyos, hogy könnyen keresi az ételmelet. Se nem fárad, se nem izzad érte. Még csak a tenyere se török fel. Itt a példa. A kis nyul. Többet ér, mint a napszám! Igencsak többet!

Majd elgondolta, hogy ha neki puskája lenne, mint egy-egy embernek a faluban, hát akkor ő se huzná kora reggeltől késő estig az igát inaszakadtáig egypár hatosért...! Egy forint tiz vagy husz. Legtöbbször még annyi se...

Nappal eljárna az egyletbe olvasni, pipázni, a kormányra vetegetni a szót. Annak ugyse árt, akárhogy is szidják! A kocsmába inni. A Kupakos Pistánál jó borok vannak. Csuda jók. Mint az olvasztott arany! Azelőtt?... A Salamonnál?... Nem is jó rágondolni! Vizes, savanykás, mint a citromy... Hanem amióta Kupakos Pista nagy elkeseredésében eldobta a bárdot, taglót: „A fene issza ezt a sok rossz bort a faluban!” - s otthagya a mészárosságot, fölcsapott kocsmárosnak, hát azóta igen! Borok vannak a faluban! Igaz, hogy hus nincs, de annyi baj legyen! Hát ott, ennek a bizonyos Kupakosnak a boraival érintkezve, igen jóízűen lehetne beszélgetni, szót érteni erről-arról... Mindig adódik elő valami. Vagy egy vagy más. Az idő meg szépen elketyegne mellette. Az olyan szivelős ital mellett igen szépen. Komótosan. Éjszakánként aztán kimenne a határba sikeríteni egy-egy nyulat. Az urasági erdőben van fácán is, őz is. Főként az őz! Az ugyan erősen tilalmas jószág. Majdnem akkora törvénye van, mint az embörnek. Pedig az őzet is az isten teremtette s nemcsak az uraságnak teremtette, hanem mindenkinek. Hol van az megírva, hogy csak az uraságnak? Nahát! Akkora állatért pedig már szép pénzt adnak. Négy, öt pengőt. Ami tiz korona. Meg is éri. Salamon szedi össze s küldi föl a nagy városokba, az urak hasába...

Meg-megállt. Fölegyenesedett s nézett föl az égre...

- Mi lönne? Ugyan-ugyan mi is lönne, ha ugy történetösen ráadná a fejét?

Fontolgatta a dolgot, fontolgatta s aztán megállapodott. Végérvényesen megállapodott abban, hogy szerez egy puskát. De honnan? A boltbeli drága. Azt nem tudná megfizetni. Ellenben azt hallotta, hogy Senye Mihálynak van kettő. De még többet is hallott. Ugy rémlik a fejébe, mintha valaki azt mondta volna ugy szó-beszéd közt, hogy az egyik eladó...

- Megvan! - A Kupakos Pista mondta. Hát akkor azt az eladót megveszi... Meg, még máma....

III.

Péter egyre sürűbben tekintgetett a nap felé. Bukik-e már? De az égi király, mintha csak Pétert akarta volna boszantani, igen lassacsán haladt a föld-pereméntuli nagy álombirodalma felé. „Mi lesz? Velem akarsz kikezdeni?” - integetett fölfelé Péter. „Hát most már csak azért se!” Van holnap is, van holnapután is, vélekedett Péter ugy magamagában s félbehagyta a munkát. „E nem szalad e’!” - gondolta s még el is mosolyodott. „Hanem a puska?... - vagy ki tuggya?!...”

Vállára vetette a kapát s kifordult a dülőre. Egy-kettő, egy-kettő... lépegetett hazafelé.

- Tán bolond vagyok!... dörmögte.

Lépegetett. Szaporán rakosgatta egymás elébe a csizmákat. Vállán a tarisznya, a tarisznyában a kis nyul. Gondolkozott. Az eszét szalajtgatta igen virgoncan a közel jövő rózsásnak ígérkező ösvényén. Hogy is lesz? Milyen is lesz az? Igen szivelős képeket látott. Szinig tele jó móddal,

gondtalan étellel. Lépegetett. Igen arányosan kopogtak a csizmák a kitaposott uton. Nem nézett se jobbra, se balra, még előre se, hanem csak úgy a csizmái elé az utra, az ut szélét szegélyező füvekre, cickórókra, iglicekre; de azokból Péter voltaképpen nem látott egy szálát se. Ha hirtelen befogják hátulról a szemeit s fölkérdik, nem tudta volna megmondani, hogy hol van. A faluban-e? A határban-e? Azt meg éppen nem, hogy milyen tájon. Kocsi Balázst se vette észre, a jó cimborát, aki pedig csak úgy tiz lépésnyire kaszálgatott a dülötől... Túri János kutyája, a Lompos, megvakkantotta. Se nem hallotta, se nem látta a kutyát. Szekér zörgött el mellette, - nem tudta; emberek, asszonyok keresztezték az utját, egyik-másik köszönt, Péter fogadta is, - nem tudta; még arra se ébredt föl, mikor a faluba ért, csak a toronynál eszmélt. Megtorpant: „Hahó!” Hiszen ő voltaképpen Senye Mihályt szándékozik fölkeresni! Elsősorban is Senye Mihályt. Azért is hagyta félbe a munkát. Hát!

Visszagyalogolt a hidig s ott befordult a Zsibongóba...

- A kis szerszám irányába gyűttem! - vezette be Péter a beszédet.

- Miféle kis szerszám? - így Senye Mihály.

- Miféle?

- Na?

- Hát a puska...

Senye Mihály értetlenkedett.

- Micsoda puska?

- Hát az eladó...

Aztán Péter szorongó érzésekkel kimagyarázta magát. (Hű, ha elkésett...?!) Hallotta, hogy Mihálynak van egy eladó puskája...

Mihály azonban nem állt azonnal kötélnek. Vén róka volt. Ki tudja nem-e verembe akarják csalni! Történtek már esetek! Igaz ugyan, hogy Péter nem az az ember! De mégis... Sok mindenféle változások történtek a földön! A csendőrök teméntelen fifikával élnek...

- Gyere be...

S az udvarról befordultak.

Mihály oda benn dohánnyal kínálta Pétert, majd meg itallal. Nono! Ha a dohányból tölt, rágyujt s az italból iszik, úgy nincs mit félni. Mert azt még az apagyilkos se teszi...

Péter megtöltötte kis makráját. Rásörcentett. Igen jóízűen nyelte, fujta a füstöt. Hát azt nyelhetette is, fujhatta is. Az ugyan nem látott fináncot!

A borból is ivott. Még ugyan megvallatta az üveget. Gondolta is: Lám, a vadász-embernek mindenre tellik! Borra is, dohányra is. S nemcsak magának tellik, hanem még mást is kínál-gathat. „Igyál! Gyujcs rá!”

Aztán milyen jó dohány! Valóságos szaga van. A bor is... Annyi bizonyos, hogy nem a Salamon pincéjében termett, Kupakos Pista billogja van rajta. Rá lehet ismerni a vágásáról. Merthogy csak a Kupakos Pista bora kívánja azt, hogy még úgy szárazon is nyeljen utána az ember kettőt-hármat.

Péter az üveg letétele után összehuzta a szempilláit s úgy hunyorgott Mihályra:

- Az ántiját!

S csavargatta a nyakát.

- Jó? - kérdezte Mihály.

- Möghiszöm azt!

Mihálynak jól esett a dicséret. Kinek nem esik az jól?

Itt egy kis szünet következett. Egy igen kis szünet, mely alatt Mihály bekukucskált a Péter lelkivilágába. Azt látta ott benn, a rejtekhelyeken, hogy Péter is megérkezett. Nem verejtékezik tovább. Se magáért, se másért. Hanem onnan rángat, ahol van. Az uraság szénájából. Akinek azért még mindig marad. Eddig is bolond volt. Mindenki az, aki annyira szálára szedi, annyira foszlítja a becsületet. Lám Péter is rájött...

Föl is kérdezte Pétert:

- Hát ezután tés is?

Azt nem mondta, hogy mit... de hisz az fölösleges is lett volna.

Péter hunyorított a balszemével s aztán a tarisznyát előre vetette a vállán, belenyult s kihuzta a nyulat.

- Na?

- Lütted?

- Nem.

- Hát?

- Csak úgy a kapával sikeritöttem.

- A kapával?

- Hát!

- A nyelivel?

- Fenét! A fokával!

Mihály átvette Pétertől a kis jószágot. Emelintgette. Egész anyányi... De kapával?... Hihetetlen... Az csak egy esetben lehet, ha a nyulat előbb valaki megsrételte... Deputálta... Kereste a helyét... Megvan! Mutatta is Péternek:

- A hátulsó lábába valaki már régöbben beleszózott!

Péter azt mondta:

- Sántított szögény...

- Hát úgy... Csakis úgy!

- Fölér egy napszámmal! - vélekedett Péter.

Mihály rábiccentett:

- Föl.

- Hát azér.... - potyogtatta Péter a gondolatait, - gondoltam, hogy mondok... izé... Hátha még puskám lönne... A fene törné magát tovább is!! Nem igaz?

Mihály igazat adott Péternek.

- Nana!

De egyebet is adott. A puskát.

Kifordult a házból egy szempillantásra s már hozta a puskát. Igen jó karban levő kétsövű szerszámot. Sima, pulitéros agyut, fényes vasut.

- Hát ez az!

Péter kézbe vette.

- Ez?

- Ez.

Forgatta, leeresztette a csövet. Behunyta a bal szemét s a jobbal belenézett a csövekbe. Előbb az egyikbe, aztán a másikba. A kakasokat fölkatagította. Katt, katt. Fülelt. Hallgatta. Leeresztette. Na, most... Megint... Katt, katt... Valami kis hibát gyaníthatott, mert harmadszor is megkatagította... Majd balkeze ujj-bögyeit végig siklatta a csövek hátán, hasán. Föl, vissza. Megint föl, megint vissza. Háromszor-négyszer. Libben-e valahol? Dudorodik-e? Se nem libbent, se nem dudorodott. A fáját is megboronálta. Ezt már körömmel. Itt a köröm a szakértő. A köröm, mely még a szemnél is biztosabb, főként az ilyen esetben, mert a jól nevelt köröm a legkisebb, a hajszálnyi repedésen is fölakad. De a Péter körme nem akadt föl. Így hát a puska agya is...

- Van egy kilótt töltényöd?

- Akár száz!

- Hát egyet... Csak egyet...

Mihály tudta, hogy mire kell, hát kivett egyet a zsebéből.

- Ne!

Péter beletette a csőbe. Előbb az egyikbe, aztán a másikba. Szorul-e? Nem szorult. Pászolt, de nem szorult. Nana! Péter katona volt, hát csak tudja?!

Aztán forgatta a kilótt hüvelyt addig, míg a kapszlin az ütés helye kissé alul került. Fölcsattantotta a csövet. Jól csattant. Mintha csak meg lett volna kenve. Péter fölemelte a fegyvert. Vállához igazította... A cső vége a kuckó felé irányult. Péter tartotta egyenesen. Kicsit emelte a csövet, kicsit eresztette. Nyilvánvaló, hogy a kis legyet kereste a cső végén... Hiába, már sötétes volt s nem egykönnyen talált rá. De azért rátalált. Most aztán a puska olyan mereven állt a kezében, mintha csak onnan nőtt volna ki a válla alól... Hirtelen lekapta, aztán megint föl... megint le. Mintha csak gyakorlatozott volna. Mihály mondta is:

- Majd én vezényölök, té mög anslágoj!

Péter nevetett.

- Nem azt nizöm én!

Aztán fölkatagította a kakast s ujra vállba kapta... Elrántotta a ravaszt.

„Csett!”

Lekapta a fegyvert... a cső lebukott s Péter vette ki a töltést. Nézte, hogy mekkora horpadást vágott rajta a szög. Hát vágott rajtt lehetősé. Akkorát, ami világosan mutatta, hogy ha jó a patron, a puska nem mond csütörtököt. De nem mond-e? Ezt valójában csak a próba mutatná meg!

Mihály kitalálta a Péter gondolatát.

- Hát iszen nem mondom, toróbáld ki először, mer' voltaképen csak az a bizonyos!

Péter is úgy gondolta. Hát intett:

- Nono!

Aztán fölkérdzte:

- Hát osztán... mi lenne az ára?

- Az ára?

- Na.

- Husz pengő lenne, - fontoskodta Mihály. - Én ugyan harmincat attam érte, de amhá mind-egy, mer használtam is egy keveset... De neköd tizenyolcér adom.

Igaz ugyan, hogy Mihály annakidején tíz forintért vette úgy kéz alatt s nemrégiben tizenötért árulta, de hát a vásár, vásár!...

Péter sokalta az árt. Tizenyolc pengő. Főként azért sokalta, mert egy pengője se volt. Hol van még attól a tizenyolc?! De ha nem veszi meg, akkor meg mivel kezdjen? Azonban még a tizenyolc pengő nem szentírás... Egy esetben azonban a tizenyolc pengőt is megadná szó nélkül, ha Mihály várna egy keveset az árával... Nana. Egy hét alatt, két hét alatt csak kilüvi...

- Hát nem mondom, - potyogtatta Péter a szót, - ha neköd nem lenne sürgős az ára...

- Várok vele egy hétig, két hétig...

Péter fölrántotta a szemöldökeit:

- Oszt ha hónap lenne, az olyan igön, nagy baj lenne?

Mihály legyintett.

- Még asse lenne valami országos vesződelöm.

- Akkó hát...

Péter előre nyujtotta a tenyerét s belecsapott a Mihály markába:

- Tizenkettő!

Mihály kirántotta a kezét s nyult a puska után.

Péter eltartotta.

- Várjá... Hát ne okoskoggy! Add a markod!

- Nem adom.

- De add!

Mihály odaadta.

Pétör ujfönt belecsapott.

- Tizenhárom!

Mihályt a méreg kezdte elönteni:

- Most má' nem adom semmennyiér'! Hoci!

De Péter addig istenkedett, míg Mihály megint csak nyujtotta a markát, azonban egy kikötéssel, ha Péter nem alkuszik tovább...

De Péternek beszélhetett... Tizenötöt ígért.... Tizenhatot... Na?

Végül is nagy nehezen megkötötték a vásárt tizenhét pengőbe. Muszáj volt a Mihálynak engedni. Nonó. Ki a fene látott olyan vásárt, ahol a kimondott áron kel el a portéka? Hisz' azért vásár a vásár! Mihály hát engedett.

Megrázták egymás kezét.

Péter mondta:

- Eb, aki mögbánnya!

Mihály ráhagyta:

- Eb!

Ekkor Péter hirtelen fölmeresztette jobbkezén a hüvelyk-ujját.

- De hátha valami más hibája van?

- Akkor a tied ingyen!

Hát ez igen megnyugtató biztatás volt. Ha Mihály azt mondja, hogy ingyen adja, ha hibája van, akkor nincsen. Ez az egy bizonyos. Nincs. Péter azon menten be is huzta a szüre alá a jószágot. Most már az övé... Azonban nini!...

- Hát osztán mongyuk, ha történetösen most az éccaka kimönnék is... de nincs mivel! Vagy öt-hat patront, ha annál...

Mihály még azt is adott. Körültapogatta a nadrágját és egymásután szedte ki a patronokat:

- Nesze... nesze...

Péter jó kedvvel fordult hazafelé. Büszkén, gangosan lépegetett. Egészen másnak érezte magát. Egy egész araszttal magasabbnak... Majd mögmutatom én most má'! Ur löszök! Valóságos úr! Én nem löhetök úr? Azér' is löszök! Az én kezembe nem látnak ez életben több kapát, kaszát! Elég nagy számár voltam, hogy eddig is!...

IV.

Mikor Julis meglátta Péternél a félelmetes jószágot, csak összecsapta a két tenyerét:

- Hát avva' a puskáva' mit akar kend?

- Mit akarok?

- Na.

- Hát mit akarnék? Vadászni!

- Hol?

- Majd kerül az is, - dörmögte Péter s nekifogott a puska törülgetésének.

Előbb kívül fényesítgette egy posztódarabbal, hogy még nagyobb tükröt kapjon. Aztán egy vékony pálcával kis rongyokat taszigált végig belől a csöveken. Épp úgy, mint a katonaságnál a „mallikhert”. Csakhogy ott azt kóccal kivánták. Hát a kóc az jobb is a belső tisztogatásra, de Péter otthon nem talált. Majd szerez. Azonban kóc hiányában a kis fehér rongy is megteszi. Meg.

Az asszony csak úgy távolról figyelte az ember munkáját. Nem szólt. Minek? Tudta ugy is, hogy Péter miben törí a fejét. Most mondja neki: „Vigyázz!” Vagy azt: „Ne jáccon kend a tüzze’!” Jó is volna! Csak olajat öntene vele a parázsra. Annyi olajat, hogy abba még a háta is belefájdulna!

Vadászni fog a Péter... Hát vadászni fog. Veszedelmes dolog. Főként annak, akinek nincs jussa hozzá. Mint Péternek. Ha megfogják, a törvénnel gyülik meg a baja. De hogy meggyülik!? Bezárják. Fizet. Annyit fizet, hogy a kis ház utána mehet. De az is igaz, hogy ha kijátszhatja a csendőröket, a kerülőket, hát nem bánja meg. Se ő, se Péter. Nem, mert a puska igen jól fizet. Puska mellett könnyü az élet, mert az nem törí az embert, csak pihenteti. A pihent ember meg nem darabos, nem durva. Neki is csak szivelősebb lesz akkor az élete. A *van*-ból jobban cseppenhet egyre-másra: kendőre, ujrúhára, mire...

Péter még az éjszaka kióvakodott az uraság erdejébe is szerencsével járt. Egy szép őzbakot hozott haza. Öt pengő ütötte érte a markát.

- Egy egész heti napszám! - mondta Péter az asszonynak s elégedetten mosolygott. Régen volt így kibékülve a világgal.

Az öt pengőből kettőt odaadott az asszonynak:

- Kőcsd e’!

- Mire?

- Amire akarod!

Aztán nagymaga büszkén hozzátette:

- Ezután má’ mindig így lösz!

Két pengőt félretett a puskára; egyet dohányra, szivarra, meg italtra...

Azon a héten nem ment munkára.

Azután se.

Mikor a pénze elfogyott, az éjszakába hajló est szürke köpenyege alatt kiosont az erdőbe...

Vadorzó lett.

Ettől kezdve Péter valóságos módos ember módjára élt. Dologra nem járt. Csak az egyletet, a kocsmát bujta. Ivott, politizált. Olyan példátlan szerencséje volt mindjárt az első napokban, hogy két hét alatt a puska árát is kifizette.

- Elhoztam, Mihály!

- Mit?

- A puska árát.

S elővette a belső zsebből az új bőrbugetyellárist s a többi közül tempósan kinyálazott egy tizest, egy ötöst... A nadrágzsebből meg két ezüstöt pengetett az asztal lapjára...

Mihály nyaknyujtogatva kérdezte Pétert:

- Van?

Péter összehuzta a szempilláit, az egyik szemét be is hunyta s úgy intett vissza:

- Van!

Aztán úgy öntelten mosolyogva hozzátette:

- Lesz is!

V.

Gergő legényember volt. Afféle tagbaszakadt vállas legényember. Épp úgy, mint a többi Busák. A felcser még se vette be katonának, pedig már kétszer állt előtte. „Alkalmatlan.” Így mondta mind a kétszer. Csoda az, mert a Gergő legény olyan volt mint a szálfá.

Az emberek nem is akarták hinni:

- Komédiázik a gyerök; eldugta a pántlikát!

Csak mikor a regruták berukkoltak s Gergő itthon maradt, akkor párolgott el a kétkedésük; de szó nélkül még sem hagyták:

- Nincs annak az orvosnak szöme!

A lábain kifogásolt valamit: „Nagyok az erek.” Így mondta a Gergő is:

- Az orvos a lábaim végött kifogásolt. Aszonta, hogy igön vastagok rajta az erek!

Bolond orvos. Hát akkora darab legénynek nem lehetnek kis erei. Csak a nagy lábban lehet nagy ér!

De azért az orvosnak is volt annyi esze, hogy Gergőt nem eresztette ki végkép. Csak egy eszten-dőre. Bizonyosan az utolsó vizitáción szándékozik berántani. Akkor, amikor a legkeserve-sebb. Amikor már a vele egyivásuak az utolsó esztendejüket töltik. Így vélték az emberek.

Nem baj. Gergő mindenkinek azt mondta: „Nem baj!” Rántott egyet a vállán s élte tovább a világát.

Mert a Gergő igen jó világot élt. Igaz, hogy afféle zsellér-gyerek volt, de igen megbecsülték a jó állásért, a szép növéseért, meg a nagy erejéért - a menyecskék.

Gergő ott béreskedett a Nyakas Nagy Imrénél. Két ló, két ökör volt a keze alatt. A belsőségen. Nem a tanyán. Azt nem állta volna ki. Csak itthon mindennap a faluban. Így néha-néha látogathatta az öreg édesanyját is. Mert azt is Gergő tartotta. Nem ugyan a béréből... Az másra kellett. Puskaporra, serétre, dohányra, meg pálinkára, szagos szappanra... Ami a puska-por, meg a srét után hasadt, abból jutott az öregasszonynak. Étel is, ruha is...

Olyan vadorzó, mint Gergő, nem volt több a faluban; de még a megyében se! Ahány csendőr, ahány vadőr, az mind tudta a Gergő munkáját... Lestek is rá, de sohase tudták megfogni. Egyszer se.

Gergő csak nevette őket. De nevette Gergő a friss-sütetü férjeket is, akik nem győzték előle dugdosni a párjukat. Mindenik mint egy-egy kakastollas... S azért a Gergő minden éjszaka a tilosban járt.

Mindössze egyszer ütöttek a Gergő derekára. Az a sodrófa se ember kézben volt!...

Egyik éjszakai utjában Péter összetalálkozott a Gergővel. Amolyan bujkálós holdvilág volt, de azért megismerték egymást.

Péter tudakolta:

- Van?

Gergő biccentett a fejével:

- Van.

- Micsoda?

- Őz.
- Hol?
- Az alé végén.
- Mér' nem viszöd?
- Nem birom.
- Egy őzet?
- Kettőt.

Péter, kinek üres volt a tarisznyája, kételkedve nyújtotta előre a nyakát.

- Kettőt?
- A gáttól idáig csak elhoztam ükét valahogy, - mormogta a legény - de tovább má' nem birom... Aztán mög félő is... Eccörre kettővel!

Péter jószívvel ajánlkozott:

- Hátha én segitenék?
- Kend?
- Én!

Azt mondta a legény, de igen nagy örömmel:

- Mögisszuk az áldomását!

...Gergő tizenkét pengőt kapott az őzekért, meg ráadásul egy nagy üveg pálinkát.

A tizenkét pengőt Gergő becsúsztotta a kis lájbizsebbe. A pálinkára azonban kedvetlenül nyújtogatta a nyakát s némi gondolkozás, tétovázás után azt inditványozta, hogy az italt Péteréknél igyák meg. Meg is magyarázta mindjárt, hogy miért:

- Nem szeretöm a korcsmát, mer' abbú' mulactság sarjadzik; a mulactságbú mög duhajkodás, vereködés!...

Egy szemhunyoritással hozzátette:

- Vagy én nálam az istállóba, vagy kendnél, mer' én nem akarok mulatni!

Pedig nem az járt az eszébe, hanem a Julis, akivel már úgy néhanapján szót értett lánykorában...

Péter himölt-hámolt.

- Az istállóba?

Megrázta a fejét.

- Majd a fene!

Gergő kapott a szón:

- Ott azér' is bajos, mer' ha történetösen a gazduram...

Péter kölletlenül húzogatta a vállát:

- Ami azt illeti, hát nálam is löhetne ugyan...

Itt elharapta a szót, mert valami olyan gondolat kezdett homályosan derengeni a fejében, hogy nem kívánatos a macskát bevinni abba a kamarába, ahol tejföl van, főként az olyan macskát, aki a tejfölt nagyon szereti, de ezt az erőtlén derengést hamarosan elnyomta a kívánatos ital csábitgató színe, illata, mire Péter megadással bólintott:

- Hát akko', ha nincs más, gyerünk én hozzám!

S elindultak.

Julis jó szívvvel fogadta őket. Megtörülgette az asztalt, széket:

- Üljenek le.

Tudakozódott a szerencse után.

Péter azt mondta:

- Löhetne rajta vönni egy rúgott bornyút!

Julisra nézett ugyan, de voltaképen a Gergőnek mondta. Jobbadán azért, hogy no, mondjon valamit.

Gergő hunyorított a szemével s úgy adta vissza a szót. Ő meg Péterhez fordult, de azért nem neki atrecálta a mondását:

- Kitelne annak az árából egy rójtos selyemkendő is!

Julis megértette a szó élet. Annyira megértette, hogy belepirult.

Péter boszusan legyintett:

- Hát még?...

Julis elfordult.

A két ember egymásra köszöntötte az üveget. Gergő kóstolgatta, Péter ellenben nyelte az erős italt.

Szivart is szivtak. Gergőnél volt egy marokkal...

- Van egy kis könyér, mög szalonna?

Ezt Péter kérdezte a Julistól.

Julis intett.

- Van.

S mindjárt hozta is a falatozni valókat.

Az emberek ettek. Majd megint ittak. Az üveg birta. Italozás közben megegyeztek abban, hogy ezután együtt járnak. Egy kézre dolgoznak.

Julis ott forgolódott körülöttük. Hallgatta a beszédeket. Néha-néha közbe is szólt. Inkább csak úgy vélekedett. Ilyenkor Péter leintette.

- Hallgass!

Nem ugy a legény. Ő már szemmel láthatóan szivesen vette az asszony szavát. Szemeivel biztatta, a tekintetével is: „Mongyad.” Majd egy kis itallal is megkinálta:

- Igyál!

Julis huzódozott. De Gergő addig ösztökélte, míg hajolt. Szájához emelte az üveget s egy kis kortyot lebátortalankodott...

Péter morgott. Valami olyas szókat harapdált, hogy nem asszonynak való se az ital, se a beszéd.... De az csak afféle dörmögés volt. A fiatalok nem is hallották. Talán Péter se igen tudta, hogy mit beszél. Az ital gőze már vastag ködöt húzott a feje körül..

Hogy az üveg ürült, Péter nyelve mindig nehezebben forgott de azért csak magyarázott. A kerülőket szidta, meg az uraságot:

- Ük a zsványok!... Üket köllene főkötni... Valahány... A szögény embör senki?... Ük mög furt a nagy tüzné... Hát én is melegödni akarok!... Neköm mongyák?...

Le-lehajtotta a fejét az asztalra.

Gergőt is fölmelegítette az ital; de nemcsak az ital melegítette, hanem Julis is, ki csak úgy könnyü kis otthonkában ült a kemence padkáján. Az otthonka inkább többet mutatott, mint takart.

Gergő nézte, nézte a menyecskét; majd fölfalta a szemeivel. Nem birt betelni vele. A nyaka, a karja, vállai; a vékony kis semmiségen átütődő kemény melle... Milyen piros a szájaszéle... Nagy bogárszemeinek a lángja hogy perzsel?!

Kár az ilyen részeg tuskónak. Kár. Valóságos vétek... Fiatal is hozzá, meg gyenge is...

Egyszer-egyszer összeakadt a tekintetük. Ilyenkor Gergő szaporán pillogott. Alig birt a vérével. Valósággal birkózni kellett vele...

Pétert elnyomta az ital. Mélyeket, nagyokat lélezett; kapkodva szivta magába a levegőt s hosszan elnyújtva füttyültette ki a tüdejéből.

Julis hirtelen föllállt, lesunyta a fejét s odasietett Péterhez, miközben, szük volt a hely, hozzáért Gergőhöz, kit elöntött a forróság s csak hajszálon mult, hogy az ölébe nem rántotta.

Julis ráütött a Péter vállára:

- Ne alügyék kend!

Péter meg se mozdult.

Julis ránézett Gergőre s egész a haja tövéig elvörösödött. Mi lesz most? Mi lesz? Szólni nem mert, vagy hogy nem is tudott. Pétert ugyan fölrázhatta volna, de most nem volt hozzá ereje, vagy nem is akarta. Hogyha már ilyen mélyen alszik, hát aludjon. Attól félt, hogy ha Péter fölriad, gyanuja támad, hogy amíg aludt, azalatt ő, meg a legény... Amilyen Péter, még neki menne itt a legény előtt...

Gergő föllállt a székről. Megrázta a fejét olyanformán, mintha a gondolatait akarná elzavarni, mintha csak azt mondaná összecsikortott fogakkal azoknak a kis erőszakosoknak, akik ott belől ösztökélték, akik már-már egészen fölülkerekedtek, hogy azért se!

- E'mögyök... - mondta.

Julis szemei rávillantak. Azt magyarázták azok a tüzes kis sugarak igen érthetően, hogy *minek?*

Gergő hirtelen odahajolt a Julishoz, megkapta a vállát s úgy sugta a fülébe:

- Hisz' én nem is mönnék, ha tés is...

Aztán hozzátette, de igen forró lehelettel:

- Bár itt maradhatnék melletted!

Julis ijedten intett Péterre:

- De...

Gergő megvetőleg legyintett:

- Részög!

Julis beharapta az alsó ajakát s csak úgy a fogai közül szürte:

- Mindig ilyen...

- Ilyen?

Julis intett.

Gergő homloka ráncba szaladt.

- Oszt' ver is, ugy-e?

- Ilyenkó'...

Gergő összecsikoritotta a fogait, ujjai ökölbe csavarodtak s indulatosan megrázta a karját Péter felé:

- Bitang!

S megfogta a Julis kezét. Megszorította.

- Gyere...

- Hova?

- Csak ki... a konyhába...

S kimentek.

Odakünn Gergő hirtelen átfogta a Julis derekát s erősen magához szorította.

Julis fölszisszent.

- Ne szoriccs ugy!

Majd bágyadtan riadozva az ajtó felé billentette a fejét:

- Ha fölébred...?

S fejét hátrafordítva, egyik kezével egy késélnyit nyitott a szobaajtón...

Benézett.

Gergő odaszorította lángoló fejét a Julis céklapiros nyakához s ő is bekukucskált az ajtó nyílásán...

Péter horkolt.

VI.

Gergő, amit előre se ő maga nem hitt volna, se senki a faluban, elvesztette a fejét. Egy asszony urrá lett felette. Egy asszony. A Julis. Péter felesége, aki egészen megbabonázta, aki elvette az esze utolsó morzsáját is. Magának nem maradt belőle semmi. Bármerre tért-fordult, bármibe fogott, a Julis mindig előtte állt, a fejében motoszkált. Hol van most? Mit csinál? Talán várja? Eped utána... épp úgy, mint ő. Hivja is. Néha mintha hívó szavakat hallana: „Gergő... Gergő...!” Figyelt. Máskor meg jajokat, sikoltásokat... Talán a Péter üti?... Vagy hogy nem is üti, hanem durváskodik vele az állat...?!

Otthon is, a mezőn is, az erdőben is... Mindig a Julis... Ugyan mit csinálhat most a Julis? Látta a szobában ülni, forgolódni, a konyhában főzni, mosni... Az udvaron a kuthnál... az utcaajtó felé figyelni, várni, jön-e?

Még éjszaka se tudott tőle aludni. Hánykolódott, forgolódott a vackán, a vére bizsergett, hullámzott, olyan parázsul égett, hogy utóbb is fölkel s ment-ment, mint a holdkóros, egyenesen az alvégre, Péterék háza felé...

Nappal is, amikor csak tehetett, amikor csak időt szakíthatott rá, arra ténfergett. Jött-ment. Gyüsménkedett. Ha az időt alkalmasnak véleményezte, besurrant a kis kapun. Mindig besurrant. Ilyenkor Péter nem volt otthon. Vagy az egyetben politizált, vagy a Kupakos Pistánál dorbézolt.

Julis várta a Gergőt. Mindig várta. Amint Péter kihuzta a lábát, mindig kiakasztott az utcai ablakba egy piros fejkendőt. Ez volt a jel. „Jöhetsz”.

Julist nem bántotta a lelkiismerete. Voltak ugyan szorongó érzései, de az inkább félelem volt. Ha megtudja a Péter?... Ha észreveszi, ha megmondják neki...?

Egyebet semmit sem érzett.

Igaz, hogy Péter az ura volt, de nem szerette. Aztán Péter se... Talán, ha nem vágja a szemé közé a csufnevét? Ki tudja?...

Gergő, az más. Erősebb is, fiatalabb is. Vonzódott hozzá. Vonzódott, mert érezte a szeretetét, vágyódását. Míg Péternek az érintésétől is irtózott, addig Gergőnek a szoritásától még a lélekzete is elállt. Megbódult, megszédült. Csak azóta tudta, mi az élet, amióta Gergőt megismerte. Csak azokat az órákat számította a magáénak, melyeket úgy lopva együtt töltöttek.

Csakhogy azok az órák hamarosan elröppentek. A válás meg nehéz volt. Igen nehéz. Mindig nehezebb. Huzták, halasztották. Egyszer-egyszer az is megtörtént, hogy mikor Péter hazabotorkált, Gergőnek már nem volt ideje a pítvarajtón kiosonni s a konyhában bujt el. A tüzhely mögé kuporodott.

Igy ment ez sok ideig. Csakhogy a falu szeme nincs bekötve. Mindent meglátnak az emberek. Főként az asszonyok.

Gergőt is észrevették, meg Julist is. Összeintettek:

- Fiatal ember, fiatal asszony... Kutya van a kertben!

Az óvatosabbak szemöldökrángatva hozzátették:

- Vagy ha nincs, hát lesz!

Eleinte csak suttogták a faluban. Később már hangosan tárgyalgatták.

- Látta kend... Tuggya kend? Hallotta kend?...

Péter fülét is megütötte a szóbeszéd. Ugy intézték a „jóakarói”, hogy megüsse. De Péter csodálatosképpen nem lobbant tüzre, csak a vállán rándított egyet-egyet.

- Hát jár. Persze, hogy jár. Kinek mi köze hozzá?! Mit tuggyátok ti azt? Hátha éppen akkó van velem dóga?!...

Ugy magában kitoldotta a beszédjét. Ugy magában, mert a valót nem akarta senkinek se az orrára kötni:

- Akkó mögyünk lesre!

A falu képedezett. Hát ilyen emberek is vannak a föld hátán, mint Péter?

Gugolákné kiköpött.

- Pfuj!

Pár nap múlva azonban Péter szikrát fogott. Hátha? Az asszony fiatal, jóállású; a legény erős, jókötésű. No, meg rossz hírű is. Ő ugyan nem vett észre semmit. Eddig nem... De az ördög nem alszik. Az sohasem alszik... Aztán voltaképpen a Julis se volt apáca!

Ekkor elhatározta, úgy maga-magában, hogy ezután szemmel tartja őket.

Ettől kezdve lett aztán csak igazi pokol a Julis asszony élete. Péter otthonülő lett. Hazahordta az italt. S amint a szesz nagy ereje fokozatosan nehezedett az agyára, aszerint gyötörte az asszonyt. Előbb káromkodott, összeszedte az összes földi és menybéli szenteket s azokkal együtt szidta, pocskondiázta. Rárakott minden rosszat, aztán meg leszedett róla mindent; legvégül még a keresztvizet is.

A legszebb titulus, amit ilyenkor Julis kapott, a csufneve volt: „Faluvirága!”

Ne adj isten, hogy kieresztette volna a szobából. Ott kellett neki végighallgatni az egész prédikációt az asztal mellett, egy szó ellenvetés nélkül.

Mikor az ital gőze jobban körülfogta az agyát, akkor Péter békülni kezdett. Megfogta a Julis kezét, simogatta: majd közelebb-közelebb huzta magához:

- Gyere szentöm, bogaram!...

Hogy Julis vonakodott, Péter éktelen haragra lobbant:

- Ugy-e, ha Gergőnek hinnának?!...

Azzal felkapott valamit, azt, ami a kezeügyébe esett s azzal Julist irgalmatlanul elverte.

Egy ideig Julis titkolta a sorsát, szégyenlette, de mikor látta, hogy ennek az állapotnak se vége, se hossza, elpanaszolta Gergőnek:

- ...Nem bírom tovább! Belepusztulok!

Gergő alig-alig tudta magát türtőztetni.

- A bitang...!

S a levegőbe markolászott. De biz a saját üstökét is megtépdeste.

- Mit csináljak?

Gondolkozott. Sebesen lépegetve végig-végig mérte a szoba földjét. Meg-megállt.

- Mit csináljak?

Rá-ráütött a homlokára. Hiába. Nem tudott semmi okos dolgot kifundálni.

Julis is törte a fejét. Mit tegyen? Elmenjen? Hová? Idegenbe? Mi lesz ott vele? Ha Péterrel szakít, a faluban nem maradhat. Nem, mert Péter megölné. De nincs senkije, ahol meghuzhatná magát. Apja, anyja elhalt. Testvére meg nem is volt. Ha, megha másfele menne, a városba szolgálni, akkor meg Gergőt is elveszitené...

Erről hamarosan letett.

Egy keserű pillanatban azt mondta Gergőnek:

- Emészd el!

Gergőt mintha tarkón ütötték volna, megtorpant. Még a lélekzete is elállt egy-két minutára. S aztán, hogy föleszmélt, alig hallhatóan susogta, jobbadán csak úgy maga elé:

- Arra vetemöggyek?

Az asszony sirt, a kezeit tördelte, jajgatott.

Gergő gondolkozni próbált. Hátha volna valami más kivezető út?

Nem talált.

Julis kétségbeesett szemeket vetett Gergőre:

- Mi lesz velem?

Gergő eltökélte magát. Nincs más mód, hát pusztuljon. S Julisra, a Julis gondolatára, a föltett kérdésére rábiccentette a fejét.

- Jó!

De mégis mondta:

- Majd legközelebb, ha kimögyünk, az erdőben...

Annyira elmerültek ekkor egymás megértésébe, hogy az utcaajtó nyokorgását nem vették észre. Csak akkor riadtak föl, mikor Péter belépett a szobába.

- Ajha...! Na... ne! - állt meg Péter a szobában.

Megnyujtotta a nyakát Julis felé s aztán megnyujtotta a Gergő felé...

- Hát így állunk?

Csizmáit szétvetette s két kezét beletaszította a nadrágja ellenzőjébe, miközben föl-fölvetette a szemöldökeit:

- Mi lösz...? Mi lösz most, madarak...? Gilice madarak?

Előre lódult. A feje rántotta.

- No?

S bambán vigyorogva nézett a fiatalokra.

- Mi lösz?

Kihasadt a szája széle s elröhentette magát. De az olyan röhentés volt, hogy attól Gergő fölállt az asszony mellől.

- Kend után gyüttem, - mondta Gergő lassan, miközben elvörösödött Péter gúnyos tekintete előtt.

- Én...? - bökte meg Péter a mellét. - Aszondod, hogy én utánam?

Gergő úgy köletlenkedve megrángatta a vállát.

- Mondok, hátha kimönnénk...!

- Most?

- Majd csak úgy hajnaltájon...

Péter újból röhögött. Nem nevetés volt az, hanem röhögés: „Höhökhöö...” Csak úgy dült belőle az ital erős szaga..

- Hajnalba'...? Aszondod, hogy hajnalba...?

- Hát!

- Oszt' máris itt vagy? Azt tartom, hogy egy percöt korásan gyütté'!

Behunyta az egyik szemét, a másikkal meg hunyorgott.

- Eh, ej... Hát csak én utánam? Csupánda csak én utánam...? A tulajdon magam személyisége iránt...? Na, jó cimborá vagy! Fölségös cimborá! Gondoskodó! „Beszólak a Péternek! Gyere Péter, mönnyünk!” E’ má’ beszéd! Ezt válalom! Jó! Válalom!

S mint a villám, ugy oldalkézből belecsapott egész marokkal a Julis hajába:

- De akko’ mit keres ez itt melletted?

Julis fölsikoltott.

Gergő elkapta Péter ütésre emelt kezét. A másikat is megfogta, azt, amelyikben a Julis haja volt. Lélekezete akadozott a nagy, erős indulattól. Szólni nem tudott, csak remegett. Szemeit Péterre meresztette, miközben bika nagy erejével összeszorította annak mindkét öklét.

Péter az iszonyu nagy fájdalomtól felhördült s eleresztette a Julis haját.

- No?... - lihegett Gergő s szorosán odalépett Péterhez.

Pár pillanatig mozdulatlanul álltak egymás mellett. Fej a fej mellett, test a test mellett.

- No?... - ismételte Gergő.

Péter feje a nagy fájdalomtól tisztulni kezdett... Hát igaz. A mende-monda való szent igaz. Ezt már mindenki tudta a faluban, hogy igaz, csak ő nem. De most már ő is érzi. Gergő szorításából érzi. Szemei villogásából, szagatott, forró lehelletéből, teste remegéséből. Így csak a him védi a maga párját. A magáét!

Gergő eleresztette Péter kezét. Üssön, ha akar. Üssön ő először.

Julis is azt várta a kemence mellé húzódva...

De Péter nem ütött. Csak állt, bámult, meredezett a szeme... Most már mindent látott. Mindent úgy, ahogy van. Egész világosan. Kigyót vett maga mellé. Kigyót. De jó. Ezen már nem változtathat. Nem. Ez az egy bizonyos, hogy nem... Gondolkozni próbált. Most mit csináljon? Hiszen ha tudta volna előre... Ha rákésülhet... De így nem számolhat le. Nem, mert most csak a rövidebbet húzná. Pedig itt nekik kell bünhődni. Nekik, akik a csúfságot tették. Akik cégérré avatták a faluban. Ezt csak vér moshatja le. Sok vér. Egy ember minden vére. Nem is egy emberé, hanem kettőé. A gyalázat lemosásához sok vér kell... Hiszen, ha a feje nem lenne ilyen bódult! Ha birná magát? Ha nem ivott volna?... Kár volt inni! Igen, nagy kár! Ni, hogy kuporog az asszony... Fél. Mitől? A vesztit érzi? Milyen könnyörögve, milyen nagy bizodalommal néz a legényre!... A legénynek meg hogy csikorog a foga!...

Az ágy fölé tekintett. Ha most ott lógna a puskája? Akkor igen. De a kamarában van. Pedig azelőtt itt szokott állni... De minek is van az a kamarában? Minek? No, majd kézben lesz az még egyszer! Kézben. Az erdőben. Igen, igen...Ott lesz a legjobb. Az erdőben, ahol senkise látja, ahol senkise tud majd róla. Akkor ülni se kell utána, majd ott. Az erdőben... Holnap... Hát most?

Okos gondolata támadt.

Megtántorodott. Süvegét félretaszította a fején. Szemei keresztbe szaladtak. Az ina megrogyott. Nem is kellett hozzá nagy erő. Csak ép elhagyta magát. Kezével legyintgetni kezdett a levegőben.

- Igyunk... No, igyunk!...

Fordulni próbált, de majd elesett.

- Hát nincsen pálinkátok?... Micsoda kocsma ez?

Lassan odatámolygott az asztalhoz.

- Hé! No... Hát senkise?

Csontos öklével ráütött az asztal-lapra:

- Hát akko' bort! Egy litert! A legjavábu!

Nevetett.

- A szoldát igya mög a kutya! A szolda ugyis csak a kutyának való!

Egyik szemét behunyta s ugy integetett visszafelé. Arra, ahol a legény állt, meg az asszony.

- Szivart is hé! Urasat! Derágát! Cipkával!

Részegre tette magát; holt részegre, ami annál is könnyebben sikerült, mert a szobai meleg levegő még jobban gőzbe huzta a fejét... Leült az asztalhoz, fölállt, kirugta maga alól a széket s egyet fordult vele a szoba, megmozdultak a butorok... ha az ágy fejébe nem kap, végig vágódik a földön...

Oda vánglizott Gergőhöz:

- Hát te?... Mit állsz itt egymagadban, mint a telegrancs?... Gyere, oszt igyunk... Jó komák vagyunk, vagy mi?

Hebegni kezdett. Össze-vissza beszélni:

- Hej, komám! Aszondom, hogy sok őz mögkeserüli még ezt a mi baráccságunkat! Nohát! Az a kérdés, hogy kimögyünk-e rögge'? A fene azt a Köp-rop-ri-csot... azt a vadórt vagy hogy hijják Kop-rics-rocs... Bele nizök... eccó! A belibe... Én osztán... bele... Hogy még ü... Hát ki ü?...

Ujból nevetett, miközben föl-fölráncigálta a szemöldökeit:

- Bakot akarok lünni Gergő! Bakot! Mi?... - S visszatámolygott az asztalhoz.

Hirtelen nagy kedve kerekedett. Nótába fogott. Abba a jó kis nótába, amelyik azt magyarázza: „Tejes már az, kukorica”...

Belevágott Péter egész nagy hanggal:

„Tejes má' az...”

A kukoricánál fölmege a nóta a magosba. De olyan magosba, hogy majdnem kurjantást kíván...

Péter nem birta, pedig a jobb kezét is nyujtotta, egész a mestergerendáig s mégse birta... Megállt, félbehagyta... Leült. Köszörült egyet a torkán... Most alól fogta.

„Tejes...”

Az meg igen lenn volt. Ugy se birta. Erre megmérgeződött:

- Hát még tés is?!...

A nótára értette. S csizmája sarkával megrugta az asztal lábát.

- Most má' azér' is bakot lüvök!

Ujból föláll a székről s odadülöngéldözött Gergőhöz, ki még mindig egy helyben állt s hol Pétert nézte, hol meg Julist.

- Kimönjünk?

Gergő megrántotta a vállát.

- Jó!

Azzal elfordult s kifelé indult.

Julis ott állt az ajtóban: két szemével könnyörögve, rimánkodva nézett Gergőre. Hát én? Én velem mi lesz?

Gergő elérte a néma beszédet. Megbiccentette a fejét. Abba benne volt minden. Megértés, biztatás, bátorítás és ígéret holnapra: „Majd holnap az erdőben...!”

Péter fölfogta a tekintetüket s az ő belsejében is végképen megérlelődött az elhatározás: „Majd holnap az erdőben...!”

VII.

Julis tovább is ott kuporgott a padkán. Nézte, vigyázta Pétert... El volt szánva, hogyha Péter föláll s közeledik hozzá, akkor hirtelen fölugrik, ki az ajtón... Inkább fagyjon meg a hideg éjszakában vagy a farkasok tépjék szét...

Péter ott ült az asztalnál. Fejét két tenyerébe fektetve tartotta. Még sohase érezte ilyen nehéznek. Belefájdult a két karja.

Szemei lecsukódtak.

Képek jelentek meg előtte. Homályba vesző, ködös képek... Amint Julis megy a templomba. A népek utána néznek... „Faluvirága!” Szinte hallani vélte a gunyos hangjukat... Egész sor gangos legény jön vele szemben: Jóboru Jancsi, Turi Ferke, Kú Sándor... Gergő... a legutolsó.

No, Gergő lesz a legutolsó, az bizonyos. Az se sokáig lesz. Nem sokáig, mert Gergőt holnap agyonlővi. Agyon. Erről nem is érdemes többet gondolkozni. Nincs. Ledurrantja, mint ahogy a veszett kutyákat szokták. Durr! A puska csöve lobban. Nem mar meg többet senkit! Beviszi magával egészen az „ér”-ig, aztán végez vele. S hogy könnyen rá ne találjanak, berugja egy bokor alá... Hát a párja? A kigyó! A céda! A drágalátos faluvirága! No, az se virágozik többet. Ketté hasítja a fejét. Fejszével. Kimegy a színbe, behozza a fejszét s aztán pont oda, ahol a haja ketté van választva. Egy ütés az egész. Egy erős ütés. Amilyent a mészárosok adnak a marhának... A nagy fejszével... Csakhogy a nagy fejszének most nincs nyele. Elpattant. Van két hete... Három is tán. S azóta nem csinált bele ujat. Még jó, hogy az eszébe jutott. Most hiába kelt volna föl s törte volna magát a hidegbe... De a fejsze nem is jó. Nem, mert igen sok vér jön utána. Tele lenne vele az egész szoba... Még jó is, hogy nincs nyele! Többet ér annál a puska! Bele egy töltés. Galacsinokkal, amilyent a dúvadak kívánnak!... Aztán csak egyenesen a szívébe. Abba a romlott, rossz szívébe, amelyik mindig másnak tiktakolt; amelyik tele van a gyehenna minden salakjával! Fekete vér csordul ki belőle. Avas, fekete vér. Lehetetlen, hogy az olyan szívnek piros legyen a vére. Csak fekete. Mint a tinta. Megnézi, belemártja a kezét. Hadd melegítse... Csakhogy a puska meg nagyot durran s jönnének a szomszédok: „Gyilkos, gyilkos!” - kiabálnának. Arra itt teremnének a csendőrök, lefognák, vinnék a törvény elé s a legény röhögne a markába... Hát nem röhög. Nem, mert se nem fejsze, se nem puska lesz a vége, hanem kötél. Kimegy az istállóba s behozza a bornyukötelet. Fölkel, kimegy... De előbb mégis átgondolja... Hurkot vet a nyakába. Rászoritja. Rugkapálódzik majd, de a térdével ránehezedik s huzza a kötelet. Két kézzel. Addig se tart, ameddig így elgondolja. Csak ez a legegyszerűbb. Vér se jön utána. Zajjal se jár. Egy-két kis perc s volt, nincs... Lehetne ugyan a kutba is... Még az lenne a legjobb, mert akkor azt is mondhatná, hogy ugy ugrott bele. Magától. Bolond órája támadt... Még csodálkozhatna is... Az nem löhet!... Vagy beleszédült... Azt is mondja majd: „Beleszédült!” Történt már olyan eset... Az asszony kutra ment, huzta az ostorfát, lehajolt s beleszédült... Még a kutya se ugatná meg!

Föl akarta emelni a fejét, hogy szóljon Julisnak: „Eriggy a kutra, hozz egy kis friss vizet!” Jó lesz így? Nem gyanít semmit? Jó! Ő majd utána megy s a kútnál segít rajta... No...!

-

De a feje nem mozdult. Mintha le lett volna kötözve. Még egyszer próbálta fölemelni, de már nem volt hozzá ereje. Megadta magát. Két karja lassan szétcuszott s feje rákoppant az asztal lapjára...

VIII.

Mikor hajnalban elindultak, Julis kikisérte őket az utcaajtóig.

Péter ment elől, Gergő utána.

Julis lopva ráintett Gergőre.

- Igen?

Gergő szük dolmánya kifeszült a nyakbavetett szűr alatt, alsó ajakát beszívta a fogai közé, miközben elszántan megbiccentette a fejét:

- Igen!

Kifordultak az utcára.

Még a falu aludt. Csend volt. Sötétszürke, néma csend. Csak a hó világított.

Csizmáik talpa alatt csikorgott a hó.

Mikor úgy nyolc-tíz lépésnyire elhaladtak, Gergő lopva visszapillantott.

Julis ott állt az utcaajtóban. Utánuk nézett. Jobbadán csak utána. Gergő után. Amint a tekintetük összeakadt, Julis hirtelen fölemelte a kezét s mutatóujját rátette a szájára:

- Vigyázz! - suttogta.

Gergő nem hallotta, nem is hallhatta, de azért megértette s megnyugtatólag bólintott:

- Jó!

Az országuton egymás mellé kerültek s úgy bandukoltak. A szűröket összébb huzzták magukon. Nem beszéltek. No, ez az idő nem is volt arravaló. A hó erősen szitált. A csipős szél vitte, hordta, kavargatta a könnyü kis pihéket. A szemük közé vágta.

A páskumot elhagyva, lekerültek a szőlők alá. Arra biztosabb az út. Járatlanabb ugyan, de biztosabb. Kevesebb az ember. Így hajnalon meg senki... Nono! Ilyen utban, mint a mostani, jobb, ha nem látja meg őket senki. Se idegen, se falubéli. Mert nem tudható, hogy kibe mi lakik. Sokféle az ember. Egyik irigységből, másik rosszakaratból vagy hízeldésből jelentést tehet s akkor kész a veszedelem. Ugyis annyira őrzik ma már az erdőt, kerülők, örök, csendörök, hogy alig-alig lehet észrevétlenül beleóvakodni.

A törvény meg szigorú. Különösen a tilalmas vadak törvénye. Nehéz pénzzel büntetik a vadászt. De nemcsak pénzzel, hanem elzárással is. Bekaclizzák a szegény embert. A vadászot, akinek se puskaengedélye, se jegye, se területe. De nem is kapna, akárhogy könyörögne érte. A szegénynek nincs becsülete. Így aztán jegy nélkül muszáj kereskedni. Orozni muszáj a vadat. Amiért aztán úgy lesnek a szegény emberre, mint a dúvadra. A vadörök meg a tollasok. Most azonban más okból is nagyon kívánatos az óvakodás! Kívánatos, mert mindketten

gonosz szándékkal vannak kibélelve. Jobb, ha nem látják őket. Jobb, mert a szemtanu csak nehezitené a számadást. Mert ma számadás lesz. Számadás. Péter el van tökélve. Előbb a legény, azután az asszony, az a bestia, aki az egész falu előtt csuffá tette, kipellengérezte. Ezt a nagy gyalázatot csak vér moshatja tisztára. Mindkettőnek a piros vére. A multságért fizetni kell. Drágán fizetni! Azt nem adják ingyen!

Egész uton ez érlelődött Péter belsejében. A keserűség, a düh, az elszántság, a leszámolás.

Néha-néha alig tudta legyűrni a belsejében fészkelődő s mindjobban ki-kitörni akaró szörnyeteget: „Várj még! Egy-két dülő föld az egész... Majd amoda, az erdőben...”

Biztatgatta magát, miközben ki-kieresztgetett a fogai közül egy-egy lenyügözhetetlen, epébe meghengergetett indulatot:

- Bitangok! Kutyák!

Közbe-közbe visszaszalajtott a eszét a tegnap esti történetekre.

Mi is volt? Hogy is volt? Egyes részletekre nem emlékezett... Belépett a szobába... Belemarkolt a Julis hajába... De miért eresztette el? Miért nem vágta az ajtóhoz? Gergő nem engedte? Ott volt, ott. A Julis mellett állt... A kemencéhez közel...

Erőltette Péter az eszét, erőltette. Hiába. Többre nem emlékezett. Semmire... Csak a Julis tekintetére. A két égő, könnyörgő szemére, ahogy Gergőt nézte... Aztán elment. Dacosan, kevélyen... Ő meg ott maradt az asztalnál s elaludt. Azt álmodta, hogy Julist belelökte a kutba... Nagyot csobbant... De a Julis csak mászott kifelé... A téglákba kapaszkodott s hiába nyomta, hiába ütötte a fejét, csak kijött. Azon csurom vizesen elébe állt s öklével úgy belevágott az arcába, hogy elesett...

Erőszakosan megrázta a fejét. Nem akart tovább rágondolni... se arra, ami tegnap történt, se arra, ami ezután fog történni. Minek? Az már ugyanis szentírás! Most a legénnyel végez, ezzel a *tahonyával*, utána meg a Julissal... Hogy azután mi lesz? Majd lesz valami. Ha kitudódik, hát legfőlebb becsukják. De van esze. Ugy intéz majd el mindent, hogy még a gyanu árnyéka se férjen hozzá...

S aztán...? Aztán majd keres egy egészen nekivaló asszonyt. Nem lányt, hanem asszonyt. Ezt is kár volt. Pedig tudhatta volna! Faluvirága! De nem akarta hinni. Nem igaz! Rosszak az emberek. Azért, hogy egyszer szégyenbe esett? De annak is volt fogóvége...! Azért még nem pille a lány. Azt hitte, hogy a Julis se pille. Csak ráfognak. Lehet, hogy akkor még nem is volt pille... Hát annál nagyobb akkor ennek a bivalynak a bűne. A nagy bűnért pedig nagy büntetés jár. Hát most megkapja! Meg!

Gergő is egyre izgatottabban markolászt a puskája agyát. Keze reszketett. Egyszer-egyszer előntötte a forróság, majd meg hirtelen megborzongott. Ilyenkor dühösen megrázta a fejét. Mérgező volt magára. Csak talán nem fél?

Nem, nem! Nem akar félni. Eltökélte, hát végez. Julisnak is megígérte. Meg is mondta. Végez vele. Szavát adta rá. Már pedig a szóadás néha több az eskünél. Most több. De különben is nem nézheti tétlenül, hogy agyon hóhérolja ez a bitang... Tegnap is... Ha ott nincs, agyon veri. (Arra nem gondolt, hogy talán éppen azért, mert ő ott volt.) No, nem emeli rá többet a kezét. Nem. Ebben az életben nem!

Az erdő szélén megálltak. Gergő is, Péter is. Szétvetették a csizmáikat. Nézelődtek, miközben úgy magukban tanakodtak: Merre? Hova? Hol lenne a legalkalmasabb?

Péter szemlélődött. Jobbra-balra figyelt. Nem hall-e valami zajt? Na....!

Nem hallott semmit, mire úgy foghegyről odavetette Gergőnek:

- A cserjés fele?

Gergő nem ellenkezett, rábiccentett az indítványra:

- Jó!

Megindultak.

Elmentek a gátig. Ott megálltak. Közelbe volt egy kidöntött fa:

- Itt jó lesz, - szólt Gergő.

Péter ráhagyta:

- Pihenőnek jó!

Majd egy kis szemlélődés után hozzátette:

- Ámbár vad is gyühet!

- Gyühet...

- Hát akko' várjunk.

A havat leverték a fatörzsről úgy szürszármnyal s ráültek. Vártak.

Az idő telt. Nesztelenül cammogott tovább minden nyom nélkül. Vad azonban nem jött. Elhuzodtak a sűrűbe az idő elől. A nyomasztó nagy csendet nem szakította meg semmi. A hópihéek nesztelenül libegtek le a földre, a fák csupasz ágaira.

Gergő úgy lopva rá-rápillogott Péterre. Vajon érzi-e? Szerette volna fölkérdezni: „Nem érez kend valami különösét? Olyont, amit eddig még soha... Belől, a szive tájékán, valami gyötrelmes sejtelmeket... Valami olyan ki-kihagyó kattogást?...”

Hát különös is az. Most itt ülnek ketten. Egészségesek. Semmi bajuk. Péter szuszog. Pipázik. Toppant egyet-egyet a csizmájával. Tervezget. Bizonyosan tervezget is. Hol van az az ember, aki előre nem tervezget? Holnap, holnapután... a jövő héten, mához egy esztendőre... Ez, meg az...

S egy óra mulva, vagy tán csak félóra mulva már hol lesz Péter?

Ugyan hol is lesz? Valamelyik bokor tövében, vagy kiásott fatönk gödrében... De ott lesz-e? Szabad-e az, lehet-e az, hogy egy istenadta életet csak úgy kettészakítson egy másik ember? Van hozzá jussa? Szive azt tiktakkolta, hogy nincs. Csak az istennek szabad. Annak, aki az életet adja, csak az veheti el. Az isten. De hát az isten, hogy veszi el? Betegséggel, nyavalyával... Hát az, akit a ló rug agyon, a farkasok tépnek szét, a kerülő lövi le, a csendőr szurja keresztül?... Az is az isten munkája? Az! Ő rendeli a lónak, a farkasnak, a kerülőnek, a csendőrnek: „Pusztítsd el!” Így prédikálja a pap is. Az isten szolgálja... Hát most neki van rendelve: „Lődd le a Pétert!” Az isten akarja... Az diktálja neki. Ha nem diktálná, akkor nem is tudna rágondolni. Az isten nem engedné... Vagy az lenne a szándéka, hogy a Julis pusztuljon el?... Nem. Csak Péter... Aztán tulajdonképpen Pétert nem is ő pusztítja el, hanem a puska. A puskába tett töltés. Ő csak a ravaszt rántja meg... Ha az isten akarja, akkor Péternek nem lesz semmi baja... A töltés mellette fog elfütyülni... No, de vigyázni is fog. Nyolc-tíz lépésről, egyenesen a szeme közé...

Péter türelmetlenkedni kezdett. Oda mordult Gergőre:

- Itt hiába ülünk akár itéletnapig. Ide ugyan nem gyün egy fia nyul se, nemhogy őz!...

Fölállt. Néhány lépést tett előre. Figyelt. Lehajolt a hóra. Óznyomot keresett.

Gergő nagyot lélezett. Melle összeszorult. Most!

Megtágitotta vállán a szűrt. Puskáját a hóna alá kapta. A kakas kettőt kattant.

Péter hátranézett.

- Gyanakszik, - gondolta Gergő s úgy tett, mintha a patront vizsgálná. Leeresztette a csövet. A töltést kivette, betaszította.

Péter visszalépett a fához.

- Van valami? - kérdezte.

Gergő megnyújtotta a nyakát, félre fordult s úgy maga elé dörmögte:

- Amoda a bokornál... mintha zörrent volna. ...Talán őz...

Magában meg azt gondolta: Jobb lesz beljebb. Biztosabb...

Péter se találta alkalmasnak a helyet. Itt még könnyen kerülközhetik egy-két fatolvaj. Gyerek, asszony, öreg ember... Aztán az erdészház is közel. A durranásra kijönnek a kopók. Az „ér”-ig kellene menni. Ott nem kerülhet egykönnyen bajba az ember.

Egy-két lépést tett balra. Vizsgálódott.

- Itt a csapás! - mutatott Péter a hóra. - Gyerünk utána. E még nem is löhet messze, mert friss.

- Őz?

- Az.

Azonban az indulás kissé lassan ment. Nagy tempózással. Egyik sem akart előre menni. Mintha csak érezték volna a körülöttük ólálkodó veszedelmet. Csak egyvonalba, egymás mellett. Mindig egymás mellett.

Péter néha-néha lehajolt, de az egyik szeme akkor is Gergőt vigyázta. Ki tudja, mi lakik benne. Hátha ő is...?

Szeget ütött fejébe a Gergő lomhasága. Máskor olyan fürge mint a jó vizslakutya. Szaglál, szimatol. Ha nyomra akad, alig ér vele az ember. Most meg cammog. A nyomra rá se hederít. Mi lakhatik benne? Mit forral? Vagy a vesztit érzi?

Mikor az „ér”-hez értek, Gergő megállt.

Péter rászólt:

- Na!

- Én asszondom, - mondta Gergő, - hogy ne mönnyünk tovább.

Péter erősködött.

- De ha má' kigyöttünk, akko' mönnyünk!

- Baj lösz!

Péter gúnyosan szeme közé nevetett Gergőnek:

- Félsz?

Gergő megtorpant. Előre nyújtotta a nyakát:

- Én?

- Nono!

- Hogy én félök?

Szürét oldalt rázintotta a vállán. Jobban kézügyre esik úgy a puska, mire dacosan fölvetette a fejét:

- Gyerünk!

S elindult a csapástól kissé balra...

Őz ugrott föl előttük. Bak. Gyönyörű koronás bak.

Péter megfélekedezett magáról. Elhomályosult előtte minden... Julis, Gergő, - a gyűlölete, a számadása; fölülkerekedett benne a vadász, vállához kapta a puskát s lőtt...

Az őz elbukott.

Gergő torka a lövésre hirtelen összeszorult. Na, most!

Fölkapta a puskáját...

E pillanatban Péter visszafordult. Talán a bajt érezte meg. Az ösztöne sugta: fordulj meg!

Éppen a csőbe nézett.

Felhördült:

- Te, bitang...!

Többet nem mondhatott.

Gergő puskája nagyot durrant...

Péter hátratántorodott, majd hirtelen megfordult s két karját kiterjesztve, szaladni kezdett a sűrű felé. Négyet-ötöt ugrott. Elvágódott. Feltörte magát, de megint csak összeesett... Kétszer-háromszor megfordult maga körül s aztán a fejét mélyen belefurta a hóba...

IX.

Az asszony ott gubbaszkodott a kemence padkáján hihetetlenül kis batyuvá összehúzódva. Két keze az ölében, háta meggörbülve, feje előre hajtva.

Meg-megborzongott. Reszketett. Fogai összevacogtak. A sötétszürkés homályban villódzó szemei az utcai ablakra voltak szegezve.

Várt.

Benn a szobában nem égett a világ. A lámpa ugyan ott volt az asztalon, de nem gyújtotta meg. Minek? Jobb így. Így kiláthatott az utcára. Igaz, hogy csak négy-öt lépésnyire, a szomszéd házig... De az is valami. Arról jön majd a Gergő...

Már délre várta őket. Nem őket, csak őt: a Gergőt. Ebédet főzött. Jó meleg ételt. Fölmelegedik majd a hideg után; a hosszú út, a fáradság után. Hust hozott; bürge-hust. Paprikást sikerített belőle; hosszú lére; kolompérral; ahogy a Gergő szereti. Bort is hozott. Az is jó a hideg ellen. Az asztalt leterítette sávossal, magaszóttal terítővel. Poharat is készített az üveg mellé. Kettőt!

Várt.

Hogy a deket elharangozták, kinézett az utcaajtón. Tenyerét ernyőnek formálta a szemei elé, de oly sűrűn szitált a hó, hogy alig-alig látott egy kis hajításnyira...

- Jön-e?

Gergő nem jött.

Valami az! Mégse, mégse...

A délután igen lassan telt. Hihetetlenül lassan. A percek órákra nőttek, az órák meg, mint egy-egy örök élet! Egyszer-egyszer fölállt. Hallgatódzott. Ki-kitekintett a pítvarajtón... Az ablakhoz sietett... Majd megint leült s várt.

Estefelé magára kerítette a nagy kendőt azzal, hogy történjen bármi, de kimegy. Legalább is az erdőszélig. De csak az utcaajtóig jutott. Onnan visszafordult.

- Meglátnának. - susogta ugy maga-magának. Talán nem is susogta, hanem csak a szive zakarta...

Bement a házba.

Leült a padkára, majd hirtelen fölállt; odament az asztalhoz s tett-vett egyet-mást.

Meg-megrázta a fejét:

- Nem, nem... ezt a bolondot nem teszi! Ő lenne a Judása. Ha elibe menne, abból hamarosan kihámozna az igazságot... Nem!

A kendőt ledobta a válláról. Összehajtogatta. Betette a helyére. A sublótba.

Leült a kis számolyszékre, a kemence mellé. Összehuzta magát. Az órára nézett. Négy óra. Még mindig csak négy. Az előbb is annyit mutatott. Talán megállt? Nem. A sétálója járt. Ketyegett.

Várt.

Néha forróság öntötte el, néha meg úgy megborzongott a testén végig szaladó hidegtől, hogy a fogai összeverődtek.

Este lett. Zimankós, hideg téli este. A szél egyre nagyobb erőre kapott; a fák kopasz ágait tépte, szaggatta; belekapott a házak tetejébe; birokra kelt a kutágassal; a gémet, ostorfát nyöszörögtette... Az udvar egy-egy zugában megszorulva küzködött a fallal, kerítéssel, miközben szükölt, nyöszörgött, hörgött, mint a halódó ember...

Itélet.

Hát ez az idő csakugyan az volt. Itéletidő.

...Fél öt... s még mindig semmi. Nem jön... De azóta már biztosan megtörtént. Meg. Lelőtte. De lelőtte-e? Biztatgatta magát: Le, le... Olyan vadász, mint Gergő, nem hibázhat...! De hátha a Péter megelőzte? Mert Péter az este is... reggel is... de az este különösen... Igaz ugyan, hogy részeg volt, de állt a lábán... Sok bor volt benne, de tudta, hogy mit csinál... A hajába kapott! Csak azért kapott bele, mert ráeszmélt az igazságra. Megtudta a valót... Igaz, hogy utána úgy tett, mintha a korcsmában lenne. Bort kért, szivart parancsolt. Dalba fogott... De lehetett az tettetés is. „Bakot akarok lünni! Bakot!” Azt mondta, hogy bakot! A Gergőre értette. Bizonyosan a Gergőre. Bakot! S ha most Péter megelőzte...? S ezóta jön hazafelé, folytatni a számadást...?

Megborzongott, megrázkódott. Szemeit le nem vette volna az ablakról egy egész világerért...

Mégis részeg volt, bizakodott. Volt úgy már többször is, hogy Péter nem emlékezett. Hazajött részegen. Beszélt, kiabált. Tett-vett. Egyszer a konyhában a köcsögöket verte a falhoz s másnap nem emlékezett. Most is... most is... Hisz úgy aludt egész éjszaka, mint egy tuskó. Hajnalban alig tudta fölrázni:

- Itt a Gergő!

- Hun?

- Künn!

- Hát mér nem gyön be?

Azt mondta, hogy mért nem gyön be. Péter mondta. S csodálkozott. De még haragudott is:

- Nem harapom én le az orrát!

De akkor már készülődött. Nyujtózkodott. Törülhette a szemeit.

- Hát te?

- Na?

- Te le se fekütté?

Még azt is tudakolta:

- Mi a bajod? Talán beteg vagy?

Aztán meg azért dörmögött, hogy az ő ágya is vetetlen.

- Mér nem montad, hogy fekügyek le?

Semmire se emlékezett. Vagy csak úgy mutatta.

Még Gergőhöz is az volt az első szava az udvaron:

- Mér' nem gyütté be? Legalább főmelegötté vóna!

Aztán meg:

- Mit tempózó?

Ezt az utóbbi szavát lehetett ugyan másképp is érteni: „Ha már olyan jóba vagytok az asszonnyal!?”

De máskülönben úgy tett, mint rendesen. A szürt a nyakába kerítette; töltéseket rakott a zsebébe; puskáját behozta a kamarából; szüre alá rejtette s kifordult az udvarra...

Egy szót sem szólt. Máskor mindig lelkére kötötte a tehenet, a malacokat, a kocát... Most egy szót se. Csak ment... Pedig leste minden mozdulatát. Nem-e árul el valamit? Mert ha rá-emlékezik a tegnapi estére, akkor nem ment el minden szándék nélkül! Hisz ez az. Ez gyötri, ez bántja. Ez az, amibe bele kell örülnie, ha még sokáig marad... Csak legalább a Gergővel beszélhetett volna! „Vigyázz, mert a Péter!” Lesz-e annyi esze, hogy vigyázzon?

Mint a villám felpattant a helyéről.

Mi az?

Szemei karikára nyiltak.

Mintha szólították volna:

- Julis!

Egész világosan hallotta a nevét. Messziről. Nem az udvarról, se nem az utcáról. Mintha a föld alól jött volna a hívó, hívogató kiáltás:

- Julis!

Lélekzetfojtva figyelt... Fülét lassan az ajtó felé fordította, aztán az ablaknak...

Semmi!

Lábujjhegyen odament az ablakhoz...

- Na?

Két tenyerét a homlokára illesztette s hosszan kinézett.

Semmi.

Visszalépetett a szoba közepére. Szétnézett.

Na?

Betekintett a kuckóba, az almáriom mögé.

Semmi.

Talán csak valaki az utcán kurjantott. Valami jókedvű legény, ember. Vagy megcsuszott az uton.

Kissé megnyugodott. Odament az asztalhoz. Az ételt nézte. Biz az már elhült. No, de majd megmelegíti....

A borosüveget letörülte, a poharakat összébb tette; az abroszt is megsimogatta. Közben biztatgatta magát: Jön. Most már jön. Eddig is csak azért maradt, mert óvatos. Van a Gergőnek esze! Nehogy meglássák. Nono! Fényes nappal bárkinek szemet szúrna. „A Gergő most egyedül volt!” - mondanák az emberek. S visszaemlékeznének rá később is...

De most már jön, mert sötét van. Most már nem láthatják...

Hirtelen összeszorult a torka; mintha valaki erős kézzel megmarkolta volna...

Az utcai ablak elsötétedett. Megállt valaki előtte. Benéz... Vizsgálódik...

Péter-e? Gergő-e? Vagy a csendőrök?

Az árnyék eltűnt.

Julis fölugrott a számolyszékről. Két tenyerét lázasan pihegő mellére szoritotta. Most, most...

- Jön...

Megállt a szoba közepén. Hallgatódzott.

Most mindjárt kiviláglik. Mindjárt. Csak még egy-két pillanat. Ha nyilik az utcaajtó?...

Nyilt.

Valaki bejött az udvarra. De ki?

Az árnyék sebesen elhuzódott az udvari ablak alatt. A lépések nesze nem hallatszott, azt elvette a szél süvöltése s felfogta a puha hó.

Várakozott.

Nyitódik-e az ajtó?

Nem nyitódott.

Na, most...

Nem.

Ha a Péter...?

Mint az eszelős nézett szét a szobában. Hova meneküljön? Mit csináljon? Az ágyat huzza az ajtó elé?... A sublótot?

Nem birja.

Odaszaladt az ágyhoz. Emelni próbálta...

Nem bírta.

A sublót is.

Azt se bírta.

Hová bujjon? Ágy alá? Az almáriomban?

Az ablakra tekintett.

Ott se bír kiszökni. Rács van rajta.

A homlokához kapott.

Hiszen ha a Péter... akkor már rég betörhetett volna!

Nem a Péter. Nem. A Gergő. Ő, ő... Mielőtt bejönne, a puskáját rejti el... Csak a Gergő!

Imbolyogva odabotorkált az ajtóhoz. Reszkető kezét rátette a kilincsre...

Egy pillanatig tétozott, aztán - kinyitotta az ajtót.

Gergő állt a pitvarajtóban. A ruhája tele volt hóval.

Julis elfojtva sikoltott:

- Gergő!

Két kezét összekulcsolva előre nyujtotta:

- Gergő!

S nevetett. Hangosan, hahotázva, kitörő örömmel.

- Gergő! Gergő!

A legény odase neki. Mintha csak észre se vette volna. Szaporán pillogott, miközben nagyokat toppantott a csizmáival. A havat rázta magáról. A csizmáiról, a szűréről, melyet megmegrándított a vállán. A sapkáját is levette s néhányszor a térdeihez paskolta.

Julis két kezével elkapta a Gergő karját s húzni kezdte befelé:

- Gyere!

Gergő hátra nézett. Keresve, kutatva; olyanformán, mintha valakit várna vagy sejdítene a háta mögött. Figyelt...

Julis görcsösen megragadta a legény vállát. Ujjai belemélyedtek a Gergő husába s egyre követelebbsen sürgette:

- Gyere, gyere!...

Szavaiban kérés, könyörgés volt tele féltő rimánkodással és esdeklő parancsolással.

- Gyere!...

Addig-addig, hogy a legényt végre-valahára beistenkedte a házba.

Odabenn az asszony hozzásimult a legényhez.

- Gergő...?

Szemeit kérdőleg mélyesztette a legény szemeibe. Nem mondta, hogy mit akar, de rá volt írva a tekintetére.

Gergő le is olvasta: „Megtörtént? Végeztél vele?”

Gergő megejtegette a fejét:

- Igen.

Mondani is akarta, de a szó nem jött ki a száján. Valami úgy összeszorította a torkát, hogy majd megfulladt. Le akarta nyelni. Nem tudta. Ki akarta köhögni. Nem tudta. A nyakához kapott. Az inggombok lepattogtak...

Julis odafutott az ablakokhoz. Leeresztette a függönyöket. Még valaki benézne...

Kigyujtott.

Gergő, mint egy kőszobor, úgy állt a szoba közepén.

- Ül le! - tessékelt Gergőt az asszony az asztal mellé.

Gergő megrázta a fejét.

- Nem!

Julis hizelegve a karjai alá simult:

- Főztem...

Akarta még mondani, hogy van friss cipó is, bor is, de Gergő tiltakozott.

- Nem kell!

Julis elképedt.

- Hát mit akarsz?

Gergő lesunyta a fejét. Bambán maga elé bámult s lassan mormogta:

- Elmék...

- Hova? - kérdezte ijedten az asszony.

Gergő megrándította a vállát s elnézett az asszony feje fölött, ki a sötét, lefüggönyözött ablaküvegen át a viharos éjszakába.

- Ki...

- De hova?

- Hova?

- Na?

- Vagy haza...

- Vagy?

- Vagy valahova...

Julis görcsösen beleakaszkodott a Gergő szűrébe.

- Nem eresztelek! Nem! Most nem! Nem szabad!

Gergő nem engedett. Sötét tekintete elsuhant az asszony feje fölött s dacosan, erőszakosan megrázta a fejét:

- Elmék!

Julis odaszaladt az ajtóhoz. A görbölőt ráfordította s a hátát nekitámasztotta:

- Nem eresztelek!

S két kezét összekulcsolva, kétségbeesetten nézett Gergőre.

- Maradj! Csak most az egyszer maradj!

Gergő kifelé indult.

Julis összeesett a legény lábainál. Átölelte a két térdét s úgy könyörgött:

- Ha itt hagysz... ha most egyedül hagysz, megháborodok! Nem, nem! Én félek... Gergő! Ha istent ismersz...? Ez az idő is... Ne... Csak most ne!...

Hirtelen fölugrott a földről. Elsápadt. Szemei fönnakadtak.

- Hallod?

Fölemelte a kezét s az ajtótól irtózva hátrált:

- Hallod?

- Mit?

- Verik az utcaajtót!

Gergő úgy megtorpant, mintha tarkón ütötték volna. Fakó arca még jobban elszintelenedett. S mint a nyakszirten ütött állat leejtette a fejét. A lélekzete akadozott:

- Az utca-aj-tót?...

Egész testében megrázkódott s reszkető kezét kinyújtotta az asszony felé:

- Julis...

...Odakünn a szél nagy erővel nekifeküdt az utcaajtónak s addig nyomta, rázta-rázogatta, addig birkózott vele, míg kiszakította a sarkából s a kerítéshez vágta...

- A Pétör...!

A legény, meg az asszony remegve bujtak össze...

X.

Julis bejelentette a faluházánál:

- Harmadnapja elmönt az emböröm, a Pétör s még ma se gyött vissza...

Aztán hozzátette, amolyan szomoru kétkedéssel, rosszat-sejtéssel:

- Löhet, hogy történt vele valami...

A tanácsbeli emberek összenéznek s meglógatták a báránybőr süvegeiket:

- E' má hiba!

S aztán bizalomteljesen ránéztek a bíróra, a falu eszére. A tekintetük azt magyarázta, de igen érthetően: „Majd kibontya a biró ur, mer' űkelme azér' biró ur!”

A biró ur a tanácsasztal alatt szétvetette a két csizmát; bal tenyerét ráillesztette az asztallapra, kiterítve; jobb keze hüvelykujjával meg oldalt irányította a tajtékipipát s úgy tudakolta föl a bajosasszonyt:

- Miko' mönt e'?

- Hétfön!

- De miko'?

- Hajnalba!

Itt egy kis szünet állt be. A bíró ur megejtegette a fejét, annak jeléül, hogy egy fontos passzus már tudva van. Ilyen a jó bíró! Mindjárt a szeg fejére talál. Tehát hétfőn hajnalba... Ki is mondta:

- Tehát hétfőn hajnalba!

S végig nézett a belső embereken, kik rábólintottak:

- Ugy van!

A bíró sasszeme a menyecskén állapotodott meg, kinek azonnal fölöttette az ujj fogas kérdést:

- Hova mönt?

Az asszony megemelintette a jobb kezefejét, de a vállán is rándított egyet.

- Nem tudom.

A bíró ur fölütötte a fejét s csodálkozott.

- Nem?

Az asszony erősítette:

- Nem!

A törvénybíró rábökött az asztal lapjára a mutatóujjával:

- Vadászni mönt ugy-e?

Julis erre a fölöttett kérdésre se adott egyenes feleletet. Megint csak a vállán rándított.

- Néköm nem mondta.

- Nem?

- Nem!

A járatlan ember azt hinné, hogy itt elszakadt a fonál. Dehogyan szakadt! Jó kézben volt az! A belső emberek mind tudták, hogy jó kézben, ezért hát csak csodálkozva hümmögtek s a szemöldökeiket vetegették fölfelé.

A bíró ur is fölvetette kisebb fajta surolókefét helyettesíthető szemöldökeit, miközben fölöttette az ujj fogas kérdést:

- Nem is láttad?

- Mit?

- Hogy puskát vitt-e?

A belső embereknek kigömbölyödött az ábrázatuk. Ni, a bíró ur!

Julis azonban ezt se tudta, azaz nem akarta tudni:

- Löhet, hogy vitt...

A bíró azonban nem engedett.

- Egyedül mönt?

- Egyedül.

A belső emberek nyujtogatták a nyakaikat:

- Nagy sor.

A perceptor ur azt mondta, de igen nagy meggyőződéssel:

- Addig jár a korszó a kutra, amig eltörök!

A tanács is egyazonképen vélekedett:

- Szent igaz!

Az első esküdt azon melegiben sodorintott egyet a fonálon:

- Bizonyosan kerülőkkel akaszkodott össze!

Julis megkönnyebbedve lélekzett. Erre nem is gondolt. Se ő, se Gergő. Pedig hát nini! Persze, hogy a kerülők!...

A tanács tanakodott. Hát, hogy is hát, hogy?

Hányták-vetették az ügyet. Szálára szedték. Merthogy csak az alapos munka az igazi munka!

Végül a bíró ur kimondta a szentenciát:

- Vagy elfogták a Pétört, vagy agyonlútték!

Aztán hozzátette, amolyan magyarázatképen:

- Majd utána járunk!

Hát ami azt illeti, utána is jártak. De a falu nem boldogult a Péter keresésével. Nem, pedig a közérőt is kirendelték a kisbírák mellé. Keresztül-kasul kutatták az egész erdőt, minden bokrot megbolygattak, de még csak nyomára se akadtak.

Később a Julis is segédkezett. Ne mondhassák, hogy egyáltalában nem érdeklődik. Sőt még ő biztatta az embereket:

- Gyerünk, gyerünk!

Gergő még az első éjszaka elmondta, elmagyarázta Julisnak a helyet. Itt és itt. A leírás után Julis oda is tudta volna vezetni az embereket, de félt. Hátha el találja magát árulni?

Egyszer majdnem rátaláltak. Ott mentek el az „ér” szélén, Julis oda nézett. Ugy lopva. Oldalról. Nagyon dobant a szive. A hó alól Péter féloldala kilátszott. A szüréből egy darab, meg a csizmájából...

Aztán elkanyarodtak.

Másnap kijöttek a csendőrök. Hát csak nincs több olyan jó kopó, mint a csendőr! Így hitte minden ember a faluban. A csendőrnek nincs párja. Azok kiszimatolnak mindent. Addig szaglálódznak, míg nyomra akadnak...

Hát ebben az esetben is...

Előbb Péter puskáját lelték meg, azután kis vártatva őt magát.

Julis jajveszékelve rogyott el a hóba. Fejét a két tenyerébe fektette:

- Pétör, Pétör!...

Ugy kellett erővel elvonszolni a hulla mellől.

Az emberek sajnálkoztak:

- Szögény asszony!

Még aznap kijöttek a városi urak. Vizsgálatot tartottak. A helyszínén. Benn az erdőben. Kocsikon mentek ki, kocsikon jöttek be. Pedig akkor már Péter a boncházban volt. A temető mellett. S az urak mégis kimentek. A helyet nézték meg.

Hogy az urak mit végeztek az erdőben, azt soha senkise tudta meg. A kocsisok is csak annyit láttak, hogy az urak ide-oda ténferegtek. A földet nézegették; jobbadán mondva a havat.

Aztán a boncházban deputálták meg Pétert. Fölvagdalták éles penicilusokkal a fejét, mellét. Nézegették a husát, az agyvelejét. A csuda, hogy meg nem kóstolgatták. A söréteket szépen kipiszkálták belőle. Közbe-közbe irattak egy finom papirosra, egy olyan jegyzőfélével, aki értett a betűkhöz s integettek egymásra a fejeikkel. De mondták is: Igy érte... Innen jött... Ennyiről... Mutogatták egymásnak.

Az orvos, annak kellett lenni, mert aranyos pápaszeme volt, egy kisbirót fölállított az udvar sarkába. Ő maga aztán ellépett tőle tiz lépést. Visszafordult. Két kezét fölkapta s úgy mutatta, hogy Pétert hogy érte a lövés. No, nagy tudomány! Az emberek, akik kerítésen át bebámészkodtak, mondogatták is:

- Ott se vót, oszt' mégis hogy tuggya!

Aznap este megvolt a temetés is.

Julis háromszor esett össze a sir szélén...

XI.

A csendőrök kihallgatták az urasági erdőkerülőket, de azok nem tudtak semmi utbaigazítást adni. Nem találkoztak Péterrel. Ismerni, ismerték, sokszor keresték is, lestek rá, de mostanában nem látták.

Julist is elővették. De az meg jobbadán csak sirt, a fejét rázta... Nem emlékezett semmire.

- Hát a Gergő? - vetette közbe a biró.

Julis megdöbbsent:

- Most Uramisten!...

Arca fakóra vált. Lábai megremegtek.

A csendőrök kérdezték: „Mit tud Gergőről...”

- Ki az a Gergő?

Szerencsére a biró ur felelt, mert ha Julisnak kellett volna, akkor akár mindjárt ráverjék a vasat. Egy szót se birt volna szólni.

A biró ur legyintett a kezefejevel:

- Semmit. Rödös legény... Nem volt ellene eddig semmi... Csak úgy mondtam, mondok, hogy a Gergő, mert hogy a Pétör legutóbb már üvele is cimborált...!

A csendőrök elővették Gergőt, de az kimosta magát:

- Otthon voltam. Egész nap az istállóba. Ökrök mellett... Látott a Gabi is, a Busa Sadri is...

Két tanut állított. Két jó cimborát.

A törvény tollas emberei tovább kutattak a faluban. Szimatoltak. Volt-e haragosa? Pénze? A menyecskének szeretője? Az csak volt. Hisz szemrevaló, takaros... Talán a Gergő?

Az emberek hallgattak. Nono. Nem igen tanácsos a törvény szigorával kikezdeni. Könnyen belegabalyodhatik az ember a saját szavába. Azt se veszi észre, hogy mikor lép a csávába, csak mikor benne evickél. Aztán győzze nyögni!

Egymásközt, az igen. Az más. Egymásközt ki lehet mondani az igazat. A csendőr azonban egészen más panoráma. Az a törvény embere. A szóbeszédéből vallatás, tanuzás kerekedik, ami egyáltalában nem kívánatos dolog, mert a törvénybeli furfangos urak úgy adogatják a szókat, hogy annak a végét könnyen a tömlöc ajtaja mögött találja meg az ember.

Hát hallgattak.

De a csendőrök fülét megütötte egy-két szó.

Éjszakánként ott leskelődtek a Julis portája körül...

Hiába.

Eltelt egy hét, két hét s nem jöttek rá semmire. Julis otthon ült. Nem járt sehova. Mindössze a boltba, templomba. A templomba mindennap elment; imádkozott; másüve sehova. De ő rá se nyitott ajtót senki.

Egy sötétes éjszaka a csendőrőrmester szürt kerített a nyakába s úgy állt lesbe...

Julis várta Gergőt. Minden éjjel, minden nap. De hiába. Azóta a rettenetes éjszaka óta Gergő nem mutatkozott. Mit csinál? Mi lett vele? Csak nem tett valami kárt magába? No, azt meghallotta volna. Az olyan ujságot a szomszédasszonyok bedudálják még a sirba is! Talán beteg? Vagy fél? Hisz már közel három hete *annak!*...

- Holnapután lesz három hete... Holnapután éjszaka.

Aztán még gondolt valamit, de arról hamarosan letett. Nem, nem! Megrázta a fejét. Olyan hirtelen nem... Hisz' úgy huzott hozzá. Még azt is megtette... De a lelke mélyéről föl-fölbugyborékoló kételyeket nem bírta lenyügözni. Hátha mégis?

Nem bírta tovább.

- Elmék...

Valami titkos kis rugó odabenn feszegette: Nem jó lesz! Meglátnak! De annak a hurja már olyan gyengén rezgett, hogy igen könnyen lebékózta: „Vigyáznai fogok!”

Beburkolta magát a nagy kendőjébe s kióvakodott az utcára.

Megállt, szétnézett, - senkitse látott.

A hold gyenge fényét fölfogták a fodros báránnyelők.

Elindult...

A kerítések tövében huzódott. Egyszerre megállt. Hallgatódzott. Mintha utána lopakodna valaki... Már úgy volt, hogy visszafordul, de mégis csak lebirta a félelmét. Semmi. Csak képzelődés! S tovább sietett.

A sűrűsi részen befordult a Zsibongóba...

Itt már olyan gyorsan szedegette a lábait, mintha csakugyan üldözték volna. Egyszer-egyszer meg is szaladt...

Mikor odaért a Gergő gazdájának a házához, hirtelen megállt. Két kezét a mellére szoritotta. Az a nagy kérdés tört fel a belsejéből: Háttha a Gergő nem lesz otthon? Mi lesz akkor? Mit mond, ha valaki más jön ki s azt találja mondani: „Mit akar kend, Kele Péterné, a Gergővel?” De megbiztatta magát: Ott lesz, ott. Éjszakánként mindig ott szokott tanyázni. Egymagában...

Az istálló kis ablaküvegén át homályos világ szűrődött ki az utcára.

Julis pipiskedett s megkocogtatta a piszkos üveget.

Csend.

Kis ideig várt s aztán újból zörgetett.

Gergő kiszólt:

- Ki az?

- Én, - suttogta az asszony.

Gergő a hangjáról fölismerte a Julist. Megrettent.

- Te?

- Én!

- Mit akarsz?

- Elgyöttem...

Gergő rosszalólag csóválta a fejét, de mondta is:

- Hát azt igön-igön rosszú' tetted...

Majd úgy kölletlenkedve hozzátette:

- De ha má' itt vagy, hát akko' gyere be...

Az ajtóban elkapta Julis két kezét s behuzta.

- Nem látott senki?

Julis odasimult, odatapadt Gergőhöz:

- Nem... Nem látott... De ha látott is, nem ösmert meg, mert úgy bebagyuláztam magam!...

Nevetett.

Gergő sehogysem tudott belenyugodni a Julis eljövételébe. Ez nem jól van. Nem. Mondta is:

- Nem köllött volna elgyönnöd. Legalább még egy hónapig... Kettőig. A csendörök még mindig itt kereskődnek a faluban... Szimatolnak... De meg az emberek is sokat suttognak!

Julis átölelte a Gergő nyakát. Fejét a legény fejéhez nyomta.

- Nem bánom én, akármit beszélnek, csakhogy a tied vagyok, csakhogy most már egészen a tied!...

Gergőben föléledt a félelem által lenyügözött indulat. Vére megbizsergett. Magához szoritotta a Julis meleg, forró testét...

- Te, te...

- Gergő!

- Julis!

Hirtelen elsötétült az ajtó.

Fölrebbentek.

Az őrmester állt a küszöbön. Kezében bilincset tartott.

- No, Gergő, jösz-e szép szóra, vagy ezt a peracet a kezedre tegyem?

S megrázta a vasbilincseket.

Julis megtántorodott. Odaszédült a falhoz...

Péter nyomta oda. Láta, ott állt előtte: a feje csupa vér volt; kiabált is valamit, de azt nem értette. ...Két erős markával átfogta a nyakát, összeszorította... s szemei előtt ködbe borult minden... Elesett...

Gergő fölkapott egy vasvillát. Nem adja oda magát egykönnyen!

Ütésre emelte.

Az őrmester hátra fordult.

Két csendőr lépett az ajtóba, szuronyos fegyvereiket előre tartva.

- No? - szólt az őrmester.

Gergő leeresztette a vasvillát. Eldobta.

Az őrmester odalépett Gergőhöz s a bilincset rácsettentette a csuklójára, aztán odafordult a legényeihez:

- Ti meg szedjétek föl azt az asszonyt!

XII.

A törvényszék folyosója megtelt kíváncsi, más baján élődő és gyönyörködő népekkel, egyszerű falusi emberekkel, asszonyokkal, ráérő városi urakkal, meg cifraruhás uridámákkal.

Izgalmasnak ígérkezett a tárgyalás.

Az emberek össze-vissza suttogtak:

- Fiatal asszony... legény... szerelem... emberölés...

Találgatták: Mi lesz a vége? Az egyik tizet tett ellen:

- Tiz esztendő!

A másik:

- Örökös rabság...!

Csak a falubeliek mondogatták ugy egymásközt:

- Ha nem akasztyák föl őket, hát akkor nincs igasság a földön!

A tárgyalás megkezdődött.

A közönség elfoglalta helyét a meneteles padokban s elcsendesedett. Csak az uri renden levők suttogtak. Egymáshoz hajolva kérdezgették, találgatták: Milyen? Szőke vagy barna? Kerek-képü?

Az asszonyra voltak kíváncsiak. Ami magyarázható. Gyilkoltak érte. Ebben a szempontban a legény, mint eszköz, elveszett.

Mikor az asszony belépett a terembe, az urak bólintgattak:

- Takaros...

Az volt az általános vélemény, hogy takaros.

Egyik-másik még csettintett is a nyelvével, miközben műértőleg formázgatta a menyecske alakját:

- Hát... Nahát...

Az asszonyok ellenben csalódottan huzzák félre a szájuk szélét?

- Ezért?

S megvetőleg néztek a nagy darab legényre.

- Pikáns részletek lesznek! - sugta egy élvsóvár öreg ur, egy nagykalapos fiatalasszony fülébe, kinek mintha csak a finom, gondosan ápolt bőrét birizgálta volna meg, olyan szaporán pislogott.

Hát igen, igen. Legtöbb asszonyt a pikáns részletek huzzák a nagy morózus épületbe. Hátha...? Csak attól féltek, hogy ezeknél a részleteknél az elnök zárt tárgyalást rendel. Mert az elnökök ilyenek. Csak a maguk máját hizlalják...

A tárgyaló-teremben látták egymást újra. Gergő kissé meg volt hizva. A rabok jól élnek. Hust esznek. Így előljáróban még nem is dolgoztatják őket. Ki tudja, mi vár rájuk? Kerülhet közöttük ártatlan is.

Julis kissé sápadt volt. Két gömbölyü piros arcáról mintha letörülték volna az élet színét. Nagy, kék szemei alá vastag karikákat rajzolt a börtön nehéz levegője. A szorongó félelem. A Péterrel való örökös küzködés... Az eljövendő órák láza, izgalma, titka... Mi lesz? Mi lesz vele, meg Gergővel? Nem-e ejt majd el olyan szót... Véletlenül...

Meg-megrázkódott. Hideg futott végig a testén...

Amint észrevette a kíváncsi, a fürkésző, tolakodó tekinteteket, előre huzta fején a kockás selyemkendőt, hogy az arcát beárnyékozza. Elfordult...

Mikor Gergőt meglátta, mindkét kezét a mellére szoritotta. Ugy tartotta vissza magamagát...

A tekintetük összeakaszkodott.

Gergő lesütötte a szemeit. Nem birta kiállani a Julis vágyakozó, esdeklő, mindent ígérő és odaadó tekintetét...

Előbb Julist kérdezték föl.

Tagadott.

- Nem tudok semmiről semmit. Nem emléközök!

S ugy sirt, mint a záporosó.

Hiába faggatták, hiába tették föl a kérdéseket, semmiről sem tudott.

- Nem emléközök!

- De a szeretőd volt!

Azt nem tagadta:

- Az volt...
- Hát akkor mégis te biztattad...
- Nem biztattam. Egy szóval se.
- Ez a legény nem is célozott arra soha, hogy elpusztítja?
- Nem!
- S pár hét múlva a gyilkosság után mégis elmentél hozzá!...
- Mert szeretöm...
- S az uradat?
- Azt soha ki nem állhattam.
- Ütött?
- Mindig!

...Aztán Gergő következett.

Még egyszer el kellett neki mondani azt a nehéz éjszakát.

Eleinte csak egyes szókat bökdösött ki. Akadozott, így volt, úgy volt...

- Egy kézre dolgoztunk...

Később belemelegedett.

Nem tagadott, nem szépített semmit. Mindent úgy mondott el, ahogy történt. Nem mentegette magát:

- Elhatároztam... Napokkal azelőtt... készültem rá!

Majd egészen durván odavetette a bírácoknak:

- Lelőttem!

Ujból el kellett neki mondani a részleteket is; egész apróra:

- Má' az *alé*-nál akartam, de gondoltam jobb lesz beljebb... Mentünk... Az *ér*-nél egy őz ugrott föl előttünk... Péter lelőtte... Én meg azon szempillantásban ütöt!

Az egyik esküdt tudakolta:

- Miért?

Gergő kissé tétovázott, de csak kimondta az igazat:

- A Julisér'!

S fejével az asszonyra intett:

- Érte!

Majd hozzátette:

- Azér, mer a Pétör mindig ütötte-verte.

Nehéz lélekzetet vett. Fölemelte a fejét s az indulat erőt vett rajta:

- Gazembör volt!... Vadállat! E'köllött emészteni!

Julisra nem vallott:

- Nem biztatott. Soha egy szóval. Nem igaz! Nem mondta. Nem is tudott róla. Csak azután mondtam neki: „Mögszabadítottalak!”

- Mikor?

- Ugy két napra, három napra utána...

- Hol?

- Az uccán!...

A keresztkérdések alatt egyre jobban szórta saját fejére a vádat. Temette magát mind mélyebben, mind biztosabban...

A fiskálisa egyszer-kétszer tiltakozott:

- Ne... Nem!...

El is szólta magát:

- Bolond!

De aztán megrántotta a vállát s legyintett a kezével:

- Vége!

Gergő úgy gondolta, ha már bűnhődni kell, ha már veszni kell, hát akkor bűnhődjön, vesszen el ő egymaga. Ugyis ő emelte rá a kezét, a fegyvert... Julis is mondta. Igaz, hogy mondta, de az csak amolyan asszonybeszéd volt...

A bírák azonban tovább firtatták az ügyet:

- Mi szándékod volt az asszonnyal?

- A Julissal?

- Igen, igen!

- El akartam vönni feleségül...

Julis ezt csak most hallotta először a Gergő szájából. Sohse mondta. Pedig, hogy várta. De a Gergő nem... Se azelőtt, se azután. Még csak nem is célozott rá. Ő benne ugyan már régóta érlelődött a remény. Még az ismeretségük elején csirába kapott s aztán mindig jobban-jobban erősödött a hajtása.

Ugy szeretne volna most Gergőt megölelni, megcsókolni ezért a szaváért. Odaadta volna most egy ölelésért mindenét... az életét...

Az esküdtek hamarosan végeztek. Csak a legényt találták bűnösnek.

A bírák visszavonultak ítélethozatalra.

Julis odafordult a védőjéhez, megérintette a karját:

- Fiskális ur...

A fiskális mosolyogva fogta meg a Julis kezét. Megszoritotta, megrázta s egész hangosan, hogy a közönség egyrésze is hallhassa a dicsőséget, azt mondta:

- Na... Ugy-e? Mit mondtam? Előre tudtam... Megéreztem... Hja, az én orrom!... Nincs semmi baj. Nem is lesz! Föl van mentve!

Majd odasugta a menyecskének szemhunyorgatva:

- Hanem a legény?...
S legyintett a kezével.

Julis megrettent.

- A Gergő?...
S a tekintetével kérdezte:

- Mi lesz vele?
Az ügyvéd széles vállai közé huzta nagy kövér fejét. Vöröses szemöldökeit fölszalasztotta a homloka közepére, miközben fontoskodva megbiccentgette a fejét:

- Hja, előre megfontolt emberölés...
Julis nem értette.

- Sokat kap?
Az ügyvéd elmosolyodott az együgyűségen.

- Nem a'. Nem sokat. Csak pár napot s aztán...
Jobb keze három ujjával karikát rajzolt a levegőbe, majd hirtelen összekapva fölrántotta:

- Nyekk!
S nevetett hozzá tele szájjal, tele tüdővel, hahotázva:

- Hahaha...!
Julis görcsösen belekapaszkodott az ügyvéd karjába. Elszédült.

A közönség megmozdult.

- Elájult... Az öröm...
Egyesek mindjárt tanácsolták is az ajtónálló őrnek:

- Vigyék ki!
Egy nagykalapos dáma megcsóválta a fejét:

- Bánja is ez a cudar a legényt. Csakhogy ő kimászott. Nincs igazság!
Julis hamarosan magához tért. Tenyerét végighuzta a homlokán s bambán szétnézett a teremben.

- Menjen ki! Menjen! - unszolta az ügyvéd. - Egy kis levegőre. Az jót tesz!
De Julis tiltakozott.

- Nem, nem... Hallani akarom... Hisz a' lehetetlen...
Lopva odanézett Gergőre: „... arra a nyakra... a hóhér...?”
Megrázta a fejét.

- Nem, nem!

A bírák bejöttek a terembe.

Csend.

„Őfelsége, a király nevében...”

Mindenki fölállt.

A teremben még a lélekzetvételeket is meg lehetett hallani. A szemek oda szegeződtek az ítéletolvasó bíróra, ki monoton hangon sorolta föl a vádlott bűncselekményeit. Hogy készült rá, hogy követte el...

A közönség padjain előre dültek a petyhüdt, meleg testek s mint a prédára leső vadak, izgatottan várták az ítéletet... Mi lesz? A vastag, husos ajkak; a ráncos, kiaszott, tikkadt szájak lázasan pihegtek... Egyik-egyik önkénytelenül recitálta a bíró szavait... A szemek hova-tovább mind jobban kimeredtek az üregeikből: Mi lesz? Halál?

- ...halál! - jelentette ki az elnöklő bíró.

A padsor morajlott.

Az elnök megállt egy pillanatra. Ránézett az áldozatra, rábiccentgette a fejét oly formán, mintha csak azzal is azt mondaná: Ugy biz' a... Halál! - s aztán belefogott az indokolásba. Miért így és miért úgy...

Gergő érzéketlenül, amolyan magamegadottan állt a két szuronyos börtönőr között. Leszegezte a fejét is a pádimentum cirádás kockáit nézegette. Azon járt az esze, hogy itt milyen apró kis kockákból rakatták össze a pádimentumot. Van talán ezer is, de úgy összepászoltatva, hogy alig-alig válik el egyik a másiktól. Ilyent még nem látott. Csak úgy szóbeszéd után hallotta... Danyi Lukács mondta, hogy az uraságnál a szobák mind ilyen apró kis fényes deszkákból vannak kiverve...

- Megértette? - szólt rá az elnök.

Gergő fölrezzent.

E pillanatban a Julis fölugrott, előre lépett egészen Gergő mellé, a bírakkal szemben s jobb kezét magasan fölemelte:

- Esküszöm...

Elakadt.

- Es... kü...

Egyet fordult maga körül, térdei megrogytak s élettelenül végigvágódott a cifracirádás pádimentumon...

Sohasem tudták meg, hogy mit akart mondani. Csak Gergő sejtette, hogy az igazat: „Én vagyok a főbünös! Engem büntessenek! Én mondtam, én könyörögtem neki! Én vettem rá!” De Gergő nem szólt. Minek? Vagy elhitték volna, vagy se. De meg az ő sorsa már ugyanis meg volt pecsételve...

A HITEHAGYOTT.

I.

Falu. Fehérre meszelt apró kis házak; zsupfödelűek; itt-ott nád meg zsendely; de csak úgy elvétve; a kerítésük sövény meg fecskerakás; néhol-néhol lécz meg deszka. Az akácfás utcák vastag porában nagyfejű, maszatos gyermekek nyüzsögnek; körülöttük libák, rucák s egy-egy pányvázott malac. A torony alatt cserepes ház. Parókhia. A messziről szakadt vándor is kitalálhatja. Paplak. Legmutatósbab épület a faluban. A kapuja zöld, az utca ajtaja is, melyhez följáró vezet. Garádics. Öt lépcső. A kéményen gólyafészek... Három pádimentumos szoba egy végtibe. Hátral az iroda, vagyis a muzeum. A tiszteletes ur rezidenciája. Itt ül naphosszat. Olvas. Ujságot. Közbe pipázik. Nagy, öblös készségekből. Szüzdohányt. A hivek hordják. Kedveskedésből. A benfentesek. Egyik-egyik két-három csomót. Van olyan, aki egész átalvetővel. Estefelé óvakodnak be, amikor a finánc sasszeme köré fátyolt huz a szürkület. Kapnak érte jó szót, vállveregetést, kézszorítást s egy pohár bort.

A muzeum... Régiségek tára. Alacsony, füstös kis szoba, telised-tele ócskaságokkal. Szinültig. Minden kopott benne. Nyüttes, avultas. A butorok, a könyvek... a pap is, a rajtavalójával együtt. Kabát, nadrág, csizma. Még az orrára akasztott okularé is, melyen keresztül az ujság minden apró betűje szinte megelevenedik. Ilyen a jó öreg okularé! Ma már nem gyártják! Kár!

A pap olvas és pipázik.

Csend.

A füstgomolyagok széles pászmákat huznak a dohos levegőben, föl s alá himbálóznak, főként akkor, ha az ujságlap fordítódik, ami nagy időközökben történik. Egy óra, másfél óra... Egy ujság egy napra való időtöltés, hát csinján kell vele bánni; épp úgy, mint az étellel!

Az ajtó lassan nyilik. Csoszogás. Valaki belép a szobába. Fordul, beteszi az ajtót, a kilincset rányomkodja... Előre csoszog... A pap, ha kinézne az ujság mögül, már láthatná, hogy ki. De nem néz. Minek? Ugy is tudja az ajtónyitásról, a tempóról, hogy ki. Lócs Ádám, a harangozó. Se „jó nap”, se „adjon isten.” Ez is azt bizonyítja. A pap azt is tudja, hogy miért jön. Jelenteni, hogy a presbitérium együtt van.

Csakugyan ő az, a maga valóságában. Lócs Ádám, aki a falu „legmagasabb” hivatali tisztét tölti be.

- Instálom a tiszteletes urat, - köhőgi kifelé, - a presbitérium együtt van!

A pap félszemmel kitekint az ujság mögül.

- Együtt?

A harangozó bólint:

- Igön.

A pap jómódra mutató, sima, fehérfalas ábrázatán mosolygások villognak; olyan mosolygások, melyek jóeső, meleg érzéseket tükröznek. Nézi a harangozót, nézi, miközben úgy magamagában újból és újból megállapítja, hogy az öreg Ádám már csakugyan öreg. Eleddig még nem is tünt föl ennyire. Csak most. Igen öreg. Hosszura hagyott, ritkás haja fehér, sárgásbarna színben játszadozó arca ráncos, keresztbe-kasul barázdált; a térdei rogyadozottak. Alig áll a lábán. Ha a két kemény csizmaszár nem tartaná térdben, hát úgy összezsugorodna, mint az

oláh-harmonika. Na, összeesett az öreg. Különösen az utóbbi esztendőök nyomakodtak rá nagy erővel. Voltaképen pedig egy-két évvel fiatalabb nála. Hárommal. Hja, a sok lépcsőzés, szaladgálás; de legkivált a szűkös élet, a vékony táplálkozás. Ilyen a paraszt. Még magától is sajnálja. Pedig volna neki. Lócs Ádámnak volna. Háza, egy kis földje, meg a kommenció. Temetőkaszálys, nyolcvan forint egy kis rövid esztendőre, meg a stóla. Igen sok pénz az egy parasztnak. Felit se tudja elkölteni. Ugyan mire költené? Ünneplőruhája életen át tart. Viselő meg kerül. Paptól, tanítótól. Az is rendes kommenció. A csizma is. Két-három fejelés után csak az övé. Amibe ugyan belekerül nyolc-tíz esztendő. De ki lehet várni. Most épp az a csizma következik, a melyik a lábán van. Már két éve várja az öreg. Mondani nem mondta, de látszik rajta. A fejelésén folt is van. Kettő. Az idén rákerül a sor. Rákerül. Sőt azt is tudja az Ádám, bele van győződve, hogy a talpa végett kell még egy ideig várnia; addig, amíg lyuk sikeredik rajta, amelyen beleszüremkedik az esőlé; akkor aztán csak az lesz a vége: „Vigyé kend!”

Ádám hunyorogva legelteti időnyűttes, törtfényű szemeit a jövődöbéli csizmáin, a pap meg Ádámon, akinek tudja minden gondolatát. Azt is, ami most üli meg a lelkét. Olyan bizonyos, mint a szentírás. De hát azért se adja oda. Nem. Hadd vágyakozzon még egy keveset. Nem árt az!

A pap leteszi az ujságot az asztalra, miközben újra fölkerdi a vén szolgát:

- Együtt vannak?

- Igön.

- Kenéz Márton is?

Ádám bambán néz a papra, majd tempósan megingatja a fejét:

- Márhogy a kurátor ur?

- No?

- Az instálom nem... Nem, merthogy ükelme nem is löhet.

Előre nyújtja a nyakát s úgy értelmezi tovább:

- A föld alú nagyon nehéz fölkövetközni!

A pap összeráncolja a homlokát:

- Mér nem mondja kend, hogy nem löhet. Vagy tán löhet? No, mongya kend, löhet? Tudna kend példát?

Ádám kelleetlenül rángatja a vállát:

- Azt tartják tiszteletös uram, de élő szömtanuja is van, a Kosaras Sári, hogy Szentiván napján, úgy éjféli tizenkét órakor...

Nem fejezheti be, mert a pap közbevág:

- Szamár kend, Ádám! Én mondom, hogy nagy szamár!

Ádám kötelességszerűen rábólint a kádenciára:

- Igönis, tiszteletös uram, igönis!

A pap föláll a karosszékből, a pipát vigyázva beállítja a pipatóriumba, a többi erősen kiérdemült szerszámok közé, majd komoly, méltóságteljes vonalakba szedi az ábrázatát s Ádám kíséretében megindul a folyosón át a tanácsterembe.

A hosszú, zöldposztós asztal két oldalán ülnek az egyház kiválasztottjai: a presbiterek. Ünneplőbe öltözöttek, amint dukál is. Tizenegyen. A tizenkettediknek, Kenéz Mártonnak, a volt kurátor urnak üres a helye. Azért is jöttek most össze, hogy erre az üres helyre jelöljenek: „Ezt válasszátok mög népek!”

Mikor a tiszteletes ur benyit a terembe, az egyház kiválasztottjai ünnepélyes „aggyisten jónapot” kívánnak a pásztornak, ki sorban kezét fog az emberekkel s aztán megáll az asztalfőnél.

Az emberek is fölállnak, a székeket hátra taszigálják, miközben a kezeiket összekulcsolják.

Csend.

A pap imába fog: „A mi segedelmünk...” A fejek lekonyulnak, a húsos ajkak, a tömör, vastag bajszok meg-megrándulnak. A pap után mormolják a fohászt.

A tanácskozásnak első s egyben egyetlen tárgya a kurátorjelölés. Ki legyen az egyház feje?

A dolog megfontolást igényel, mert nem mindenféle ember ülhet bele a méltóságba. Sok minden latba vetődik ilyenkor. Szorgos, példaadó, istenes, templomos-e? Van-e rávalósága?

A nevek kezdenek szállingózni. Ez is, az is... Jó, jó... Az egyik sógor, a másik koma. Ezek azonban inkább csak amolyan suttogásfélék. Leginkább is az lesz itt a döntő, hogy a tiszteletes ur kit javal. Arra hajlik a legtöbb rész. Nem mindenki ugyan. Például Böc Péter nem. Ő már csak azért sem, mert papellenes. Őt nem is a pap hozta be, hanem a szegénység. A zsellér emberek. A nincstelének. A pap inkább ellene volt. No, ő sincs mellette soha. Nem is lesz.

- Hát a tiszteletes ur kit javalna? - szól Nyakas Nagy Imre, az első gazda.

A tiszteletes ur felnéz a mestergerendára, úgy tesz, mintha csak most gondolna először a dologra s kalkulálna... Nézzük csak? Voltaképpen pedig már rég megállapodott ezirányban. Meg, még a temetés előtt.

A presbitérium a tiszteletes ur tekintetét követi. Vajon mit nézhet ott? A harangozó megesküdné az összes menybéli szentekre, hogy a pap azt a füstös pókhálót vizsgálja, melyért már szót emelt a multkoriban. No, most megint megmossa érte a fejét, az bizonyos. Hirtelen meg is fogadja magában, hogy amint a tanácskozásnak vége lesz, azonnal leszedi onnan, csak most az egyszere ne tegye szégyenbe ennyi ember előtt. Vége lenne a becsületnek.

Mikor a csend már hosszúra kezd nyúlni, a pap megejtegeti a fejét s kifontoskodja:

- Ugy biz az, ugy... Az lesz a legjobb... Nekünk is, az egyháznak is...

A presbitérium tekintete egy nagy kérdőjelle válik:

- Ki?

A pap ujra biccent a fejével:

- Igen...

Majd végig szalajtja szűrös szemeit az egyház oszlopain s aztán kimondja:

- Kormos János!

A belső emberek egy része ráhagyólag bólint:

- Jó! Helyös! Az igön...

Nem így Böc Péter. Féltestével előrehajol s jobb keze ujjait szaporán megbillegteteti:

- Nem pártolom!

Négy-öt mellette ülő ember kontráz neki:

- Én se, én se!

A pap fölkérdi:

- Miért?

- Hogy miért?

S Böc Péter fölmeresztli a hüvelykujját:

- Hát egy az, hogy vagyonos embör. Nem érzi a szögénység baját.

A mutatóujját is kimeresztli a hüvelyk mellé:

- Más mög, ami szintoly nyomós ok, az, hogy az öccse hitehagyott... babtista!

Majd hozzámagyarázza, de igen érthetően:

- Ha az öccse, hát akko' ú is mögtöheti. Nem pártolom!

Már úgy volt, hogy a presbiter urak tulnyomó része a Böc Péter véleménye után sorakozik, amikor a tiszteletes ur ujfent megszólalt:

- Én meg épp azért pártolom, emberek, éppen azért; ha ide bejön, akkor nem megy az öccse után.

Egyik-egyik embernél hirtelen derengeni kezdett:

- Nini! Valóságos igazság!

- Ámbátor ugyse mönne, - vélekedett Nyakas Nagy Imre, - mer tudtommal ú is elitéli az öccsit, amit az is bizonyít, hogy mögtagadta!

- Hogy vagyona van, - nyomkodta a szókat a pap, - arra megint csak azt mondom, hogy éppen azért, mert vagyona van!

Ez a beszéd már tetszett a módosabb résznek.

- Ugy igaz! - bólongattak.

Nem így Böc Péter. Előtte a vagyon vörös posztó. Közbe is kiáltott egész tele szájjal:

- A vagyon nem *kalifikál!*

- Értsük meg egymást, emberek, - szólt a pap.

Ugy de az emberek ez egyszer nem akarták egymást megérteni. Nem és nem. A zsellérség Böc Péternek adott igazat, már csak azért is, nehogy a papnak legyen igaza; de a módosabbak közül is acsarkodtak néhányan.

- Nem köll! Nem!!

Mikor a szálak már nagyon kezdtek elágazodni s az ellentétek vastagodni, a pap odahajolt a közelében ülő leghivebb embereihez:

- A testvérét megtagadta... gyermeke nincs... felesége rég elhalt... itt az egyház!

A presbiterek tovább adták a nyomós gondolatokat termelő szókat, mire az emberek meg-megütögették a saját homlokaikat s össze-összehunyorogtak:

- Hát 'iszen... Nono!...

Ki is mondták nagy többséggel a határozatot: „Kormos János javaltatik...”

II.

Vasárnap van. Ilyenkor átalakul a falu, ünnepi szint ölt. A heti serény munkában kifáradt emberek levetkőzik a hétköznapiakat, a hétköznapiok minden fáradtságát, huzavonáját, szennyét s ünneplőbe öltözötten odajárulnak az Ur színe elé... Már aki... Azok, akik az élettől kiszajtolva erősen hajladoznak vissza a föld felé; akiknek csókvágyakat gerjesztő szájuk, kicsattanó piros ajkuk, mutogatásra való uj ruhájuk van, irigységfakasztó; meg hetyke bajuszuk, rámás csizmájuk, árvalányhajás pörge kalapjuk... sok vásári portékájuk, kevés magamegbánásuk és semmi imádságuk... A legtöbben, - hisz be se térnének, - kívül maradnak...

Kormos János mindenestül cselédje, Tüske Gergő is kívül marad. Nem azért, mintha nem volna rámás csizmája, pörge kalapja... Nem, hanem felsőbb parancsra.

A suttyó legényke az udvart söpörgeti. Tövis seprével. Minden mozdulatán látszik, hogy nincs kibékülve a világgal; de azért, vagy talán éppen azért önfeledten dudorászgat:

„Ha én néköm, de száz forintom volna!”

Hova-tovább mind erősebben fujja a nótát, utóbb már olyan nagy odaadással, de olyan lélekből, mintha csakugyan azon fordulna meg a sora, hogyha most a kis lajbli zsebébe kerek száz forint lapulna. Aranyba, ezüstbe, banknótába, az mindegy, arra most nem gondol, merthogy ebbe a nóta se válogat, csupán csak a pénz summáját magyarázza. Száz pengő! Az is lehet azonban, hogy Gergő lelkét a nóta értelme nem érinti, csupán az áriájába temetkezik bele...

Az udvar száraz, eső régen csepergált s így nagy a por, amiért aztán időnként káholni kell. Muszáj, mert a kis földszemek beszállingóznak a nedves torokba s ott tanyát akarnak verni, ami ellen a jó gége tiltakozik. Kucc, kucc...

De tiltakozik Gergő anyja is, Sári néni, ki lefelé jön a tornácról, nem ugyan a por ellen, hanem a tárva-nyitva álló utcaajtó ellen.

- Hát már mögin nyitva van az az utcaajtó?

Gergő hol az anyjára néz, hol az utcaajtóra, miközben ránt egyet a vállán.

- Az ám ni, nyitva van!

- Csak a vak nem látta eddig is!

Igy a Sári néni.

Gergő fölfogja a megállapítást. Tudja, hogy az neki szól, ezért hát nem hagyja szó nélkül.

- Pedig ha jól nízöm, én nem vagyok vak!

- Hát akko' csukd be!

Ugy, de Gergő legény nem az a legény, akinek csak úgy mirnix-dirnix lehet parancsolni. Most meg éppen nem, amikor amugy is mód nélkül el van telve keserőségekkel.

- Majd becsukja, aki kinyitotta. Én rám nem tartozik. Nem vagyok én senki ajtó nyitogatója, csukogatója!

S tovább söpör, de úgy söpör, olyan nagy elszánt igyekezettel, hogy az erős keményfa nyél szinte ivre hajlik a keze alatt. Söpör, miközben önti kifelé a lelke mélyéről fölbugyborékoló keserőségeket:

- Nem azé' kapom én azt a bért, amit kend tősz zsebre... Aki kinyitotta, kimönt, bégyütt rajta, hát vót keze... Aztán láthattya kend, ha szöme van, hogy most ögyéb a dógom. Söpörök. Mer' néköm muszáj söpörni. Ugy kerek a világ, ha engöm mindétig nyúznak. Söpörj! Pedig az

ilyen munka nem a vasárnapi szent napra való mulatság. Ezt én mondom! Mög azt is, hogy szégyölhetné kend magát!

- Gergő!

Gergő odase. Szi egyet az orrán, de biz még töröl is rajta a mándli ujjával úgy oldalast húzva.

- Annak hinnak! A vagyok! Nem tagadom... Gergő!

Főlegyenesedik s jobb kezével hadonászva mutogat a templom felé:

- De a többi legényök ma' mind elkövetköztek a templomba. Ahogy dukál. A Seböstyén Pesta is beszólt, a Tarhonya Imre is. A pedig csak Tarhonya. Aszongya: „Gyere tés is Gergő!” Tulajdon így. De a Seböstyén is. Hittak. Jó is volna. Peig én is fölöltöztem. De kend ide állított: „Söpörj!” Jó. Hanem aszondom kendnek, hogyha nótába szödnek érte, mint a Daru Pétört, hát akko' én is előlöm magam! El én! Oszt a legényök még csak hagyján, hanem a lyányok!...

Sári néni, aki egyideig az ámbituson a virágokat öntözgeti, majd meg a párszáritón aszalódó meggyet forgatja, megáll a munkában s bámul. Még ilyet nem ért, mióta a világ világ. Mi üthetett a gyerekhez? Ki is mondja:

- Mi ütött tehozzád?

Gergő ráüt a mellére:

- Hogy mi ütött én hozzám?

Előre nyujtja a nyakát.

- Én hozzám? Hát én hozzám az ütött, ha éppen tudni akarja kend, hogy én már nem vagyok gyerök. Afféle hallod-e hé! Elég vót! Éppenséggel elég!

Sári néni az utcaajtóhoz megy. Becsukja, miközben bólongat a fejével:

- Tudom, tudom... Persze, már tés is, mint afféle széltoló, a templom körül szeretné ilyenkó' pillézni!

Gergőt mintha mellbevágták volna, fölszisszen:

- Idős!

Sári néni legyintget a kezefejével:

- Jó, jó... Hászén neköm is van szömöm. Látom, hogy bolongya vagy a szoknyának. Főként a színös, rövidkés szoknyának. Leginkább is a pirosbabosnak.

- Tán a nadrágomat csudájam?

Sára néni tovább zsörtölődik:

- Mindig a lyány, mindig... A fene látott ilyen gyerököt. Még bajsza sincs s má lyány kő neki.

Gergő vissza, de igen nagy önérzettel:

- Ne fikcirozzon kend, idős! Aszondom, hogy ne fikcirozzon, mer amondó vagyok, hogy nem állom tovább!

- Nem állod? Ejnye, adta kölyke!

Ez volt a tetejező; az a tetejező, amely után rendszerint kicsordul a pohár.

- Kölyök? Hát asse mongya kend többet e világi életben, mer' ugy odavágom ezt a söprüt - nyel egyet - a földhő, hogy még! Engöm ne rezonirozzon kend, ha idős anyám is. Ha mingyárt a szülő ides anyám is, mer én má embör vagyok! Kész embör!

- Csak épp még nem vagy beszegve.

- Majd beszegöm én magam magamat.

- No, nagyra vagy a rámás csizmáddal!

- Akkorára, amekkorára. Mindönnek elmúlik egyszer az ideje. A gyerökségnek is. Nálam má' e'mút. Annyira e'mút, hogy a télön... mögházasodok!

- No, nagyfene embör lóttél egyszörre. Mögházasocc... Ugyan mire?

- A két kezemre.

- Hát a katonaság?

- A katonaság? Az kámfor. Kifundáltam én azt má'. A jó öreg király elengedi neköm az katonaságot!

- Tán bolond...

- Senye Lacinak is elengedte. Csak két hónap, oszt létet. Öreg édös anyja van neki. Ögyvez... Laci az gyámolító... Aztán kend is szépen e'virágzott má'...!

- Ejnye, te szömtelen...

- A jedző ir egy instanciát. Két pöngő... Az kő neki sörre, mög pántlikás cibarra... Tudom én! Stemplit rá, koronásat, oszt pász!

Sára néni, ki azzal a tudattal szövögette tovább a Gergő által sodorgatott fonalat, hogy a gyerek amugy se tud semmi okosat mondani, hogy az ugyis csak afféle éretlenkedés, most, amikor látja, hogy csalódott, hogy a gyerek immár felülkerekedik a szóvitában, csipőre rakja a kezeit:

- De azt mögmondom előre, hogy én a Kormos Julist...

- Honnan tuggya kend?

- ...Mönyömnem be nem vöszöm!

- Nem patika az, hogy kend bévögye!

- A gazduram se engedné!

- Nem kérdöm én ütöt...

- De a Julis az ő húga!

- E'tagadott húga!

- Az mindegy!

- Hát jó. De én csak beleszólhatok. Én, az édös anyád! Mer' én, amig élök, nem engedöm. Ellene mondok. Egy hitehagyottnak a lyánya nem gyün a födelem alá!

- Kendnek nincs is födele!

- Gergő!

- Hát ne bántsa kend a Julist. Asse bántya kendet... Aztán, ha kend nem vösz be, van még ölég hajlék a faluba. Nem magam löszök, akinek nincs saját háza. Majd keresök rávalót...

Gergő elérkezettnek látja az időt, hogy a nagy ágyut előrántsza, azt a nagy ágyut, mellyel megtörni véli az édes anyja ellenállását; de nemcsak megtörni véli, hanem erősen meg van győződve, hogy oda állítja maga mellé kovácsnak, vasat ütni. Ketten majd könnyebben boldogulhatnak. Ha ugyan lehet belőle valami. Ez az, hogy lehet-e? E nagy kérdés rágódik a lelke mélyén már hetek óta. Biztatgatja magát: Lehet, lehet. Ugy látszik, úgy érzi, hogy lehet. De mégis csak akkor nyugodhatna meg végérvényesen, ha más is, ha az anyja is megerősítene. Lehet. Ha úgy rábiccentgetné a fejét, de nagy magamegyőződéssel: „Gergő, te okos embőr vagy!” Most itt az alkalom, itt az idő... Kissé lesunyja a fejét s úgy oldalról szemszögletezgeti az anyját, miközben dohogva dörmögi:

- Neköm nem löhet házam? Ki mongya azt, hogy nem löhet? Hun van az mögirva? Láttam én má' gazdag embőrt összezsugorodni, szögényt mög fölcöpörödni! Csak ész kő hozzá, mög fufangéria. Aminek az a nyitnya, hogy az embőr előre is nézzön, ne csak hátra. Oszt lászson is. Ez a fő, hogy lászson... Én má' most is látok egy házat... Az enyimet... Kükéményút, cserepeset, tornácosat...

Fölüti a fejét.

- Többet mondok kendnek!

Szétnéz. Nem-e látja, nem-e hallja valaki? Nono! A harangot nem mindig tanácsos előre kongatni! Mikor meggyőződik, hogy nincs tanúja a beszélgetésüknek, a seprűvel végig mutatja a gazdája házat:

- Még ez a ház is az enyém löhet. Ez la!

Sári néni megdöbbenve néz a gyerekre. Nem hibbant meg?

- Bolond vagy te, Gergő!

- Azt még kend se hiszi!

- Mögáll az eszöm.

- Azért forog az enyim!

- Hogy gondóhacc te olyat?

Gergő szaporán pislog. Élvezi az édesanyja álmélnokodását. Jól esik az az embernek. Igen jól. Nagy melegségek támadnak tőle a sziv és a máj tájékán, melyek mind azt értelmezik, hogy no... Ugy-e, hogy nem estem a fejem lágyára? Ugy-e, hogy eltalálom a szeg fejét, ha az úgy kívántatódik? Mikor egész alaposan megfürdeti lelkét a vérbizseregtető feredőben, óvatosan kiböki a nagy szót:

- Hát a Julis után...

S aztán azon nyomban meg is magyarázza:

- A gazduram a Julis nagybátyja... Ükelminek magának mög se ija, se fija...

- Hova nem vádol az eszöd?

- Csak a Julisra marad, mármint az apjára. A Pétör bácsira. Mer' a házat, földet csak ekő' hagyni. Azt nem löhet e' vinni a temetőbe! Kire hagyna? Csak a vértestvér van hozzá legközelebb... Hát így a szülém! Így ám!

Hunyorog, miközben végig-végig nézi a házat.

- Látom én má' most is a magam cserepes, tornácos házat!

Sári néni fejében tótágast állnak a gondolatok s úgy viszolognak, ivarcolnak benne föl s alá. Nincs az a ménesjárás! A Julis, a ház, a gazda, a Gergő, s a sok föld... Szinte önfeledten csusszan ki a száján a nagy kérdés. Az a nagy kérdés, mely Gergőnek mindent megmagyaráz. Azt is, hogy okos ember, jó számító, előrelátó, meg azt is, hogy övé a győzelem.

- Hát a Julis?

Gergő mellbe vágja magát s úgy ismétli a kérdést.

- A Julis?

- Húz-e hozzád?

A legény úgy kiegyenesedik, mint a jó jegénye.

- Hogy húz-e?

Megrándítja az őtikéje alsó szárnyát, miközben keményen fölveti a fejét.

- Möghiszem azt!

Sári néni elkapja a Gergő ujjasát:

- Te, én úgy gondolom, hogy a Julis még nem is körösztlökődött ki?

- Le is törném az derekát!

Sári néni mosolyog. Elégedetten, nagy lelki megnyugvásokkal.

- No, ha így áll a dolog... oszt ha má' éppenséggel annyira egymásba vagytok gabalyodva, hát én rám ne vess követ... Én nem állok elibétök...

- Édös jó szülő anyám!

- Eriggy te golyhó!

- Mönnyek?

- Eriggy!

Gergő nem vár több biztatást, a seprőt ellóditja, s hetykén kibilleg az utcaajtón.

III.

Sári néni maga marad az udvaron, egyedül a mélységesen mély templomi csönddel, mely lassan rányomakodik lelke érzékeny hurjaira s hittel, bizodalommal tölti el a belsejét. Jóleső meleg érzésekkel. Valami nagy változás készül az élete eddigi egyhangu folyásán. Igen nagy. Mégis jó az Istenben bizni. Ha sokára is, de csak megterem annak az édes gyümölcse... Meg... Ez a ház. Kiszalad a száján az áldó fohász: „Istenem!” Nézi, nézdegéli a ház falát, a tetejét. Jó-e? Nincs-e rajta valami hiba? Eleddig ezzel nem igen törődött. Az eszébe sem jutott. Pedig már vagy tizenöt év óta lakik benne. Hogy is csak? Tizenhat... Éppen tizenhatodfél... Nem is igen vigyázta. Most azonban, amidőn a kilátások egyre erősödnek... Ujra és újra végigszalajtja szemeit a házon. Nem mutatkozik valahol hiányosság? Nem. Sehol semmi hiba. A fala csupa szintégla. Vakolattartó. A teteje cserép. Olyan, mint a jó acél. Még emlékszik az időre, amikor rárakták. Az ászokfák is azonmód, ahogy ráigazították. Csak nagy megnyugvás az. Ilyen esetben nagy megnyugvás. Kívül tehát semmi hiba. Hála a jó Istennek! Hát belől? No, ott nem is volt soha. Nem is lesz. Végigszalajtja fejét a belső beosztáson: Szoba, szoba, konyha, szoba, kamara, istálló, szin, magtár... Az is lehet, hogy amit magukban rejtenek, az is... Mért

ne? A sok szép butor, a drága ruhák, a tele kamara, magtár... Két tehén, négy ló, hat ökör... A csikó, a borjak...

Sári néni úgy elmerül a gondolatokba, hogy Kurta András köszöntésére, ki a kerítésen át egy nagyot „agyonistenez” - annyira, oly erősen megrebben, hogy ha a seprübe nem kapaszkodik, hát hanyatt esik.

- ...a bokádba, Andris!

Andrisnak, kinek elvei vannak, nem fog a kívánság; leperog róla, mint falról a borsó. Vigyorg, de úgy vigyorg, mintha nem is neki szólt volna az áldás. Vagy hát jó, neki szólt s annak örül. Legtöbb ember úgy van, hogy örül annak, ha felebarátját megrettentheti. Kurta András volna kivétel? No, ő éppen nem.

- Ide igyeközök, - mondja, - a „rosszkógyütthő”, egy kis trafik irányában, jobbadán mondva ugyan letinkább is egy pakli masináér’, aki elfogyatkozott az este, oszt most nincs, akivel rágyujcsak...

Hogy Sári néni a sok jó szóra mondjon valamit, megkérdi:

- Hát a Maris?

- A Maris?

A szomszéd átsörcent a kerítésen, a vállán rándít egyet, de még a kezefejével is legyint.

- A Maris...

Hát ilyet voltaképen nem is érdemes kérdezni, főként Sári néninek, aki forgolódós személyiség a környéken. Hiszen úgy is tudja. Jobban, mint a tulajdon személyiség. No, de mindegy. Ha szó vetődik az állapotok felől, hát azért lehet rá feleletet adni. Lehet.

- Hát biz’ az otthon páváskodik!

Sári néni rábiccent az ígére:

- No, a Maris ögyebet nem is igön tud!

András még megtoldja:

- De azt aztán, mög köll adni, azt aztán érti!

Sári néni közelebb huzódik a kerítéshez, hogy ezt a félig-meddig ügyefogyott embert egy-két szóval megjátsszogassa:

- Hát, Andris fiam, mondd mög neköm, de igaz lelködre, meddig türod a Marist még magad körül?

Andris megnyujtogatja a nyakát:

- Meddig? Azt kérdi Sári néném, hogy meddig?

Megszipogatja az orrát, miközben bütykös ujjaival körül kaparásztatja a tarkóját. Az ilyen kaparásztatás már arra is jó, hogy azzal időt nyer az ember. Melyik szó pászol a föltett kérdésre:

- Meddig?

S újból besörcent a deszkaalkotmányon, ez egyszer olyan célirányosan, hogy a Sári néni papucsait majdnem eltalálja.

- Hászen, Sára néném, való igaz, gondoltam én má' arra, hogy elveröm a háztul, ki az utcára, hisz ugyis onnan szödtem föl... Mög is érdekeltem a csél-csapossága mián, még az első szoknyájába; de hát, ammondó vagyok, hogy a kutyábu sohse lösz szalonna!

Sári néni belevág a himezős-hámozós beszédbe:

- Persze, te azér türtözködöl, mer' a Maris keres!

András nem tagadja a valót, sőt inkább erősít:

- A való, a való: de én nem nízök arra. Nem, mer a Maris olyan, hogy amit keres, azt el is költi azon nyomban. El. Mind egy szálíg. Aszondom, hogy elkölné az még a Dárius kincsös vagyonát is!

- Hát akkor?

Andris erős meggyőződéssel felel:

- De azt az egyet mög köll neki adni, hogy igen fainul mos!

Sári néni a nyomós okra kissé ülepedik s most már kevesebb célzatossággal elégedetlenkedik:

- No, csak nagy türelmed van neked, Andris!

- Türelmem, az van. De eszöm is van!

- No, azt nem igön mutogattad eddig!

Andris legyint.

- Majd elgyün eccö annak is az ideje, mint mindönnek... No, de most mögyök, mer' még majd becsuk az a „rosszkógyütt”.

Sári néni nem gyözi csóváltatni a fejét, amivel azt értelmezi, hogy valóságosan világ csudája az ilyen ember, aki ugyan nincs ki egészen négy kerékre, de azért csak ember volna vagy mi, merthogy a takácsmunkát két ágra viseli s mégis szemtől-szembe szarvaltattja föl magamagát... De ha a fámának hinni lehet, hát úkelme maga önti az olajat a tüzre... No, de így kerek a világ. Ha mindenki olyan akkurátus ember volna, mint teszem azt a Nagy Istók János, hát akkor ugyan senkise tudná, hogy voltaképen mi is az a kótyalagosság...

- Aggyisten!

S András tempósan ellépdel a trafik irányában...

IV.

Kis idő mulva, - Sári néni alig ránt kettőt-hármat a seprüvel, - Kormos János, a gazda, kilép a tornácra s azon melegében rákiált a gazdasszonyára, már mint Sári nénire:

- Sári! Tödd le azt a söprüt! Nem szeretöm, ha ilyenkor is dolgozik valaki. Isten ezt a napot pihenésre rëndölte. Az irás is azt mondja: „Hat napon dolgozzál, a hetediken pedig semmi dolgot ne tégy!”

- Nem mindönki olyan bibliás embör ám, mint a gazduram! De meg ugyan szépen kereködne ki a világ, ha ezt a parancsolatot mindönki betartaná!

- Az én házamnál be köll tartani!

- A házi dolog nem dolog!

A gazda keményen replikázik:

- De dolog!

Erre az erős nyomatékra Sári néni nagy hirtelen előnti a fekete keserőség:

- Ugy? Akkor tán ne is főzzek, ne is mosogassak, ne vessem föl az ágyat, ne ögyek, ne beszéljek, ne mozduljak, a szömöm ki ne nyissam, még csak ne is lélekzöggyem, mer az mind dolog?... Hát a pap mit csinál? A szent napokon izzad legtöbbet. Bizony jobb lenne, ha gazduram is mönne má' a templomba, mert bizony még szégyön-szömre lekésik!

- Nem mögyök.

- Nem?

- Na tessék! Tülem követeli az Isten ígéinek...

- Jól tudod, hogy be is tartom. Ott vagyok mindön nap az Ur házába. Elmögyök ezután is, de ma nem!

- Pedig ott volna a kigyelmed helye ma is.

- Tudom.

- A rangbeli módos emberek között. Nem itthon dib-dábolni, lábatlankodni...

- Tudod te mi készül ma?

- Hun?

- A templomba...

- A templomba?

S Sári néni majdnem sirva fakad.

- Oda se érök rá elmenni a sok dolgomtul. Azt is csak a jó Isten tudja, hogy mikor voltam ott utoljára. De mög is ver érte. Érzöm, hogy mögver. Hát ugyan hogy tudnám én, hogy mi készül? Mongyák azt én neköm?

Összecsapja a két kezét s fölkiállt:

- Azaz hogyne tudnám! Szent Atyám! Ugyan hova is töttem a fejem? Kuráter választás! Hisz azért mondom, hogy kigyelmednek ott köll lönni. Lássa a nép... Aztán ki tuggya? Hát kinek van ott illendőségesebb helye, mint gazduramnak? Tögyék latra. Ki az igaz, ki az istenös? Ki az, akinek a móggya jobban mögengedi? Hát van kigyelmednél rávalóbb ember a faluban?

- Ejnye, Sári!

- Csak mongya mög maga. Van kigyelmednél az egész presbitériumban kitanultabb, okosabb embör? Kigyelmed, ha jól összeszedi magát, még a papot is kibibliázza! Elég bolondok a népek. Mögmondom én nekik szömtül-szömbe... Azér, hogy az öccse?...

- Ne emlicsd előttem...

- Mér' ne emliteném. Ami igaz, igaz. Azér büntetni valakit, mer' az öccse...

- Mondtam már, hogy ne emlicsd! Möggyalázott. De veri is érte az Isten! Verje is! Mind a két kezével.

- Ugyan már, hogy beszélhet ilyen pogány módra. Hiszen azér' mégis csak a testvére...

- Neköm nem testvéröm. Nem ismeröm. Olyan embör, aki az ősi hitöt elveti, mint a rongyot...

Ujjai ökölbe csavarodnak s egész teste meg-megrándul az indulattól...

- Hát hit az olyan hit, amelyik öszi a pénzt? Mond mög magad: Hit az olyan hit, amelyik azt diktálja, hogy szórjad?

Sári néni nem mer ellentmondani, nem, mert a gazda szeme igen haragosan villog, az arca tele van sötét vonalakkal s ilyenkor egy ellentmondó szó csak olaj volna a háborgó gyehennára, amelytől mentem megüthetné a guta. Hallgat, csak a szemöldökeit rángatja, meg a sovány, aszott vállait.

- Inkább belevágom a Körözsbe, de nem juttatom ebek harmincadára!

- Gazduram!

- Ha az enyémmre számít, akkor rosszul számít!

- Majd az idő...

- Az idő a vén fát legfőlebb ha kidönti, de möghajlítani nem tudja! Mögmondtam neki előre: E lösz a véged! Nem hitte. Hát jó. Most verejtéközzön a hitiér! Az asszonya mög járjon mosni.

Sári néni közbe pityergi:

- A gyerökei mög haljanak éhön!

Kormos Jánosnak leesik a feje. Szívén éri a szó. A gyerekek, akiket úgy szeretett, mintha a sajátjai volnának, akik ott cseperedtek föl körülötte...

- Azokat sajnálom. Azokon ez nagy istenverése. De engöm is velük együtt ér az ostora!...

- Azt hiszöd, nem tudom, hogy most én gyünnék sorra a kurátorságba? De hát azt mongyák: Az öccse! Hallottam má' öleget: A vér nem válik vízzé! Én rám célozgatnak. Most mönnyek a templomba. Hallgassam, amint kiabálnak: „Nem köll Kormos János, mer' hátha ú is!...”

- Pedig köll a Kormos János! Én mondom, hogy köll!

Gögyi Mihály, a falu szája, szaval bele eként a beszédbe, ki már egy idő óta az utcaajtón belőlkerülve hallgatja a szóváltást. A falu-szája, a cucilista, aki bár szegény, elesett zsellér-ember, de a szava ezerek szava, igazsága. No, nem mindig. Éppen ez a baj. Néha az elvtársak is megharagudnak. Nono! Mihály nemcsak az uraknak mondja meg az igazat, de az elnyomottaknak is. Hallatlan! „Ebben az uraknak van igazuk!” Így. Ilyen esetben aztán tüzelnek ellene a népek. A fene látott ilyen szocilistát! Az a csoda, hogy még eddig meg nem verték. Ennek meg az a magyarázata, hogy olyan esetben, amikor csakugyan a zsellérségnek, a nincstelenségnek van igazuk, akkor meg nincs az a prókátor! Megy, kiabál, kilincsel föl a megyére, a főispánig; de még a miniszterhez sem átal föltalpalni s azzal is úgy beszél, mintha csak otthon, a Kocsi Balázssal értekezne.

Mihály kezel a Kormos gazdával, miközben megismétli:

- Köll a Kormos János!

De azon melegiben hozzá is ragasztja:

- Neköm, azaz hogy nekünk nem. Ugy mondom, ahogy van. Mer' az igazat mögvallva, hiszen tuggya szomszéd, én igényös embör vagyok, neköm elvem van s így kimondom egész áperete, hogy kigyelmedet, mi, az Egylet, nem pártoljuk. Nem, mer' nekünk a szögény köll. Szögény, aki érzi a mi bajunkat... Az ilyen módos embör, mint kigyelmed, mit tuggya azt, hogy mi-nekünk hun fáj? Hogy a mi lábunkat hun szoritja a csizma!?

Sári néni nem állja meg, hogy egy kis epét oda ne lóditson a falu szájához:

- Vesd le, ha szorit!

Mihály szomszéd, mintha nem is hallaná az asszonyi kádenciát, tovább szövi a megkezdett fonalat. Értelmezi magát:

- Hanem hát a falunak köll kigyelmed. Most még köll. Azonban az idő jó érlelő, csak rá köll várni. Mögteröm eccő még a mi gyümölcsünk is. Mer eccő mindön mögérik. Ezt én mondom! Csakhogy akko' egy percöt más formája lösz a világnak. Én már látom pirkadni a mi hajnalunkat. Érzöm a melegit. Gyün. Még messze van; de az bizonyos, hogy má' elindult. Látnák azt néha már sok is, ha nem volna behunyva a szömük. De nem akarják kinyitni. Jó. Ámbátor annál nagyobbra meresztik majd akkó', ha itt lösz. Pedig csak jobb lönne, ha rátánkint beösmernék, hogy mi is embörök vagyunk. Csak olyan hus mög vér. Éppen olyan...

Elmosolyodik s fölveti a szemöldökeit:

- Felebarát, mint a biblia mongya. Testvérök az Urban!

Sári néni, aki még mindig az udvaron sertepertél, közbeszól:

- De templomosan ejtöd ki a szókat, Mihály! Talán tán bizony mögtérültél? Mögtaláltad a jobbik eszöd?

- Nem szokott az elveszni!

Kormos Jánosnak az összes magyarázatokból csak az az egy marad eszében, csak azon az egy szón rágódik a lelke, hogy ő lesz, ha ugyan lesz, a kurátor, bár a szegénység nem pártolja. A szocialisták. De vajjon lesz-e? Hallotta ugy félfüllel, hogy azok Csöke Palit szeretnék. Föl is kérdi:

- Ti Csöke Palit pártoljátok?

- Azt.

- Osz van valami kilátástok?

- Amint mögmondani bátor voltam, most nincs, merthogy kigyelmed nyeri el. A pap is, az előljáróság is kigyelmedet pártolják... Hát ami azt illeti, szerintem mög is érdömlí. Ha nem volna akkora gazdagsága, még én is pártolnám, mert mint embört, igenyös embörnek ismeröm; de hát, amint mondani szives voltam, az elv...!

Sári néni, aki világéletében ki nem állhatta az elégedetlenkedő cucilistákat, ujfönt közbe epéskedik:

- Csakhogy a ti elvetök nem embörnek való!

A gazda rászól:

- Hallgass!

Sári néni mérgesen hátat fordít:

- Annyira elhallgatok, hogy itt hagyom kigyelmetöket!

A konyhaajtóból azonban még egy jól leülepedett igét megereszt:

- Hanem azér' aszondom, hogy midön cucilistát fő köllene huzni a legelső fára, mer csak azok kavarják föl a békességöt!

Puff!

Az ajtó becsattant.

- Ne hallgass rá, Mihály!

Igy a gazda.

Mihály mosolyog; fölényesen; a kezefejével legyintget:

- Hogy mi kavarjuk föl a békességöt? Hát a levegőt ki kavarja föl? A tiszta kék eget ki fösti be feketére? Az Isten? Az idő? A természet? Ami odafönn történik, az mögy végbe itt lenn is. Változás. Váltakozás. Mi lönne, ha mindig, folyton-folyvást a nap sütné? Ha nem borulna az ég, ha nem szántana végig a vihar. Ha soha egy csepp eső nem esne? Vagy ha mindig esne... A váltakozás szükségös. Köll az. Ugy volt régön is; ezután is úgy lösz. Amikor egyik férög agyon akarja taposni a másikat, az a másik nem engedi magát. Huzakodik. Még a nap is küzködik a felhőkkel! Aki birja, marja. Így születik a háboru. Hát mi se engedjük magunkat!

- Nem bánt titöket senki!

Mihály elemében van, mint mindig, ha locsolják a tüzet:

- Hát 'iszen nem mondom, hogy bottal ütnek bennünket, vagy késsel vagdalják a húsunkat... Régöbben ugyan azt is mögcselekedték. Most már nem. A testünket nem bántyák, csak a lelkünket... Hanem azt aztán ugyancsak porciózzák! Szeretném én látni, hogy a hizott férgék a mi helyzetünkbe, az üres gyomruakéba, mög lönnének-e elégödve a világ mai folyásával? Nem lönnének-e úk még nagyobb szocialisták!? Szocialista? Hisz az nem ugy mögy, hogy na én most már' szocialista vagyok. Azt nem löhet fölvönni, letönni, mint a subát. Ugy mögy az bele az ember véribe, hogy észre se vönni. Szocialista? Hiszen én is templomos, magamög-adott embör voltam; ugy éltem jámborul, mint a barom; napról-napra húztam az igát zúgolódás nélkül... Hiszen ha ugy nőttem volna föl, mint az oktalan állat, akkó' még mindig örülnék a savanyu könyérnek, a mások jó-mögg्यानak... Annak, hogy nini! - ez, mög amaz, hogy hizik az én verejtéköm árán! De hát az iskola kinyitotta a szömömet. A sok jó könyv, az ujságok... Aztán töhetök én arrú', hogy elönt a vér, eccöribe elönt, azt látva, hogy egyik-egyik embör mindön munka nélkül, összetett kézzel is úri módon él, mig mellette a másik vért-verejtéközve koplal... Igazság az, hogy mig egyik drága ruhákba liflangol, a másiknak rongy se jut? Egyik a nehéz munka után gyalog vánszorog a sötét kuckója felé, vagy még abba se, hanem mesztéláb... a másik mög selyömbé, bársonyba, cimörös hintóba terpeszködik a napi henyélés után... Amiko' ugy egy-egy hintó elsasirozik mellettem, a vér mind a fejembe szalad. Szédülök. Az öklöm összeszorul. Hát töhetök én arrú'?

- E' csunya tibennetök, hogy ti semmivelse vagytok mögelégödve, kibékülve.

Mihály megérzi a szó élet; azt a rendesen kiköszörülve tartott s nekik feszített szóélt, mely mindig a mellüknek van szegezve, amikor békétlenkedő szót ejtenek. Egyenesedik egyet a szó alatt s úgy pörgeti le magáról:

- Lögyek mögelégödött a semmivel? Avval lögyek kibékülve, ami neköm jutott? Hát mi jutott neköm? Nyomoruság!

- Nono!

- Én lögyek mögelégödött a nyomorusággal, amikor a másik még a jómóddal sincs?! Mer' nincs! Egy fia embör sincs kibékülve a maga sorsával. Mind a máséból szeretné a magáét reperálni. Azt lesi, azt tartja számon s azt irigyli. Egy embört mutasson kigyelmed, aki a másét nem kívánja. Én mondom, hogy nincs három embör ebbe a kis Európába, aki a másét ne áhitozná. Aztán el is vöszí, ha töheti. Egyik így, a másik ugy. Szépszerivel vagy fondorlattal. Ha másként nem, hát ellopja. Aki fönn van, magosan, oszt sokat markol, mert van mibül, annak egerutat adnak, vagy rásütik a munkájára, hogy az csak afféle szanatoriumbéli cselekedet; a célszerű szögény embört mög egy karaly könyérér' lecsukják. Még jó, ha a csendör urak félholtra nem verik... Ugy a! Egyik is lop, a másik is...

- És a böcsület...?

- Annak is csak egy rubrikája van. A pénz! Azzal van összenőve. A pénz a böcsület. Mennél több, annál nagyobb. Hogy milyen pénz? - lopott-e, rabolt-e? - az mindegy. A pénznek nincs szaga!

- Tégöd, Mihály, be köllene csukni!

Mihály jobb karjával belevág a levegőbe:

- Nincs akkora börtön széles e nagy világon, se annyi, akibe az elégedetlenök beleférnének. Mer' ki van ma mögelégődve, kibékülve a maga sorsával? Senki! Ezt én mondom: Senki! Még kigyelmed se!

- Nono!

- Hát akkó' mér' akarja a kúrátárságot?

- Ejnye, Mihály...!

- No, megkapja! Kigyelmed most eléri a vágyát. De én mikó'? Mög a többi ágrólszakadt?

Kormos Jánosnak csillog a szeme; fénylik; jóleső érzések tükröződnek benne. Azt mondja Mihály, hogy megkapja; eléri; kurátor lesz. Bizonykodik rá. A többi szó elrepül a füle mellett. Csak ez az egy zsibong benne. Kurátor. Jó azt hallani! Már hallani is igen jó. Hát még akkor, ha majd, ha csakugyan valóra válik. Föl is kérdi:

- Igaz volna?

- Micsoda?

- A kúrátárság...

Mihály megböki a mellét:

- Hát, szoktam én hazudni? Az is az egyik bajom, hogy én nem tudok hazudni!

- No, Mihály, ha úgy igaz, hát akko' neköd adom az Irtást felesbe...

Mihály az alsó szájaszélét behuzza a fogai közé s úgy biccentgeti meg a fejét:

- Hát az nem is lenne rossz. Nem. Aztán rám is férne. Tagadhatatlan. De azért én mégis aszondom, hogy azt az Irtást másnak adja kigyelmed!

- Kinek?

- Annak, aki még nálam is jobban rá van utalva. Egy a sok gyeröke után, más mög a nagy sanyarusága után; aki kigyelmedhez is közelebb áll s akit, ha úgy vesszük, kötelessége is segíteni!

Kormos János homloka elborul. Ráncok képződnek rajta. Érzi a szó életét. Tudja, hogy azok hova céloznak. Tudja, de azért mégis kiszalad a száján:

- Kinek?

- Pétörnek.

- Annak a hitehagyottnak?

- Azért csak böcsületös embör a Pétör!

Kormos János nagyot nyel. Savanykásat, kesernyészet. Az indulatát. Nem löki vissza a szót; most nem. Sok jó szót is mondott a Mihály, hát nem. De felelet nélkül se hagyhatja. A benn ragadt szó szétvetné a mellét. Nyeldököl még kétszer-háromszor s aztán csendes, tompa hangon teszi föl a kérdést:

- Mongyad, Mihály, de igaz lelködre, bántottalak én téged ebbe az életbe csak egy szóval is valaha?

- Nem! De azt kigyelmed se mondhattya!

- Eddig nem. Való, hogy nem. De most olyan húrokat kezdesz pöngetni, amelyeknek a hangjai belevágnak a lelkömbe...

- Hát akkor hagyjuk... Ámbár én azt tartom, hogy az olyan seb, amelyik nagyon fáj, az gyógyítható. Épp úgy, mint a mi sajtó sebünk. De jó. Nem szóltam semmit. Így oszt maradunk azok, akik voltunk. Ugy-e, kuráter uram?

- Nem lössz abbú semmi!

- Hát nem hallja kigyelmed? Csönditenek! Levoksoltak a hivek... Én el is nizök arrafelé.

Kezel.

- Aggy isten...!

S már megy is... Sebesen a templom felé...

Kormos János hosszasan utána felejtí magát; majd mikor Mihályt elnyelik az apró nádas házak, kiegyenesedik, végig nézi magát, rándít egyet a nadrágja két felső ágán s egy önfeledt pillanatban kibuggyan a száján a lelkében összegyülemllett melegség: „Kurátor ur!” - - -

V.

Kurta András a „Rosszkógyüttnél” megvette a masinát. Jóféle kénes gyufát. Ezt tartják a magyarok a legjobbnak, mert ennek a mérge nem egykönnyen pattan le. Próbája meg bárki, akár körömmel, mintha csak rá volna abrincsolva. Ilyen a jó gyulai! Egy füst alatt két szivart is eszközölt. Jó, faintos szivart. Ropogós végüt. Pöttyös derekút. Csak az az igazi. Voltaképpen az ilyen szivarból kettő egypár. Ugy szokták kérni a magyarok: „Abbul aggyik az ifjasszony, amelyikből kettő egypár!” Vagyis a garasosból. Ez ugyan tréfa, de azért az ifjasszony már tudja. A garasos. De csak szivar az azért! Ünnepmutató, különösen ha bele van mesterkedve egy célirányos papiros szipkába. Ugy jobban ágaskodik!

András mindjárt ott a tett-helyen kipróbálta a szivar és a masina jóságát. No, meg a tüdejét. Hát kaptázták valamennyien. A tüdő is, a masina is, meg a szivar is.

Hazafelé indult. Lassan, tempósan, füstörézetve. Egyszer-egyszer megállt. Lássák a népek. Kurta Andrásnak szivarra is tellik. Na jó.

Otthon rátámadt oldalbordájára, Maris asszonyra, de éktelen nagy haraggal:

- Hát mégy-e má'?

- Mingyár...

- Ne mingyározz neköm, hanem egy-kettő!

Ugyanis úgy beszéltek meg a hajnalon, hogy Maris asszony körülfogja az öreg szomszédot. Kormos Jánost.

- Ha köll, hát mingyárt mög is ölelgetöd!

Maris asszony úgy tessék-lássékból riadozott, de András letromfolta:

- Nem szárad le a kezed!

Majd hozzátette:

- Ugyis az a mesterségöd!

Igy az Andris. Egészen így. Ilyen áperthe.

András aztán újra megértette Maris asszonnyal a célt is. Azon egy szavakkal, mint a hajnalon:

- Csak a módos embörtü löhet várni valamit. Csak attú hasadhat. Főzd mög!

Maris asszony, mivel már amugy is beletörődött, de meg hogy föl is volt egészen cicimázva, hát megadta magát:

- Jó, jó...

S kifordult az ajtón. A selyem alsó és felső csak ugy sustorgott, amint sebesen szedegette a lábait...

Kormos János még ott állt a tornácon s a maga nagy gondolataival foglalatoskodott. A kurátossággal. Lesz-e belőle valami? Csak akkor vette észre Maris asszonyt, mikor az mellette termett s mint a jó cirmos cica melegen hozzádörzsölődött.

- Te vagy az, Maris?

- Én.

Kormos János kifelé intett az utcára:

- Még majd mögtalál látni valaki, oszt rosszat gondol!

- Hát gondoljon. Nem vagyunk mi fábul egyikünk se!

- De biz én csak csontbú meg bőrbül!

- Van ott még hus is meg vér is!

- Puha hus, csöndes vér...

Maris asszony huncutkásan mosolyogva megfenyegette az ujjával:

- Csöndes viz mossa a partot!

- Csakhogy a csöndes viz sohase ver hullámot!

- Nem ám, ha nem éri vihar!

- Nagy viharnek kéne annak lönni!

- Hátha én azér gyüttem?...

- Hát te viharnek biz isten jó lönné!

- Akkor hát mégis jó töttem, hogy átnéztem!

- Ha okosabb dógod nem akadt...

- Se a két kezemnek, se a két lábamnak, de még a szivemnek se!

- Na, azt nehezen tudom hinni!

- Nem töttem rúla bizonyiságot?

- Ugyan-ugyan mit szerethetnél te én rajtam?

- Az erejít.

- Ami nincs.

- Mőg a szép sudár termetit... Micsoda egy derék embőr! Ha engöm csak felényit szeretne?...

- Elmút má, Maris! Öreg vagyok én má'?

- Mőgtunnám én ugy fiatalítani, hogy legénynek érné magát... az ilyen öreg asszony mellett, mint a Sári néni... Accsuda, hogy még egészen mőg nem savanyodott!...

Kormos Jánosnak nyilvánvalóan tetszett a sokatigérő, formás menyecske, a dőrszölődzése, a fölajánlkozása. Sötét szeméből ki-kicsapdosó lángok megbizsereggették a vérét. Elmult szép emlékek támadtak föl a belsejében; de nyakas ember volt s tartotta magát.

- A Sári?... Hozzátörődtem már... Talán az étel se esne jól, ha nem ű főzné... Aztán ki zsörtölődne a fülembe? Köll a má' neköm. Ugy mőgszoktam má, mint a pipát. De meg jó asszony. Ha haragomban leszidom, eltüri. Igaz ugyan, hogy nem is olyan harag...

- Én is eltürném; de nemcsak eltürném, hanem elsimogatnám a homlokán a haragos ráncokat...

Kormos János beleesett a hálóba. Megfogta a Maris asszony kezeit s simogatni kezdte:

- Ezökkel a kezekkel? Ezökkel a puha, finom kezekkel? Ezek csakugyan a simogatásra termőttek.

- Pedig sokat dolgozom velük!

- Az Andris hajt?

- Ű is, mőg a nyomoruság is!

- Nem tőr?

- Hát hogy türne, amiko csak ugy kegyelemből vőtt magához. Mosni... De én se szivlelöm...

Kötőjét huzogatva, lesütött szemekkel szégyenkezte kifelé a szókat.

- Én má lyány koromba is kigyelmedre vetöttem szömöt, de maga sohase akart észrevőnni. Igaz, hogy én is båtortalan voltam... Féltem... A multkoriba aztán a szőlők alatt... Haragszik, hogy ugy kikottyantottam?...

- Hát haragudtam?

- Oszt mégis huzódozik kigyelmed...

- Öreg vagyok...

- Hát ápolnám is amellet. Ha ugy az ölembe hajtaná a fejét... Azt hiszi, nem tudnám elringatni? Ha én igazitanám mőg a fejealját, akkó aludna, csak édosen!

- Mit szólna a világ? Azt mondanák: „Ni, a vén szamar!”

- Hiszen ha azt mind a szivükre vőnnénk, amit a világ mond...

Maris asszony egyre jobban odasimult Kormos Jánoshoz, kiben a vér egyre sebesebben kezdett csörgedezni.

- Hát átmerne ugy gyünni néha-néha?...

- Azt szeretném, ha mindig itt lőhetnék, ha egészen ide költőzködhetnék...

- S az Andris?...

- Ű oda van hétszámra kubikolni. Csak vasárnap niz haza egy-két órára. Ruhát váltani.

Megrántotta a vállát:

- Mit bánom én! Nem hitöltünk össze!

A nagy erős érzések egyre erősebben bizsereggették Kormos János vérét. Meg-megszédült. Karjaiban, lábaiban megfeszültek az inak, széles melle, mint a jó kovácsfújtató tágult. S a régen érzett bódító hevületek következtében hirtelen átfogta Maris asszony derekát:

- Gyere Maris... Gyere...

S az ajtó felé lépett.

Maris asszony azonban asszony volt. Igen kitanult asszony. A sok hiábavaló kérlelő szóért, a sokáig tartó huzódozásért fizetni akart. Fizetni. Csak azért se. Most már azért se. Ha előbb... Ha mindjárt... akkor talán... Hisz úgy jött... De most már nem! Megrázta a fejét:

- Most nem!

Kormos János, hogy így fölfűtődött, nem akart engedni:

- De, de!

Az asszony azonban makacskodott:

- Nem!

S kipöndörödött a karjai alól.

- Majd máskor!

S az utca-ajtó felé sietett. Ott megállt s nehogy elszakítsa a szépen összerótt hálót, sokat-igérően visszakiáltotta:

- Majd holnap!

Nem ment be. Egy azért, hogy büntessen, más meg, mert tudta, hogy Andris a kerítésen át szemmel tartja... Két ember akarja... Azért se... Aztán meg, hiába no, mégis szégyelte volna az egész világ szemeláttára...

Csakugyan András ott őrködött a kerítésnél. Vigyázta, hogy bemegy-e a Maris? Szerette volna még onnan is biztatni: „No, eriggy!” Nem adta volna egy vak lóért, ha betámolyognak. De nem...

- A buták!

Mikor Maris asszony hazaért, mérgesen rákiáltott:

- Mire möntél vele?

- Semmire!

- Nem hitt be?

- Hítt!

- Mér nem möntél?

- Csak...

- De mér' nem?

- Mer' utálatos!

- Mi az utálatos?

- Az, amit kend akar!

Aztán elfordulva hozzátette:

- Nem születtem én tolvajnak...

- Annak nem, hanem...

S Andris indulatosan megrázta az öklét.

- Tudom, ha szömrevaló legény volna!... Töszöm azt, a Gergő!... Akkó' nem huzódozna úgy, hanem neki esné... A fene beléd... Azt hiszöd, nem tudom? Ne is add a lilimot! Ennek mög kő lönni! Értöd? Ezt én akarom! Minél hamarabb levezöd a lábárú', annál jobb. Körüldorombolod. Hisz értesz hozzá. Annyi töheccségöd van, hogy tiz embörnek is mögfelelné. A többi oszt' az én dolgom. Elbánok én vele. Csak bizd rám. Legalább két holdat kihatolok belüle! Akko' aztán nem bánom, ugy is öleget kunéroztá' má', elmöhetünk a papho'. De csakis akko', ha möglösz a két hold... Amellett nem bánom, de célszerű is lösz, ha tés is mozdítasz... azt, ami a kezed ügyibe esik... Amiko' ott forogsz... Löhet azt! Az is valami. Az lögyön a tied... Hanem a két hold, az az enyém!

- Utálatos!

Andris, ki lelki szemeivel már látta is a két holdat, fölszántva, bevetve, - hirtelen fölfortyant:

- A szögénység az utálatos! A nyomoruság! Az az utálatos. De majd ha a két holdat a kezem alá veszöm s belehasítok az ekével, az nem lösz utálatos! Az enyém, a saját földem, a magamé! Tudod te, mi az?? Hát nem többet ér az, mint egy gyerök? Vagy hát lögyön gyerök is. Mindegy. De én földet akarok! Első sorban is földet! Ha más áron nem löhet, hát így! Két hold... Ugy vöszöm, mintha te hoznád. Mintha jussoltad volna. Ez a két hold lösz a fundamentum. Majd möglátod, mit építök én arra!

Maris asszony az utcai ablaknál állt. Háttal Andrásnak, ki a szoba földjét méregette. Föl s alá járt. Megállt. Ujból megindult. Egyszer-egyszer a tenyerét maga elé tartotta s bele-belenézett. Hirtelen odafordult az asszonyához s a fejét fölvetegette:

- Bárcsak mögválasztanák most kuráternak, hogy az öccse annál messzebb esne tüle! Akko' még Maris, asszondom, hogy akko' még többet is löhetne! Bevöszöd magad egészen a lelki-be, ugy, hogy soha el ne tuggyon szakadni!... Aztán az ilyen vén embörtü nem kő féni... Se neköd, se neköm... Még ma este átosonsz hozzá!...

- Majd...

- Akarom!

VI.

Gugolákné, mint az üldözött vad, betörtet a Kormos János portájára. Kezében imakönyv, azzal hadonászik. A templomból jön. A választásról. Rá van írva az ábrázatára, hogy hirt hoz. Jó hirt. Már az utcaajtóban lihegi:

- Hun vagy má', lelköm? Bizony, bizony, amilyen vékony a szöröncsém, még nem talállak itthon! Ejnye, no. Pedig ugy sietök. Annyi a dolgom, hogy se szeri, se száma. Hiszen, ha ünnep nem volna, ugy kidolgoznám magam, kedvemre... De ez a sok ünnep...?!

Tekint az ablak felé, tekint a félszer felé...

- Sári te!

Sári néni a konyha-ajtón kidugja a fejét:

- Te vagy az, Boriskám, lelköm?

- Én, én... Haj, Teremtőm, Szentatyám! Tudod-e, mi ujság? Soha még a világ! Hozom is melegibe. Én édös jó Istenöm! Hogy még ezt is mögérhettem! No, sok mindön mögesik a nap alatt, amiről még álmodni se mer az embör!

- Mongyad má' lelköm, mongyad!

- Hisz' mondom... Teremtőm, ha elgondolom, hogy amiko' még a templomba igyeköztem... s most e-hun e?

- Micsoda?

- Hát még nem mondtam?

- Nem.

- A Kormos János uram...

- Mi van vele?

- Itthon van-e az én nagy jó uram? Hadd én mondanám mög neki legelőször... Nem volt a templomba... Tán még egy kis pálinkával is mögtisztölne...

Sári néni hirtelen összecsapja a két kezét.

- Mögválasztották!

Boris asszony rávágja, de hamarosan, hogy a nagy szó mégis az ő száján buggyanjon ki:

- Kuráternak! Ugy biz' a! Mögválasztották. Ki hitte volna? Már csak az öccse után is! Hová is töszik a népek az eszüket? De a pap akarta! Erősködött. Azt is tudom, hogy mér'! Csakhogy ne szólj szám, nem fáj fejem! De neköd megsugom: A vagyont akarja elhalászni az egyháznak! Kormos uram erősen haragszik az öccsire, több mint bizonyos, hogy kitagadja... Hát kire maraggyon a sok szép örökség? Főd, miegymás...? Hát értél te már ilyen nagy dolgot? No, Sári, ezt nem hittem! Most má' te is büszkébb löszö'... Tán még szóba se állsz majd a szögény embörrel?

Sári néni topog-forog. Nem találja a helyét. Ilyen nagy szerencse... Hát mégis... A sok kerepeleléből csak az utolsó passzust fogta fel egész a maga valóságában. Hogy ő már ezután büszke lesz... Nem, nem... Siet tiltakozni:

- Nem löszök én fölfuvalkodott! Engöm nem vakít el a szöröncse!

- Tuttam én azt. Tuttam, hogy te nagy lélok vagy. No, de most má' mögyök; hanem még visszafordulok, mer' az aktuson én is itt akarok lönni!

- Miféle aktuson?

- Hát lelköm, ide gyünnek a népek. A pap, a presbiterek, az egész falu, - tisztölködni. Ahogy dukál... De addig is én elszaladok... A főszögön még nem tuggyák... Én löszök az első...

S vitte a kereplőjét sebesen. Bekiabált az udvarokba, a házakba: Hallották kendtök...?

VII.

Együtt jártak az iskolába. Ott kezdődött a barátságuk, ami akkor még csak abból állt, hogy Julis egyszer-másszor kenyeret adott a Gergőnek, amit Gergő meg úgy szolgált vissza, hogy Julist nem engedte bántani. Védelmére kelt, néha az egész iskolával szemben kakaskodott. A fiu-gyerekekkel:

- Nem szégyenlítök, egy lyánnyal?...

A gyerekek aztán csak azért is! De a Gergő nem retirált, aminek az lett a következménye, hogy igen sokszor elagyabugyálták. De nem baj. Föl se vette. Az ütések nem, de a gunyolódó szavak már bántották: „Szeretője, szeretője!”... Ilyenkor ő kezdte a harcot.

Iskolahagyás után is majd mindennap találkoztak. A János bácsiéknál. Gergő már akkor is ott volt otthon, Juliskának meg az volt a második otthona. A kukoricát együtt fosztogatták, a paszulyt együtt csépelgették; aratásban is egy kézre dolgoztak. Julis Gergő után verte a markot. Ilyenkor egy szilkéből ettek, egy korsóból ittak. Ha, megha Gergő úgy egyedül dolgozott künn a határban, a délebédet legtöbbször Julis vitte ki utánna. Arról nem ejtettek soha egy árva szót se, hogy szeretik egymást. Akkor még nem is. Az később történt. A kukorica-földön...

Gergő akkor is egyedül kapálgatott. Még kora hajnalon kijött. A tarisznyában volt kenyér, szalonna... De délebédre meleget ígért az anyja.

- Majd a Julis kiviszi...

Ki is hozta. Elég korán, még nem is várta. Akkor is csak annyi volt:

- Gergő!

- Na?

- Itt az étel!

- Mingyár...

S még a soron kiment.

A paszuly-leves igen jól esett. Az utolsó szemig elfogyasztotta. Nagyot ivott rá s aztán leheveredett a gyepre. Ejtőzött. De csak kis ideig pihent. Mitől-mitől nem, egyszer csak igen jó kedve kerekedett. Föl-fölröhentett. Hangosan, teleszájjal. Ha fölkérdik, nem tudta volna okát adni a jókedvének. Talán csak annyit: „Az ördög bujt belém!” Alig fért a bőrébe. Nagyokat rugott a levegőbe, két karjával hadonászott, meg-megforgolódott a gyepen. Julis egy ideig nézte, nézte s aztán rákiáltott:

- Tán mögveszté?

Gergő ráhagyta:

- Mög!

Mert maga is olyanformán érezte magát.

Julis két-három lépésnyire egy kis kökénybokor tövében ült. Az utat pihente, miközben a szilkét, kanalat a sávós szalvétába kötözgette. Hirtelen elsikkantotta magát:

- Hüi...!

Gergő volt. Egy hosszú szalmaszállal odabirizgált a nyakához.

- A fene essék...!

Gergő nevetett.

- Hahaha!

Aztán megint csak kimesterkedte, hogy egy hosszú ballankóró-szárral észrevétlenül oda-birizgálhatott a Julis nyakához.

Julis felugrott s Gergőt ököllel hátbavágta.

- Komisz!

De a birizgálást, bár Julis most már kissé távolast telepedett le, Gergő nem hagyta abba. Közelebb csúszott...

Julis boszankodva kapkodott a kóró után, de nem bírta elügyeskedni, mert Gergő résen volt. El-elgurult, meg közelebb csúszott.

Egyszer aztán addig-addig, hogy Julis elkapta a kórót s összetörte.

Most meg Gergő ugrott fel, de a Julis is azon nyomban.

- Hát te, te csibe...!?

S Gergő elkapta a Julis két karját. Csak akkor vette észre voltaképpen, hogy ni csak ni! - milyen erős, vaskos karjai vannak a Julisnak s amellet olyan jó meleg tapintású. Fogta, fogta a Julis két karját, miközben a szemei lobbokat kezdtek vetni. Nagy, erős, tüzes lobbokat; félelemkeltőket.

- Hát Julis...? Mi lösz most, Julis!

A Julis csak állt s vörösödött. Nyakától föl, egész a haja tövéig.

- Most én tégöd a földhő váglak!

De ez csak ijesztés volt.

- No, Julis...

S sebesen megfordította maga körül.

Julis sikkantott.

Gergő erre hirtelen a két karja alá nyult s magához rántotta. Test a testhez. Egymáshoz tapadtak. Két fiatal, erős, meleg test.

Gergő lihegett, szemei kitüzesedtek. Julis csak úgy könnyedén volt öltözve. Ingvállba, mely alól két kemény melle erősen nekifeszült Gergőnek, de úgy nekifeszült, hogy attól Gergő csaknem az eszét veszítette. Ezt nem hitte volna. Nem. Hogy a Julis. Még csak afféle csibe-számba vette. Tizenhét év... Mi az? Igaz, hogy még ő maga is a tizenkilencet taposta... De hogy a Julis...?

Julis megérezte a veszedelem szelét. Nagy riadalom szállt a lelkére. Olyan nagy riadalom, hogy reszketni kezdett. Keze, lába, mindene. Mi lesz most? Istenem, mi lesz? Elvesztette a fejét. Most már igazán jó volt, hogy Gergő átölelve tartotta. Jó, mert ha nem, hát úgy elesik, mint egy darab fa...

Szerencsére Gergő is észrevette, hogy a Julis két tüzes orcája hirtelen elsápadt. A vér leszaladt róla. Mintha csak letörülték volna.

- Nono! Julis! Ne félj, no! Hiszen nem öszlek mög!

Julisnak leesett a feje.

De már ekkor Gergő is megijedt.

- Halod-e? Julis!

Julis valamennyire összeszedte magát s ráintett a korsóra:

- Vízet...!

Mozdulni nem mert. Félt, hogy összeesik. Gergő odaugrott a korsóhoz. Kiloccsintott a száján.

- Igyá!

Julis ivott. Két-három kortyot.

Gergő biztatta:

- Igyá még!

Julis újból ivott. Aztán a korsót már ő maga vitte vissza a bokor alá.

Gergő mintha valami nagy bűnt követett volna el, lesunyta a fejét s lopva formázgatta a Julist. Csak úgy lopva. Vajon mi baja lehet? Haragszik-e? Miért szédült el? Bizonyosan az ijedtség... Vagy a nagy forróság, melyet ő maga is érzett. Abban állapodott meg, hogy a forróság. Nagyon melegen süt a nap...

Julis is leginkább a földet bámulta. Nem szóltak, nem néztek egymásra. Nem mertek.

Egyszer aztán Julis hirtelen fölkapta a szalvétába kötött edényt.

- Mögyök! - mondta.

Gergő marasztalni akarta:

- Maraggy még...!

De a szó sehogyse tudott kijönni a száján. Pedig igen szerette volna, ha a Julis még egy kis ideig marad. Csak egy percig, amíg megmondaná... De mit is mondana? Azaz, hogyan mondaná? Sehogyse tudta a fejében összeragasztani a szókat. Nem azt, hogy szereti... De mégis azt. Csak nem azokkal a szavakkal. Ámbár arra nem is kell szó... Leginkább is azt szerette volna tudni, hogy hát a Julis... Mit gondol a Julis? Mi van a szive alatt? Hogy latolgatja most a dolgot? Mit tart felüle? Hát azt igen szerette volna tudni. Nem hallani, mert azt egy lány ugye önti szóba, hanem csak látni. Meglátja azt az ember! De hátha a Julis most rosszat gondol róla? Hogy a Gergő is ilyen elvetemődött... Hát gondolhat. Ez az, hogy gondolhat. Ezt is, azt is... Ki tudja, mi lakozhatik a fejében? Jó is, rossz is... Azonban semmire bizonyos.

- Julis!

Julis már egy jó hajításnyira lépegetett Gergőtől.

- Julis!

Julis megfordult.

Na, - ütődött hirtelen Gergő fejébe, - most kiviláglik... Ha nevet?

Julis nevetett. Piros ajkai közül kivillogtak hófehér fogai. Két tenyerét a két térdére fektette, előre hajolt s úgy nevetett vissza Gergőre. Mintha csak azt mondta volna: Itt vagyok, hires! Hát te csak olyan legény vagy? De erre is lehetett magyarázni, hogy „mafla!” vagy más ilyesféle...

Gergő föllélekzett. Föl, mert a Julis nevetéséből ő többet olvasott. Sokkal többet. Azt is kiolvasta, amit még az előbb kérdezni szeretett volna tőle, amiben benne van minden, az egész élete; a multból is igen sok, a jelenből is, de a jövőből is; ígéretek, melyek mind, mind valóra válhatnak.

- Julis!

Julis biccentgette a fejét s hamiskásan fölrángatta a szemöldökeit, miközben odakiáltotta Gergőnek:

- Nem haragszom!

- Hát akko' Julis...

De a Julis akkor már futott. Sebesen, mint a megriadt őz. Gergő csak kettőt-hármat lépett utána...

A dülő végénél Julis is megállt. Visszafordult. Fölemelte a jobb kezét. Megrázta. Talán mondott is valamit, de azt annyiról nem lehetett hallani...

Mikor Julis piros-babos fejkendőjét elnyelte a mező, Gergő mindkét kezét föl vágta a levegőbe s úgy szakadozott föl melléből a nagy, erős elhatározás:

- No, megájj Julis! Csak mönnyek haza!

Azt nem mondta, hogy mi lesz akkor, csak annyi a bizonyos, hogy aznap délután sehogyse esett kezére a munka. Minden harmadik-negyedik lépésnél pihentetett. Főlegyenesedett. Ez a Julis?... Hej, ha hazamögyök estére, csak mögvallatom. Pedig dehogy vallatta meg. Dehogy... Mindössze jól hátba vágta a tenyerével. Ami jól esett neki is, meg a Julisnak is...

Ettől kezdve fordult a soruk. Néha ugyan Gergő még próbálkozott úgy kapkodni a Julishoz, de az mindannyiszor erősen rákoppintott a körmire...

Nemsokára nagy változás állt be az életük rendjében. A nagy vihar kitörése után, amikor Julis apját megtagadta a bátyja, a Gergő gazdája. A hitehagyásért. Ezután már kevesebbet találkoztak. Nono! Gergő azért módját ejtette. Julis is egyazonképen. Az apja tudta nélkül olykor-olykor ellátogatott a János bátyjához. Nem jól mondom. Nem a János bátyjához, hanem a Sári nénihez. A Gergő anyjához, a János bácsi gazdasszonyához. Olyankor, mikor a bácsi nem volt otthon. Tanyán vagy a szőlőben. Ki lehetett azt tudni... A Gergő bedudálta... Máskor nem lett volna tanácsos! Ellenben Gergő is elnézegetett úgy szabad óráiban a Julisékhöz...

VIII.

A választás napján történt.

Gergő a templomból jött haza s amint az istálló felé ballagott, egy darabka fa esett a lábaihoz.

- No!...

Szétnézett. Honnan a kis fa? Nem látott senkit. Amint azonban megindult, újra egy kis fa. Ez egyszer épen a hátára, de elég nyomatékosan, ami onnan magyarázható, hogy egyszeriben kiszaladt a száján egy vastag teremtetten, miközben a kis fát felkapta, hogy a küldőjéhez sebesen visszairányítsa:

- Az anyád...

A fásszinből fojtott kuncogást hallott.

- Ugy!...

S odaugrott.

A Julis volt.

- Te vagy itt?

S való igaz nagy örömmel átölelte.

- Én mög ott lesölködök utánad a Nagytúcán...

- Jajj! Eressz el... möglátnak!

- Hát hadd lássanak! Téged mögnizhet az egész világ. Még ha a szömit kinízi, akko' se lát szöbbet!

- Hazucc!

Gergő, hogy nyomatékosabban tiltakozhasson, kissé eltartotta magától a Julist. Bátra lépett.

- Én hazudok? Mér? Most is aszondom, hogy nálad nincs töheccségösebb lyány a faluba!

Julisnak jókedve volt, olyan jó kedve, mint aki vesztit érzi s ezért tovább piszkálta Gergőt:

- Honnan tudod, hogy nincs? Próbáltad?

Gergő találva érezte magát. Belevörösödött.

- Ezér' a szóér', Julis, ha majd az emböröd löszök, mögvallatlak! Majd bebizonyitom én neköd!

- Mit tucc te? Ögyön mög a fene, ha eccő is...

S aztán felülkerekedett:

- De hát te érted ki áll jót?

Julis nem értette a kérdést, ami voltaképen nem is volt komolyan föltéve; nem, mert Gergő feleletet se várva, újból átkapta a Julis derekát s erősen magához húzta.

- Te... ha má' most az én asszonyom volná...?

Julis megérezte, hogy itt mindjárt baj lesz, mert a Gergő már megint vesztetni kezdi az eszt... de meg az ő feje is szokatlanul bódul. Két kezefejét nekifeszítette a Gergő mellének, de biz' azok gyengéknek bizonyultak.

- Gergő! - lihegte.

De Gergő csak szoritotta s közben lázasan suttozta Julis fülébe:

- Julis... ha tés is úgy véleködné, mint én...?

Kezdett összefolyni előttük a világ, mikor Julis zajt halott. Hangokat. A réműlettől egy pillanat alatt kijózanodott s hogy Gergőtől szabadulhasson, öklével rácsapott a homlokára.

- Eressz!

Gergő eleresztette a Julis derekát.

- Mi lelt?

Julis ijedten mutatott az ajtó felé:

- Hallottad?

S kikukucskált az ajtó nyílásán.

Az utcán népek sorakoztak. Épp a kapu előtt.

- Jaj, Istenöm!

Azzal sebesen nekilódult a kertnek s az alsó kis kapun át eltűnt.

Gergő bambán bámult utána. Majd mikor már a Julist nem látta, a sokaság elé ment, kik csústól tolultak be a kapun. Elöl Gugolákné, ki lihegve-pihegve kiabált:

- Kéccő bejártam a falut! Mindönütt én voltam az első! E má' jó nap volt!

Nagy éljenriadalom nyomta el a rikácsolását. Az új kuráter ur lépett ki a tornácra s kezelt a közelállókkkal.

A pap leemelte papos, kemény kalapját s meglóbálta:

- Csönd! Csönd! - kiabáltak.

- Halljuk! Halljuk!

A vihar csillapodott.

A pap még egyet köhentett a csend irányában s aztán, hogy a figyelem kezdett feléje fordulni, belefogott a szónoklatába:

„Elhoztuk a nép becsülésének, szeretetének, bizodalmanak a jelét. Ugy találtuk, hogy az egyház javaival való sáfarkodást nem bizhatjuk jobb kezekre, mint Kormos Jánoséra. Így hát a mai naptól kezdődőleg három esztendőn át kigyelmed lesz - *utánam* - az egyház vezére, első embere, a népnek példaadója...”

Kurta András egész hangosan belevélekedett a szónoklatba:

- Kigyelmed kezit szorittya mög a püspök, ha gyün...!

Az egyházfi megtoldotta, volt alkalma rá, mert a papot egy kis gyenge köhögés fogta el.

- Kigyelmed töti a bort az Ur asztalánál!

A pap tovább szötte a fonalat:

„Szeretetünket szeretettel, bizodalunkat bizodalommal, becsülésünket becsüléssel viszonz-za!”

Gugolákné nem állhatta tovább:

- Olyan rémisztő szépen szavaz, hogy egy szót se értök belüle!

S kötője csücskével szaporán megtörülgette a szeméit, de biz' egy füst alatt az orrát is megtrombitáltatta.

A pap rábiccentett az elismerésre s aztán tovább mondta:

„Őrizze meg a reábizottakat; de ne csak őrizze, hanem gyarapítsa!”

Lehet, hogy a pap még az orációja derekán tartott, de nem mondhatta tovább. Nagy éljenriadalom támadt, ami csak akkor ülepedett kissé, amikor Kormos János kézzel-kalappal tudatta a hivekkel, hogy most meg ő teszi le a garast:

- Köszönöm a nagy bizodalmat, a szép hivatalt, de leginkább is az érdömös mögtisztöltetést a magam böcsös személyiségét értetőleg. Vállalom nagy büszkeséggel és alázattal, hiven járván el a dolgok mivoltjában, aminek okáér én is azt kívánom, hogy az a fölségös Uristen tarcson mög engöm kigyelmetöknek sokáig, mint kuráter urat! Éljön!!

Ujból nagy vihartámasztó éljenzés szakadt fel az emberek belsejéből, melynek csillapultával a kuráter ur újabb s a közhangulatot véve zsinórmértékül, igen nyomós kijelentést tett:

- Szeretném ezt a napot mögünnepöltetni a faluval...

Kurta András mindjárt üstökön ragadta a föltett kérdést:

- Én fejenként egy-egy litert véleményözök!

Erre a talpraesett s mindnyájok lelkébe belevágó véleményre a legvadabb orkánt is megszenyítő éljenzés zugott föl:

- Éljen! Éljen!

A kuráter ur beleegyezőleg integetett:

- Guriccsatok föl a pincéből egy hektós hordót. Üssétek csapra. Ha nem elég, van ott másik hordó is! A kamarábú' mög könyeret, szalonnát...

Hát az ilyen szavalatnak nincs párja. Könnyen fölfogható, megérthető, teljesíthető... Fogták is a népek, fogták. A hordót is, a kenyeret is, a szalonnát is... Csapoltak, kenyereket, szalonnákat szeldeltek... Csorgott, csobogott a bor, siklott, csusszant a szalonna...

A pap tért-fordult hivei között. Szórta az igéket. Egyszer aztán, hogy Kormos János közelébe férközött, megfogta a kezét s megrázta:

- Az ilyen nap tetszik az Urnak, amikor mindenki örül!

Kormos János elérékenyedve szoritotta vissza a pap finoman ápolt tenyerét. Tudta, hogy a nagy tisztesség, mely most érte, a pap érdeme. Ki is mondta:

- Tudom, hogy a tisztelendő úr csinálta ki!

A pap vállalta:

- Nem is ment valami nehezen. Eleinte ugyan estek némi szóvetések...

- Az öcsém...

- Az is...

- A vagyonom...

- Az is... De én meggyőztem őket az igazságról. A vagyon: tekintély. Az öccse? Hisz az nem rajta mult!

- Bizony nem!

- Mondtam is: Hiszen ha rajta állt volna?... No, ugy-e? Miért büntessünk ártatlant?

- Mög vagyok én vele amúgy is büntetve...

- Ezt mondtam én is. Éppen ezt! De nyugodjon meg, kurátor uram. Nemcsak egy testvér van a világon! Mind azok vagyunk! Testvérek az Urban! Itt az egyház. Keblére ölel az mindenkit. S aztán, aki szivén viseli a maga vallását, mint kurátor uram is, az itt megtalálja a balsamokat. Meg... Igaz ugyan, hogy az egyháznak is sok a baja, de hát rendel az Ur jólelkű embereket, akik földi életük alkonyán nem feledkeznek meg az őket istápoló anyaszentegyházról...

Kormos János kurátor ur lelke szikrát fogott.

- Az ám ni... az egyház!

- Csak emberelje meg magát Kormos uram. Ime, a szent eklézsia vigaszt nyújt, a legnagyobb tisztséget... Mi megmutattuk, hogy ki az igaz testvér! Kigyelmed itt örökéletűvé teheti a nevét... Jó helyre esik. A népnek meg példa. Fényes, ragyogó példa. Istápoljátok az igaz testvért: az egyházat. Az Urnak hajlékát tatarozzátok azzal, amit nektek amugy is Ő juttatott!

- Igaz, igaz.

A pap, hogy eddig ilyen simán ment a dolog, elővette az öreg-ágyut, hogy a nyulat az egész magavalóságában kiugrassza:

- Nem mondom én, hogy az öcscsét tagadja ki... Hiszen talán nem is ütött vele a kurátor úron olyan nagy sebet?

- De nagy sebet ütött. Soha be nem gyógyuló sebet. Ide ütött a szívemre! Szégyenbe borított. Örökös szégyenbe. Mindönki rám vetheti: Ennek az embörnek az öccse! Hanem az egyház... Tisztelendő uram... az egyház...

Nem birta tovább mondani. Valami nagy, erős érzés összeszorította a torkát s könyeket csalt a szemeibe. De nem is kellett itt már semmi szó, semmi beszéd; remegő kezének lázas szorítása, ki-kibuggyanó könyei mindent megmagyaráztak... De már idő sem volt rá, mert Böcz Pál presbiter úr poharat emelt:

„Uram, uram, Kormos János kisszanazugi evangélikusan reformált egyházbéli kúrater uram, szállok az Urhoz!”

- Halljuk! Halljuk!

- Talán mégis a tisztelendő ur volna elsősorban az illetékos!

Ezt Gögyi Mihály vélte, de letromfolták:

- Ű má szavalt!

Kurta András Böcz presbiter ur pártjára állt:

- Egy kutya ugasson! Halljuk Böcz Pált!

- Halljuk!

A presbiter ur aztán, hogy ilyen egyakarattal nyilvánult meg mellette a közvélemény, kiértelmezte a belsejében összegyülemllett ékes szavalatot:

„Minekutána Őszentfelségének, aki ezt a mai érdömleges napot fölhozta a csillagos égre, elüzvén ezáltal a homályos sötétségöket, ugy méltóztatott odafönn az ő kápráztató magas arany trónusán ülve célszerű intézködéseiben berubrikázni a gyémántrámás nagy bibliájába, hogy ez a nap örömnepnap lögyön mindönkinek, főként pedig nekünk; ebből kifolyólag tehátlan szentül kívánom én, Böcz Pál, perezsbitérium s egyben iskolaszék, hogy ezt a kis bort, mely e hordóban lakozik, költsük el egészségben az utolsó csöppig az igen fenn tisztelt új kurater ur egészségi mivoltának irányában, élvén Éliás próféta ama színigaz mondásával, hogy csak az a miénk, amit bevöszünk! Éljön!!”

Erre a talpraesett szavalatra a népek már nem annyira éljeneztek, mint inkább ittak, ami magyarázható; kezükben tartották a poharakat színültig telve...

Estefelé kigurult a második hordó is, melynek azonban már nem tudtak a végére járni, mert közben egészen eláztak. Nono! Igen erős borok termettek az őszön! Mire a hold vérvörös képét fölütötte az ég peremén, a Kormos-porta egészen elcsendesedett.

IX.

A sorsnak szeszélyes játékaik vannak. Olyik embert egy egész életen át dédelget minden igaz ok nélkül. Ha belefog valamibe, bármibe, az sikerül. Földje a legszebbet, a legtöbbet termi; tehene, lova, kocája páratlan, közüle soha egynek, még csak véletlenül sem esik semmi baja; ha összeteszi a két kezét, azzal szerencsés, ha kinyújtja, még a vas is arannyá válik a

markába... a másik ember meg egy egész életen át töri magát, izzad, verejtékeznek, a munka meg nem áll a kezében - és soha semmire se tudja vinni; mintha csak meg volna átkozva; jószágai sorra döglenek, földjét fölveszi a víz, gabonáját a köd csapja, jég veri; a háza leég, a betegségek, nyavalyákból sohase tudja magát kifürödni; pedig jó, istenes, templombajáró, felebarátait szerető s mégis...

Ilyen játékaik vannak a sorsnak!

Hát ez a szeszélyes sors, amelyen földi ember eligazodni egyáltalában nem tud, egyszer csak azt mondta, már úgy maga-magában: „Na, én most visszaadom baptista Kormos Péternek mindazt, amit egyszer elvettem tőle. A két házat is, a harminc hold földet is - megtetejvezve...”

Nagybeteg lett Kormos János kurátor ur, olyan igen nagy beteg, hogy nem bírta mozditani se a kezét, se a lábát. Különös, kimagyarázhatatlan érzései támadtak, amint mozdulatlanul ott feküdt a nappali ágyon. Itt kell hagyni a földi életet. Vége. Megérzi azt talán minden ember, csak nem meri bevallani se magának, se másnak. Hátha mégis?... Kormos János erős-faju ember volt. Bevallotta magának is, meg a környezetének is:

- Végem van!

Amint ezt bevallotta, számadást csinált magával. Rendbe hagy-e itt mindent? Be tud-e majd számolni odaát? Be, be... Hirtelen megcsendült fülében egy szózat: „Megbocsájtatnak büneid, amiként te is megbocsájtottál...” Megrázkódott. Testén valami megnevezhetlen érzés futott végig, szive úgy kalapált, mint a bomlott óra s egyre azt tiktakkolta: „Hát a Péter?...”

El akarta zavarni az erőszakos gondolatokat. Érvelt, okoskodott. Küzködött magával. Bizonyítgatta, hogy istennek tetsző dolgot mivel, ha Pétert kitagadja. A pap is így magyarázta, az isten fölkezt szolgálja...

Erősítette magát Kormos János, erősítette, minden fonálba belekapaszkodott, hogy a saját szívének legyőzze, de nem birt vele.

Hogy nem birt, megadta magát:

- Sári! - szólt a gazdasszonyának.

- No?

Kormos János egy kis ideig hallgatott, aztán nagy nehezen kimondta:

- Elmégy az öcsémhez...

Sári néni már várta ezt a parancsot, igen nagyon várta; már példálódzni is akart, de most, hogy a gazdája vetette föl a kérdést, politikából megdöbbenést mutatott:

- Én? Pétörhő?

- Elmégy!

- Ahhó a hitehagyotthoz?

A kurátor ur erősködött:

- Elmégy!

Sári néni tovább nem tiltakozott, tökéletesen elégnék tartotta a kétszeri ellenvetést s most már csak úgy tessék-lássékból dohogott-dümmögött.

- Mit mög nem köll érni az embörnek!

A kurátor ur egy kissé várt. A gondolatait szedte össze. Hogy izenje úgy meg, hogy abba se kérés ne legyen, se parancsolás. A kérés őt alázta volna meg, önmagát-önmaga előtt, a

paranccsal meg nem akart sérteni. A parancs könnyen dacot ébreszt, különösen az olyan emberben, akiben Kormos-vér folyik. Hát csak úgy valahogyan simán... Szőrmentében, ahogy mondani szokták...

- Elmégy, - emelte föl mutató-ujját a kurátor ur, - oszt mögmondod neki...

Behunyta a szeméit s újra mérlegelni kezdte a mondókáját:

- Azt izenöm... Mondd mög, hogy azt izenöm...

Széles melle úgy járt, mint a kovácsfujtató. Hogy milyen nehezen is tud kijönni az a szó...

- Azt izenöm, hogyha visszatér, hát nem töszök testamentumot!...

Megkönnyebbedve sóhajtott föl. Túlesett a legnehezebben. Szóba tudta önteni az érzéseit.

X.

Kormos Péterék szobája afféle egyszerű szegényes paraszti szoba. Tapasztott föld, két festett ágy, asztal, néhány szék. Egyéb semmi. Minden butodarabról a szegénység rí le. Főként az ágyakról. Alig van bennük párna.

Most azonban jól szét se lehet nézni a házba, mert sokan vannak benne. „Testvérek”. Istentiszteletet tartanak.

Igy van ez a baptistáknál. Minden hajlék templom. Egyszer itt, egyszer ott jönnek össze. Sorba. Most épen Kormos Péteréknél...

Tisztes ősz öreg paraszt ember áll az asztal végénél. A pátriárka. Prédikál. Tanít. Vége felé járhat már a beszédjének, mert fáradozva, szakadozva szedi a levegőt...

„...A testet járomba törhetik, de a lélekre nem tudnak bilincseket kovácsolni. Nem tudnak, mert nincs erejük hozzá, mert mind nagyratartók, kényeskedők, mindnyájan a világi élet ezer örömei után törekedők. Cselekedeteikkel nem azt példázzák, amit a szájukkal tanítanak. Jézus tudományát kufárok módjára mértékkel mérik. Pedig mindenkinek a saját lelkében van az élet örök forrása, mely tisztít, erősít és megtart...”

A patriárka leül, a harmónium fölbúg s a hivek énekelnek:

„...nagy a mi Istenünk,
Zengjete népek
Az ő nevének...
.....
Nagy a Jehova
Ég s föld ura...”

Átszellemült arcok; hittel, bizodalommal eltelt lelkek. Mintha mind, valamennyien fölemelkednének, lerázva a földi salakot, az Ur zsámolyához.

A hivek felállnak s szótlánul lépegetnek kifelé a házból...

Vége az Istentiszteletnek.

Kormos Péterné, mivelhogy az idő erősen délfele fordult, az ágy alól előhuz egy öreg szakajtót s kolompérhámozáshoz fog, azaz hogy fogna, de megakadályozza benne a szomszéd-asszonya, Taligásné.

- Ki vagyok fosztódva... Semmim a nagy világon... Egy falat betevőm... Két nap óta nem ettünk... Ha cselekedhetitek...

Szavai sirásba fulnak.

Kormos Péterné kezében megáll a kés a félig hámozott kolompérban. Áll, áll és nem tud szólni. Mit tegyen? Itt ugyan nincs mit latolgatni. Ha testvér kér, de még ha ellenség is, oda kell neki adni. Így tanítja az Úr. Add oda. Ugy, de akkor mi lesz az ebéd? Honnan veszi? Miből állítja elő?

Taligásné siránkozza:

- Nem kívánom örökösen. Ha az Úr engedi, vissza fogom adni... de több hasznotokra válik, ha nem adhatom vissza...

Ez szin igazság. Abból több a haszon. A biblia is azt mondja. Több a haszon, mert önzetlenebb a segítség. Tetszetősebb cselekedet az Úr előtt.

De hát, ahol olyan igen-igen szűken van a testi táplálék, mégis gondolatokat termel az ajándékozás. Mondja is Kormos Péterné. Jobbadán csak suttogja. Suttogja, mert a szégyenkezés fátyolozza a hangját:

- Semmink sincs!

A pátriárka közbeszól, mert hiszen azért pátriárka, hogy szót tudjon vetni a szó ellen. Reszkető kezét kinyújtja a két asszony felé:

- Azt mondja Máté evangélista: „Ha a lelked tele van, akkor mindened van!”

Péter gazda rábólint:

- Add oda, fiam, azt a kolompért!

Julis nem tudja tovább tartóztatni magát:

- S mit eszünk mi?

Péter bizakodva bólintgat a fejével:

- Majd rendel az Úr nekünk is valamit!

Mire a pátriárka aszott, sovány kezét ráteszi Péter vállára s úgy bizonyítja:

- Az Úr szereti az irgalmasokat!

Kurta András, aki eddig a banyakemence sarkába volt huzódva Maris asszonnal együtt, méltatlankodva fordul az élete párjához:

- Látod, amá elölünk viszi a kolompért! Hát ezér vöttem én be azt a töméntelen sok szent ígét? Aszontad, hogy itt löhet sikeríteni. Kinek milye van... itt odaaggyák, ha kérik. Hát van ezöknek valamilyük? No ide se gyüvök többet! Nem én!

- Hát akkor otthon marad kend!

- Hogy te mög annál könnyebben pillézhess az én tudtom nélkül!

Alig mondja ki András a kádenciát, hirtelen hunyorogni kezd. A pátriárka bekecse tünik a szemébe. Sugja is menten az asszonya fülébe:

- Te, én ugy nizöm, hogy az öregön az a bekecs löhető karba van. Hallod-e? Aszondom neki, hogy fázok...

- Éppen el is hiszi, mikor odaki melegen süt a nap!

Hát az ilyen megállapítás így nyár derekán olyan vitázhatlan tény, ami előtt meg kell hajolni. András is meghajol; igaz, hogy kelleltenül:

- Hát jó... De annyit mondok, hogy amint egy percöt hidegre fordul az idő, azér a bekecsér visszagyüvök...

- No, mönyünk, - mondja Maris asszony. - Kend átniz a kurátor urhoz, hogy javult-e? Később majd én is átmögyök.

Elmennek.

Most már csak a háziak maradnak, meg a pátriárka. De igen rövid ideig. Alig egy-két minuta, nyílik az ajtó s Gergő legény befordul, teleszájzat kiabálva hátrafelé:

- Még legázolják az embört. Aszfald vagyok én?

- Mi a Gergő?

- András bácsi sakalta mög a kislábomujját!... A fáját!

Gergő topog. Szijja a fogát. Letekint a csizmájára. A jobbikat megemelinti...

- A fáját!

A tarkójához kapkod, meg köhent is, miközben lopva az ablak felé pislog. Ott ül a pátriárka. A tekintete azt magyarázza: Ez még mindig itt van? Ugyanis azt hitte, hogy a Julist egyedül találja. Legfőlebb ha az apja, anyja vagy a kis testvérei... De az öreg apostol? Az előtt nem lehet egy okos szót ejteni. Belekalamál mindenbe... Valamit azonban mégis csak kell mondan! De mit? Az idő... Gergő ebbe kapaszkodik...

- Igön jó volna, ha a szél fujna, vagy leginkább is esne, mert még négy-öt ilyen száraz nap, oszt a kukoricába beleüthet a... kisül!

Julis székkal kinálkozik:

- Ül le, Gergő!

- Leüjjek?

- Le!

- Ugy látom, - mondja Gergő, csak azért, hogy valamit mondjon, - hogy én itt szives vendég vagyok. Még a helyem is megtörülk!

A Julis:

- Amint illik!

Péter, a Julis apja:

- Itt mindönkit egyformán szivesen látunk!

A pátriárka:

- Mindönki egyforma az Ur előtt!

Gergő:

- A löhet. Azt mögengedöm. Nincs is beleszólásom. Az Ur előtt igön. Azt vállalom. De a Julis előtt? Abba nem egyezködök bele!

Kormos Péter Gergő vállára ereszti a két kezét egész atyai jósággal:

- Jól tudod fiam, hisz értésödre adtuk egész világosan, hogy mi nem állunk az Ur akarata elé, de azt szeretnénk, ha többször fölkeresnél bennünket, eljárván összejöveteleinkre, hogy a te lelked is megtisztuljon... ha az Ur is úgy akarja...

- Tiszta az enyém! Olyan, mint a ragyogó nap! Nincs azon mit subickolni!

A pátriárka rosszalólag csóválta a fejét:

- Ejnye fiam, ejnye!... Te csak a száddal beszélsz...

- Hát mivel beszéljek?

- A sziveddel, a lelkeddel... Azaz a szád mindig azt szólja, amit a szived, a lelked érez...

Péterné vágja ketté a csomót:

- Gyerök még... Majd megjön az esze!

Gergő csak valameddig időzött. Azt várta, míg Julis valamiért kifordult a pitvarba. Utána óvakodott. Hisz azért jött. Négyszemközt aztán szót értettek. Egy csipésből, egy hátbavágásból. Többet magyaráz az minden ékes szavalatnál!...

*

Sári néni nagy lihegve törtet be Kormos Péterékhez. Köszönni is felejt, csak szótlánul piheg. Na, jól kisiette magát. Egy ideig hajhajozik, csapkodja össze a két tenyerét. Nyilvánvaló, hogy nagy dologba fáradt.

A házbeliek belsejéből fölbugyborékolnak a nagy kérdések: Csak tán nem a János? Nem. Ha úgy volna, akkor már szólnának a harangok. Mind a négy. De annak a hire már ide is röppent volna. Nem. Betegnek, beteg már napok óta; de ki az, akit hébe-hóba nem látogat meg a nyavalya? Ritka ember. Különös kedveltje az Urnak. Vagy kelevény, vagy belső kihütés. Sohase lehet tudni, mikor mibe lép az ember, vagy mikor csapja meg a hűvös szél. Tályog, nátha, kahalás. Elmulik. Leginkább is elmulik... Vannak ugyan esetek! Ha János is... De Sári néninek megjön a szava s mondja is:

- Nagy dologba gyűttem...

Egy-két nehéz sóhaj, kézlegyintés.

- A gazduram küldött... A bátyád... Üzenettel!

Péter, mint aki nem jól hall, kételkedve kérdezi:

- Ű mondta, hogy kigyelmed ide gyűjjon? Az én házamba? Ide én hozzám?

- Ű kívánta... Aszonta: „Erigy Sári a Pétörhő...” De még siettetött is: „Szaporán, szaporán!”

- Hát nem haragszik?

- Nem. De ha haragudna is, má nem sokáig haragudna!

- Annyira van?

Sári néni a visszafojtott sirástól alig-alig tudja kiszöpögni:

- Az utolján...

Péternek lekonyul a feje. A fájdalom, a szánakozás huzza le. Nem szól, csak ejtegeti a fejét, miközben emelkedik a melle, majd meg nagy hirtelen kiszabadul belőle a sok levegő...

A pátriárka, ki reggel óta ott időzik Péteréknél, mély, tompa hangon vigasztaló ígét mond:

- Visszaadatik a földnek, ami a földé s az Urnak meg, ami az Uré!

Péterné Sári nénihez fordul:

- Hisz röggel még azt hallottuk, hogy jobban van...?

- Jobban, jobban... De eccő csak, mint akinek az élete fonalát elvágták... Vége! Most má nem birja se a kezit, se a lábát. Az életerő rátánként mögy ki belüle. Az éccaka, ha addig birja, elviszi...

A pátriárka bólint:

- Aluvóban van az élete gyertyája!

Péter rátekin a feleségére s aztán mintha csak az ő szemeiből olvasná, azt mondja:

- Elmegyek hozzá...

Az asszony bólint. A pátriárka is, de ő még szóval is megtoldja a néma beszédet:

- Jézus is azt mondja: „Látogassátok a betegeket és nyujtsatok nékiek vigaszt!”

- Jól mondja Jézus, jól! - erősíti Sári néni. - Igön jól mondja. A betegnek vigasz köll, hogy könnyü szivvel távozhasson. Az köll az én gazdámnak is. Vigasz. Azért vagyok itt, azért küldött: „Eriggy, Sári, oszt mond mög a Pétörnek, hogy nem töszök végröndöletöt, ha visszatér... hozzánk... A régi hitire!”

Sári néni kimondta a nagy szót. Tul esett rajta. Megkönnyebbedett. Azt hitte, hogy nehezebb lesz...

Hosszu, nyomasztó csend következik. Nagy lélekbemélyedésekkel. Péterre is, feleségére is ólomsulllyal nehezedik a váratlan nagy kíváncsóság. Összeszorítja a torkukat, a mellüket; a szivük-gyökerét guzsba facsarja...

A pátriárka az ablaknál áll. Háttámasztva. Őt vértézve érte a nagy szó. Földi gyarlóság. Pénzért, vagyonért cserélni hitet, lelket. A jobb módért... Hol Pétert, hol az asszonyt nézi. Lelki vivódásukat vigyázza.

Sári néni szabadabban lélekezett. A dolog nehezebb részén már átesett. A többi már magától megy. Leginkább is magától. Ugy véli. Egy kis hánytorgatás s aztán a mérleg lebillen. A súlyosabb rész felé. Arra, amerre a föld áll, a két ház s a sok miegymás... Csak természetes. Olyan bolond nincs a világon... Azonban, hogy a mérleg jó ideig sehogyse akar lebillenni, ő kezdi a súlyokat belerakogatni a serpenyőbe:

- Hát az való szent igaz, hogy az életbevágó dolog... Ezön löhet elmélködni... Aszondom, hogyne is szóljatok elhamarkodva... Ami igaz, igaz! Ti má beleéltétök magatokat ebbe a hitbe... De a haldokló testvér óhaja se üres szó! Latra köll tönni mindönt... Mer az mégis csak négy fertály föld! A határ lelke! Most is nyolcvankét kilást adott! Egyszázötven hektort! Csak a buza! Hát még a rozs, árpa, kukorica? Aztán két ház, három tehén, négy ökör, hat ló... Sulya van itt a gondolatoknak!

Péter csak bólint, de nem szól.

- Ugy érzem, - festi tovább a kívánatos képeket Sári néni, - mintha rajtam feküdne... Én ugyan nem sokat teketóriáznék! Az egész annyi, mintha a felső rokolyám levetném. Melegit, hát ledobom. A rokolyáva nem tönném le a lelköm... A lélok nem gúnya... Azér, hogy a régi helyön, régi mód dicséreném az Urat... Hisz a hely nem határoz... A szivet mög úgy se löhet kicserélni!

Péter igazat ad:

- Azt nem löhet!

Sári néni jó jelnek veszi a Péter helybenhagyását s most már még nagyobb hévvel, még elszántabban üti a vasat. Addig kell azt ütni, amíg meleg!

- No látod... Hát ha olyan nagyon kívánja, teljék benne kedve. Nem igaz? Az a fő, hogy az én szívem tiszta maraggyon... Mer ez az egy bizonyos. Ezt mög löhet fogni. Négy fertály föld, két ház. Ez itt van. Ezt látom, ezt érzöm... Az a másik, ami a halál után következik...? Vagy kituggya!?

Sári néni, hogy ilyen jól aláágyazott a tépelődéseknek, nyakbavetett kendőjének csücskeit megigazitva föláll.

- Mögyök... Most má mögyök, mer a jó gazdám... Azaz hogy válasz nélkül mégse möhetök... Hát mit mongyak?

- Mit?

Sári néni, mintha a legjobb gondolat csak most ütődött volna az eszébe, hirtelen elkapja Péter karját:

- Legjobb lönne, ha magad mondanád mög. Tulajdon magad. Elgyüssz, oszt szömtül-szömbé... Hisz voltaképpen ugy is azt várja...

- Azt?

- Azt hát! Majd ü maga elmongya, te mög csak rábólingac: Jó, jó! Csak annyit, hogy jó... Hát majd aszondom, hogy magad gyüssz a jó hirrel.

Sári néni sebesen kipöndörödik az ajtón. Siet vissza a gazdájához, aki ezóta már bizonyára nehezen várja. Nem baj. A jó hir sohase jó későn!

Péter leül az asztal mellé. Fejét a két tenyerébe fekteti.

Hallgatnak.

A pátriárka lassan az ajtó felé indul, miközben ugy maga elé dörmögi a szókat, amelyek tulajdonképpen Péterhez intéződnek:

- Bennem nincs se erő, se hatalom, hogy gátat vessek annak, aminek történnie kell. Megyek. Te tégy ugy, ahogy azt a szived diktálja. Az az igaz, az a helyes, amit a lelked sugall... Nagy családod van s szereted őket; szeretned is kell; de a lelked se tagadhatod meg... Ezt a megpróbáltatást az Ur végtelen kegyelme mérte rád, amely csak a kiválasztottaknak jut... Magatokra hagylak. Tépelődjetek. Tisztítótüzből acélosodik a lélek! Ne feledjétek, hogy a mi Üdvözítőnk még nagyobb megpróbáltatásoknak is ki volt téve!...

Az ajtó becsukódik. Egyedül marad a család. Az ember, az asszony, meg a nagy lány. A szoba földjét nézik. Sok minden van most odairva. Jólét, gazdagság, tekintély, küzködés, szegénység, önmehtagadás, hitbeli kincsek...

Péter lelkében váltakoznak a képek, egyik a másik után. Sokatigézők, kevesetadó, tündöklők, rongyosak, szánalmasak... Látja a határt... Végig futtatja szemeit az ismerős földeken. Ez Kis Jánosnéé, ez Nagy Péteré, a jegyzőé; mind gondosan ápolat jó kis földek... A fűszegi részen megállapodik, megpihen. Ez az... Hát ez az? Kétszer, háromszor átfogja a nagy táblát, tanyástól, legelőstől, mindenestől. Keresztbe, hosszába. Hetvenkét hold... De milyen hold? A buza már erősen nyulik, az árpa is szökik... Csupa zöld bársony szőnyeg... A tanya is rendes. A boglyák takarosak. Az izék kazalba.

El akarja zavarni ezeket a csábító képeket; indulatosan dobbant a lábával, a fejét rázza, de azok csak ott rajzanak körülötte, megnyomják, lenyüggözik, körülzsongják s akarva nem akarva újból, meg újból azt mérlegeli, hogy is lenne akkor? Hetvenkét hold, amelyik csak ugy

parancsszóra ontja a magot. Tíz mázsát holdankint. Tizenkettőt. Nem bolondság! Egy gyönyörűséges nagy tábla. A kalászkok zizegnek, amint az alkonyati szellő végigsuhan fölöttük. Nincs több olyan szívhez-szóló muzsika a világon! Egy egész élet munkája, faradsága... Azaz hogy ma már nem is lehet annyit takarítani még a legszerencsésebb embernek se. Aztán két tehermentes ház. A nagy utcai tiszta kő. A másik hozná az árendát. Ez amolyan szerzett ház. De azért erős. Meg van adva minden munkája. Csakhogy amához mégsem fogható. Az ősi. Még a dédöregapjuk építtette! Ott nőttek föl. A Jánosnak jutott. Az öregebb fiúnak. De most neki... Az asszonynak se kell többet mosni járni. Nehéz munka. Kora reggeltől késő estig. Nem panaszkodik ugyan... A gyerekeknek is jobban hasadna egy kis gunya. Csizma, kantus... A Julist, maholnap viszik. Ágy, asztal, sublót... Csakhogy ennek a kivánatos változásnak nagy ára van. Meg kell tagadnia önmagát. Az egész szívét, az egész lelkét. Eldobni s másikat venni föl helyette. Lehet az?

Hirtelen felülkerekedik lelkében a bizakodás. Hátha most, az élete alkonyán nem köti meg magát a János. Van az ugy néha, hogy változik az ember. Mért ne engedhetne? Hisz nincs belőle semmi haszna. Csak szebb dolog az, ha az ősiség nem származik idegen kézre. Ugy lesz, ugy. Az örök élet kapujában minden földi salakot lehány az ember magáról. Legyen a tied, mert téged illet! Hanem majd ezután jobban utána is néz mindennek. De annyiból meg jut is, marad is. Főltéve, hogy csak a legszegényebbnek. Egy kis tej, turó, liszt... Mégse látszik. Három tehén van az istállóban, odaköt még egyet...

- Négy!...

A gondolat hangot ölt. Meg-megmozdul a szája s ki-kibuggyan belőle egy-egy szó:

- ...Hat ló... Négy ökör... Zsalukáteresek... Pádimentum... Zsiros, fekete föld... Tizenkét mázsa... Csak más az az ember... Tele bugyelláris... A pénz, amit úgy óhajt mindönki... Hát van... Pedig a pénz a kutfeje mindön rossznak. A pénz lopat. A pénz szüli a tolvajt, a rablót; az kárhoztat, az öl, az gyilkol... az a böcsület, az a böcstelenség... A pénz a hit...

Az asszony képedezve hallgatja az ember dörögését; majd, hogy mind hangosabban kezd vitázni önmagával, megdöbbenve rákiált:

- Pétör!

Péter megrázkódik. Tekintget, miközben a szája-széle félrecsusszan s legyint a kezefejével:

- Semmi!... Csupán csak egy percöt elgondolkoztam... Nem akarom én!...

Fönláll a székről. Nyujtózkodik. Két karját föl a mestergerenda felé... Ásit. Megfordul maga körül...

- Hát akkó... mégis csak muszájj!

Odalép a sublóthoz. Leguggol. Az alsó fiókot kihúzza. Beletapogat. Hümmög. Aztán kiveszi az ünneplőt. A kékbeli posztót. A csizmákat is. Emelinti őket. Egyenként. Tekintgeti. Biz azok már egy kissé viseltesek. De nem csoda. Már innen onnan husz éve szolgálnak. Pedig ritkásan viselődnek. Mikor? Jobbadán az idő... No, annak van a legkeményebb foga.

Előbb a nadrágot huzza föl, aztán az ötikét, majd a dolmányt. Azaz, a dolmányt megelőzi a csizma. Sora van mindennek...

Tehát a szűk magyar nadrág... Miközben mondogatja az asszonynak:

- Elmögyök... Muszájj, mer azér csak testvér! De ha nem vértestvér volna, akkor is... Igaz? Aztán hij! Kéri, hogy mönnyek... Ű, a János? Tudod mi az? Felém nyujtja a kezit... Gyere... Muszájj... Nem azér... Nem! A vagyonával azt tösz, amit akar... Az övé... Majdnem a fele szörzemény... Ű sáfarkodta... Szöröncsével... Hát szöröncséje a Jánosnak volt! Mögduflázta!...

Igaz, hogy az a föld, áldás! Azt csak én tudom! Ritka természetű föld! Azt nem köll pihentetni... Ugar? Azt se tuggya az a föld, hogy mi az ugar! Egymás után kéccő gyühet bele buza... Én tudom... Még akko is, ha van valamilyen idő, megdül... Olyan, mint egy irdatlan nagy zöld posztó... Egész az ég aljáig... Összefolyik a kék a zölddel... Annyi földdel már böcsület is jár... A faluházánál... Urak parolája... Biró uram... esküdt ur... gazduram... Vagy egy, vagy más... hogy én kire szavalok?...

- Pétör!

Péter éppen görnyed; a csizmába szoritja a lábát. Nehezen akar menni. Le-letoppantja a szoba földjére. Na, na! Egy kis indulat is átfut Péteren. Hangot is ad neki:

- Még tés is!

De azonnal juhászodik s magyarázza az asszonynak, meg magamagának:

- Régön volt a lábomon... Azér... Más semmi... Én neköm semmi... Az egész most már éppenséggel semmi!

Fölvetett fejével odaint az asszonynak:

- Csupándad csak az szalatt át a fejemön, hogy hát, hogy is lönne, ha történetösen ugy lönne?! Van abban valami? Mond mög te magad? Van benne! Hisz az óhatatlan, hogy ne gondoljon rá az embör! Nem azér, mintha akarnám!... De ott löböög előttem... Muszájj rágondolni. Ha akarom, ha nem... Hogyhát, hogyis hát hogy? Az egész csak afféle gondolat... Nem azér', mintha pártolnám... De hátha ugy alakul? Jánosnak három annyija van, mint nekünk volt. Több! Mer a nyomás is... Csakhogy a János mindig olyan nyakas volt. Indulatos... Világéletibe... De szive, az volt! Volt neki! Emléközők, eccö mérgibe mögütött. Régön. Ü akko' má' legény volt, én mög még csak afféle semmi-gyerök. Iskolás... Miér, miér, nem, mögütött... Azt má' nem tudom. De arra világosan emléközők, azt sohase felejtöm el, hogy akko' este mögcsóskolt. Lehajolt az ágyamra... Azt hitte, hogy alszok... Pedig csak a szömöm volt behunyva... Hát most mögin rám gondolt... Mögszóalt a vére! Tuttam én azt! Nem löhet azt csak úgy! A vér, vér!... Hát most csak a kezem köll kinyujtani... Jussolhatnék... Csak egy szavamba kerülne!... Igaz, hogy annak a szónak nagy ára van! De cserébe mög egy élet, két élet... Több, mer a gyerökök is!...

Az ablaknak fordul. Hosszan kinéz az üvegen át. Nem messze lát. Elötte a szomszéd ház fehér fala. De azért néz mereven előre. Ki tudja, mit láthat? Az bizonyos, hogy nem a falat nézi. Azon keresztül lát. Keresztül a másik, a harmadik házon is... Egyszer-egyszer megrázkodik; mintha hideg szaladna végig a hátán; majd meg a kalapot billenti félre a fején s végig-végig simítja a homlokán a tenyerét. Meleg van. Csudálatos nagy meleg. Egyszer aztán visszafordul s erős, meggyőző szavakkal mondja az asszonynak:

- Van sok embör, akinek még ilyen kis háza sincs... Hát különb embör voltam én akko', amiko' még földem volt? Na, mond mög te magad! Mivel voltam különb? Hát kö lönni főgygyinek mindenkinek? Hol van az mögirva? Hát hiszen nem mondom, jó volna. De, akinek nincs, azér azis csak mögél! Nem igaz? Senkise mögy azér' fejjel a falnak... Azért még nem vész el a világ! Vagy elvész? Jó is volna! Nincs, aztán nincs! Csak lelke lögyön az embörnek. Igaz?

Az asszony egyideig biccentgeti a fejét Péter mondásaira.

- Ugy, ugy!

S aztán, hogy Péter szünetet tart, azt mondja:

- Én nem akarlak igazítani, Pétör. Se szóval, se egy mozdulattal. Tégy ugy, ahogy eltökélted. A te testvéröd... A vagyon is ősi... Én belenyugszom abba, amit határozó!

Péter homlokán ráncok képződnek s erősen az asszony szeme közé néz:

- Semmit se mondassz?

- Semmit!

- Hisz téged is érint...

Az asszony tagadólag rázza a fejét:

- Nem. Engöm nem érint!

Péter föl s alá jár a szobában. Méregeti a hosszát, miközben szaporán szedegeti a levegőt.

- De mégis... Te mit mondanál?

- Azt, amit te fogsz mondani!

- Hát én mit mondok?

- Azt, amit a szived diktál.

Péter megáll a szoba közepén s lenéz a földre majd meg a mestergerendára veti a tekintetét. Körülforog olyanformán, mintha valamit keresne. Botot, vagy pipát... Maga se tudja, mit. Talán a kalapját, ami a fején van. Végigtapogatja maga-magát a két tenyerével; meg-megnyujtogatja a nyakát s megint csak az asszonya elé áll:

- Te nem mondassz semmit?

Az asszony állhatatosan felel.

- Nem.

- Annyit se... legalább is úgy példaképen, hogy nizz-e, a györökök is... Csak egy szót...

- Nem...

- Semmit?

- Semmit!

- Azt se, hogy nizz, a Julis maholnap férhő mögy... Derék, böcsületes embör a Gergő; nem mondom a Julis dógos, de mindkettő szögény. Semmijük! A Julisnak még ágya sincs, ruhája sincs... se sublót, se asztal, se szék... Az apraja is rongyos... Gyön a tél. A hideg mögvöszi üket. Aztán az iskola. Könyvek, irkák... Hát ezöket se mondod?

Péter vár... Hogy nem kap feleletet, megtoldja a kérdéseit:

- Utóvégre te vagy az anyjuk... Az édös anyjuk... Vagy azt, hogy nizz, én mosni járok. Mindön nap kora hajnaltul késő estig... Alig birom a kezem, lábom... A vak is láttya, hogy ezt sokáig nem birod... Mindön áldott nap... A gyerekök mög addig bitangjába, mer kend mög, már mint én, napszámba verejtékezik a más javain... Hát ezöket. Ezöket most te mind mondhatnád! Igazat mondassz velük! Szin igasságot! Dobd ide, zuditcsd rám ezöket a köveket! Ide dob-e! - s ráüt Péter a mellére, hogy csak dobban. - Már csak azér is dobd ide, hogy én hadd lökhessem el magamtól, mondván: Hogyha a veszendő testünk szenved is, de a lelkünk tele van soha el nem muló gazdagsággal!

Péter áll, vár. Lesi a feleletet. Hiába. Semmi. Az asszony csak a fejét ejtegeti. Nem szól. Péter újra kezdi:

- Vagy azt, hogy nézze kend, ott a fény, a pompa, a jólét, a gazdagság. Két ház; az egyik ősi... amabba mingyárt belemöhetnének a fiatalok... Mi mög az ősibe, amelyikbe az apám, a nagyapám... A jegyző mellé! Négy fertály föld osztja a pénzt, az évenátali bőséget... A gyere-

kök ott ülnének az első padba, a többi módos gazdák gyerökei között... Módos gazda! Kendnek nyomós szava esnék a faluházánál, követ-tételeknél... Tekintély, gazdagság...

Megáll, nagyot lélekszik s magából kikelve kiáltja:

- De mardosó lelkiismeret s a poklok tüzes gyehennája itt belül!

Hirtelen elhatározással megfogja a felesége kezét s lecsendesült lélekkel, lassu hangon azt mondja:

- Jöjj tés is... Azt fogom cselekedni, amit a te lelked diktál!

XI.

A kurátor ur ott fekszik a szalma-priccsen. Fölköltözve. Csizmásan. Mindössze egy subával van letakarva. Mellette áll a pap. Az ágy lábánál a jó szomszédok: Gögyi Mihály, a socilista s Kurta András.

A pap beszél Kormos Jánoshoz; vigasztalja.

- Hiszen nem is látszik a kurátor uron, olyan jó színben van! Az egész egy kis hülés. Könnyen öltözött s megcsapta a hideg... Elmulik!...

A kurátor ur bágyadtan pillog a tiszteletes urra s lassan, szakadozva mondja:

- De, tiszteletös uram, tudom én, amit tudok. Neköm be köll rukkolni! Be! De nem baj. Így is végtelen nagy hálával tartozom a teremtőnek. Hatvannyolc esztendő. Áldassék érte a szent neve!

A pap látja, hogy a kurátor ur teljesen el van készülve a nagy utra s így hiába szépítgetné előtte a valót. De, bárha így van is, neki, mint papnak, mégis nyujtania kell valami vigaszt, ami megkönnyitse neki az elválást, az elszakadást a küzdelmek tanyájától, a földtől; vigaszt, mely mégis csak némi reménnyel tölti el a lelket.

- Hát hiszen elvégre biz' abba bele kell nyugodnunk, mert azt semmiképen nem kerülhetjük ki. Valamennyien oda-jutunk. Egyszer menni kell. Azonban kurátor uram, van egy nagy megnyugtató az elválásban. Az, hogy nem örökre megyünk! Föltámadunk! Krisztus urunk példája igazolja. Föltámadunk! Ez a tudat aranyozza be Kormos uram utolsó napjait, perceit. Nem maradunk örökre oda! Föltámadunk!

A kurátor ur ingatja a fejét. Olyanformán ingatja, mint aki ellenkezik. De mondja is:

- Má' tiszteletös uram, ne haraguggyon, hiszen ösmer, én egész életemen át istenfélő, igaz ember voltam. Templombajáró. A sakramentumokat betartottam; a tizparancsolatot is; minden esztendőben éltem az uri szentvacsorával; de azt az egyet tiszteletös uram, mögengeggyön, azt az egyet, hogy föltámadunk, azt nem hiszöm!

A tiszteletes ur megdöbbenve néz a sir szélén álló emberre.

- De kurátor uram?...

- Nem tudom hinni!

- Aztán miért?

- Azért, tiszteletös uram, mert ha az igaz volna, akkor az eleje már régen inditana!

Ennek a bizonyára titkolt hitnek a gyökerei ott rejtőzködhettek a pap belsejében is, mert nem szólt, egy szót sem ejtett, csak hümmögött olyanformán, hogy azt tiltakozásnak is lehetett venni, meg annak is, hogy ugyan már hát ez meg micsoda beszéd! - de annak is, hogy bizony édes jó felebarátom, te alighanem mondassz valamit!

Hogy a gondolatok elterelődjenek erről a bizonytalan ösvényről, a pap, mintha csak úgy történetből kérdezné, fölveti:

- Hát a földiekről határozott-e már kurátor uram?

A kurátor ur szinte restelkedve engedi ki a száján:

- Izentem a Pétörnek... Épp most van oda a Sári...

A pap leejti a fejét. A szoba földjét nézi hosszan. Nem szól, de látszik rajta, hogy erre a feleletre nem volt elkészülve. A kurátor ur is érzi, hogy a pap mást várt, ezért hát mentegeti magát:

- Mégis csak testvéröm... Ha visszajön... Nem bírom a lelkömrre vönni... Ne haraguggyon a tiszteletös ur...

Gögyi Mihály, a cucilista, nem állhatja tovább szó nélkül:

- Ugyan má' hogy haragunna? Micsoda beszéd? Örül! Egy hivet nyer! Az az igazi nyereség. Egy lélok. Az Ur jobban örül egy megtért bünösnek, mint kilencvenkilenc igaznak! Az Ur szolgálja haragudna? A lelkek pásztora? Hisz ő előtte nem számít a földi hitvány hiábavalóság: a pénz. Hisz ű nem szocilista! Én? A más! Én hazátlan bitang vagyok!

Kurta András izgatottan tekintget kifelé az ablakon. Az asszonyát várja. Nem jön.

- Addig cifrázza magát, - mormogja, - míg ez a vén embör mindönt eltestál... Hogy hun öheti a fene annyi ideig?!

A kurátor urnak egy kis időre lecsukódnak a szemei, egy igen kis időre, de az éppen elegendő arra, hogy a pap lassan kióvakodjon a szobából. A két szomszédnak a kezével int bucsút; egy hangot nem ejt, nehogy a nagy beteg pihenését megzavarja. Azonban alig csukódik be az ajtó, Kormos János fölneszel:

- A tiszteletös ur?

- E'mönt!

- El?...

- El a!

Gögyi Mihály egy-két biztató szót szól:

- Ne bántsza az kigyelmedet. Én azt mondom, mindönki a szive szerint cseleköggön. Többet ér az száz pap hókusz-pókuszánál!

- Ejnye, Mihály!

- Én mondhatom, én véleködhetök így, mer én hitetlen kutya vagyok! Aztán én még mást is mondok: Nem mindön betegségbü' van halál!... El is mögyök az orvosér!...

Veszi a kalapját.

A kurátor ur tiltakozik:

- Nem köll! Nem, mer' a halállal az orvos se bir! Mer' úgy van az, ha az embör ereje nagy, oszt' bir a bajjal, akkor az orvos is bir. Ha, mögha nincs elég ereje hozzá, akko' az orvos se bir vele... Hát minek?

De a Mihály nem enged.

- Má' kurátor uram, neköm hiába beszél. Én elhivom... Majd ű mögmongya. Hiszen azér mestöre a betegségeknek!

S nem használ semmi tiltakozás, kisiet a házból.

Kurta András egyedül marad a beteggel. Lassan odaoldalog az ágyhoz s a maga módja szerint ő is elmondja a vigasztaló szavait:

- Itt lesz mingyár' a Maris! Majd kigyümiszöli az kigyelmedbű a rossz nyavalyát!

- Ezt nem! Ebbű' nem löhet kilábolni... Valami nagy kerék romolhatott el bennem. Most még egyideig kattog a gép, hanem aztán mögáll... Eleinte én is azt hittem, hogy gyöngeség... Valami rontás. Röszkettem. Ráz a hideg. Hanem aztán elveszött elülem a világ... Most má' se ti, se tova. Eccö-eccö nagyot rándul valami a kebelembe, mögcsavarodik a szivem...

Kivül csoszogás hallatszik. Papucsos lépések nesze. Talán a Sári néni? Vagy a Maris asszony? Nem. Gugolákné, kinek a nyelve még ez életben nem volt kipányvázva. Kár. Most is, hogy az ajtót kinyitja, már rákezdí:

- Jaj, galambom, lelköm, kuráter uram, de rémisztő rossz színben van! Maga a szakajtott halál! Milyen sárga! Ugyan emböröjje mög magát! Nonó! Amint möghallottam, hogy odáig van, no, mondom az ángyomnak, - mer' éppen ott jártam az árenda végött, - majd segítök én a kuráter uron! Ha valaki, hát én! Van neköm egy igön faintos orvosságom!

Kurta András hirtelen fölugrik a székről s a homlokára bök a mutatóujjával.

- Neköm is van egy receptöm otthon! A katonaságná az őrmester urtu...

Elharapja a szót s legyint a kezefejevel:

- Hanem azt kenni kő!

Megbiccentgeti a fejét s előre lép:

- Hanem azér...

Hogy kissé tétovázik a szóval, Gugolákné elébe vág:

- Azt is mög löhet toróbálni... mer' sohase tudhattya az embör!... De nem lösz rá szükség, mer' itt az enyim. Elhoztam. Itt van ni!

A kötője alól, valahonnan kihuz egy kis üveget s az ablak felé tartja:

- Milyen gyönyörü, szine van! Akurát a karbunkulus. Ezt még a mönyöm használta szögény, akit Pestre vitt férhő' a Mihály, aki most is ott uraskodik a villanyosnál. No, fránya egy masina! Áldott egy asszony volt az a Rozál! Kár érte! Az isten nyugtassa! De hát száraz betegséget kapott a lelköm. Ami nem is csuda abba a ménkü nagy városba. Csupa kű, mög kű. A házak, az ucca... Egy talpalatnyi szántó nem sok... Be van ott küvezve mindön. De nincs is sár!... Épen így sárgult a szögény Rozál is, mint kigyelmed. Kahót, kahót... Amiko' e'temettük, - mer' főmöntem, nem sajnáltam a derága kölcségöt, - mögláttam ezt a kis üvegöt. Gondótam, ki tuggya, miko' vöszöm hasznát... Vagy egy, vagy más. Van neköm, hál' Istennek sok jó emböröm!... Csak egy kis kanál kéne, mer' kanalas ez az orvosság. Óránként egy kávéskanállal... Rá van írva. Maga a pesti patikus. Tulajdon kezeivel.

Mig beszél, ide-oda pöndörödik. Asztalfiókhoz, sublótfiókhoz. Rángatná ki őket, de be vannak zárva.

- A fene tuggya, hova dugdossa el a Sári! Multkoriban a kis Bagó Juliska, - még talán nem is mondtam, - hallom ám, hogy kahol, de igön erősen; akurát a halál kutyája. Még úgy húzott is

utána a gégeje. Hát beadtam neki egy kis kanállal. S mit tősz Isten, azaz ez a jó kis orvosság! - mintha csak ketté vágták volna a nyavalyáját. Olyan lött má' harmadnap, mint a kinyilt rózsza! Olyan orvosság ez! Nem is győz azóta hálázkodni a szentöm. Hun egy kis zsir, hun egy kis liszt. No, galambom, kuráter uram, hun egy kanál? Jó lösz, ha más nincs kéznél, egy levesös is. Abba kevesebbet csöpögtetek. Bevöszi kigyelmed ugy egy hajtókára.

Szajolja.

- Milyen szaga van?! Akkurát az angyaloknak. Aztán olyan édös, mint a csöppentött méz! Ugyan hun tanálok má' egy kanalat?

A kurátor ur bágyadtan int a kezével:

- Eriggy azza' a kotyvasztékkal!

Gugoláknét mintha darázs csipte volna, fölszisszen:

- Kotyvaszték? Hogy ez kotyvaszték? Patikabéli ez! Pesti patikabéli! Rémisztő derága portéka. Ilyet nem tud ez a mi patikusunk csinálni, ha mingyár ketté szakad, akkor se!

- Nem köll!

- Hiszen csak ugy adom. Jó szivvel.

- Tudom, hogy jó asszony vagy.

- Hát az is vagyok.

- Jót akarsz... Nem is akarlak én mögbántani... Éppen most... Aztán sohase volt minekünk egymással semmi bajunk.

- Nem. Ugyan, hogy is lött volna!

Kissé elmereng a néne. Valami régi szép napok tünedeznek föl előtte, mert a szemei kifényesednek, szájaszélén a ráncok elsimulnak, amiből az következik, hogy nemcsak látja felujulni azokat az órákat, hanem újból átérzi. Belsejében megremegnek a régi, öreg rozsdás húrok; fiatalosan, nagy erővel; ugy, mint régen; egy nyári meleg délután... Nagyot sóhajt, mintha a melléről fölszakadt volna valami.

- Akko', amiko' én a papéknál szolgáltam... Sohase felejtöm el! Soha!

A kurátor ur biccentget a fejével:

- Akkor is jó voltál hozzám...

Gugolákné mosolyog s ugy kinálkozik:

- Hát most ezt a kis orvosságot...

- Sohse éltem festött vízzel!

- Pedig ebben van az igazi erő. Ettű még mög is fiatalodna kigyelmed!

Kurta András sörcent egyet az ágy alá s aztán nyomatékosan odaveti a vén asszonynak:

- Nem érti kend, hogy nem kö' a kend patikája!

Gugolákné szembe ágaskodik:

- Hát tés is itt vagy, Andris? Azt hittem, hogy oda vagy kubikolni a rácnak! Hogy nem köll az én patikám? Pedig arra még tés is rászorúhacc! Talán bizony a Maris patikáját javallanád a kurátor urnak? Azt hiszöd, nem tudom? Hallottam is, láttam is. De nem baj. Neköm nem. Csak neköd se lögyön!

Visszapöndörödik a betegágyhoz:

- No, majd akko' hát imádkozok kigyelmedér'... Pedig szerettem volna kitoróbálni, hogy ugyan-ugyan, hogy fogná az ilyenfajta betegséget... Hanem ha történetesen mégis rágondolná magát a kuráter ur, hát izenjön! Csak egy szót: „Gyere Zsófi!” Itt termök abba a minutumba... De azér' betekintök még máma. Most leszaladok a Tobai sógorékhoz... Ez a Sári, ez a Sári... Ugyan hun löhet annyi ideig? Még asincs, aki a kigyelmed fejealját mögigaziccsa.

Igazítja.

- Így la. Vele is szerettem volna néhány szót váltani. Mi a terve? Hogy lösz, mint lösz ezután? Magára marad... No, legalább ő is mögtuggya, hogy mi az az árvaság!

Rávetődik tekintete a kurátor urra. Elmosolyodik s Andrásnak int a szemöldökeivel:

- Elszenderődött. Má' a kezem érintése is jót tött neki!

- Addig kelepölt kend, amig beleszédült!

Gugolákné mintha nem is hallotta volna a kádenciát, tovább beszél, most már csak ugy, mintha magamagának mondaná, mintha csak ugy fönnhangon gondolkozna:

- Hiszen ha én viselhetném a gongyát! Pedig csak rajtam állt! Eleget koptatta a csizmáját utánam, amiko' özvegyi sorba jutott! Toróbálkozott, de hát akko' még élt a Mihál... Azután mögin másként fordult. Mihál után a Balog János... Ű is letött... és is...

Ezekből az elpotyogtatott szókból, hacsak amolyan gondolatszövések voltak is, érthet még a gyerek is. András is, aki egész érthetetlenül óraszámra itt tátja a száját. Miért tátja? No, hogy ne tátsa hiába, hát egy kis parazsat rak a széke alá:

- Most persze má' jobb a husos, a fiatal, a kemény, a tüzes! Olyan, mint töszöm azt, a Maris!

Összehuzta magán a nagykendőjét, miközben olyanformán tekintett szét a szobában, mint aki egy kedves, szép helynek akar örökre bucsút mondani s szeretné, hogy minél jobban be-
vésődjenek emlékezetébe a látottak, hogy azok évek multán is hiven följújíthatók legyenek.

- Hát mögyök... Csak legalább azt tudnám, hogy ki költözködik be ebbe a szép házba? A Sárinak hagyná? A Pétörnek? Vagy az egyház...? Be van itt zárva mindön! A Sári is csak magának... No, de mögyök. Egy azonban bizonyos, hogy szép temetése lösz. Igön szép. Mintha látnám. Kuráteri temetés. E se esik mindön esztendőben! Tengör nép. Ott lösz az egész falu. Csak eső ne essön. Micsoda prédikációt mond majd a pap? Különösen, ha az egyháznak testál mindönt! Hát jobbulást kívánok! Könnyebbülést!

Végre nyitja az ajtót.

Megy.

András két tenyerét ráfekteti az asztallapra. Féligformán föláll. Figyel. Most csukódik a pitvarajtó. Lépések, csoszogások... Egyre jobban igenyesedik. Balkeze mutató-ujja lassan előre meredezik, azzal figyelmezteti magamagát: Csend! Hát csend az van, olyan nagy csend, hogy az utcaajtó csapódása behallatszik.

- Valahára!

Megkönnyebbülve lép el az asztal mellől. Neki egyenesen a kurátor ur ágyának. Megáll. Neszel. Semmi. Odakünn senki. Idebenn meg... Hallga! Lassan lehajol az ágyra. Egészen a beteg feje fölé. Előbb a fülével vigyáz. Mélyek, erősek a lélegzések. Szaggatottak, kapkodók. Az ilyen levegőzés már hörgésnek is beillik. Ami nem csoda. A gutaütés nem valami kiméletes nyavalya. - Aztán a szemével győződik meg. Alszik. Vagy alszik, vagy halódik... De hát sokszor a fül is csal, meg a szem is. Legbiztosabb ilyen esetben a szó:

- Kuráter ur!

Előbb lassan, aztán nyomatékosabban:

- Kuráter ur!

Semmi. Se egy moccanás, se egy rebbenése a szemnek.

Egy pillanatig tétovázik. Fejében gondolatok szaladoznak, jobban mondva mérlegelések. Megtegye? Ne tegye? Most itt volna az alkalom...

A kuráter ur csizmáit nézi, majd meg a beteg sárga, vértelen arcát.

Hirtelen megrántja a vállát s egy elszánt mozdulattal rátapint a csizmákra. Végigsiklik rajta a tenyere. Előbb az egyikken, aztán a másikon...

Ezt nem hitte volna! Nem. Hogy finom csizmák, azt rég tudja, de hogy ilyen puha tapintásuk legyen...? Hm. Ilyen egypár csizma nincs több a vármegyében! A királynak sincs külön!

Hátratorpan.

- Na...?

A kuráter ur mozdult. A derekát próbálta emelíteni.

- Hun fáj?

Nem kapott feleletet.

Kis ideig várt s aztán bal kezét újból kinyújtotta a csizmák felé. Lassan. Tapogatta, kereste őket... Nem találta... A suba egy kissé lejjebb csúszott.

- Talán féltöd? - dörögte boszús hangon András, miközben a subát fölhajlította. A kívánatos jószágok ujfent előttütek.

András az ágy lábához lépett s vigyázva megfogta az egyik csizmát a sarkánál, meg az orránál. Megmarkolta erősen s billegetni kezdte...

Az utcaajtó csapódott.

A csizma kiesett a kezéből.

- Krisztusa ne lögyön...!

S olyan tekintetet vetett hátra, mint aki ölni akar...

Maris asszony volt. András nyomott hangon ráhördült:

- No, csakhogy gyüsz má'! Ugyan hol a poklok mélységös fenekibe tucc annyi ideig kasmatolni?

A kurátor ur felé vetette a fejét...

- Ehol-e! Nem lösz ebből má' többet embör! Akár a harangokat is möghuzhattyák neki... Izent az öccsinek... Annak hagy mindönt! Hát nekünk mi jut? Igért-e legalább valamit?

- Nem.

- Nem ígért? Ugy-e mondtam, hogy ne halogasd! Most szépen hoppon maradunk... Hiszen ha még lábra állhatna...? De ez a te élhettlenségöd...! Eriggy ni! Fogd mög a fejit!

Maris asszony révedezve kérdi:

- Mit akar kend?

- Fogd mög, oszt' ne karatyójj! Nyujj a hóna alá, fogd át a hátát s oszt' húzd fölfelé!

Megéri a csizmákat:

- Ezöket legalább mögmentöm!

Maris asszony lábai gyökeret eresztenek a földbe. Nem mozdul. András mérgesen ráripakodik:

- Lódújj!!

Az asszony az ijedségtől olyan, mint a fal. A szája remeg, alig tudja kinyögni:

- Nem meröm...

- Nem-e!...

András odaugrik, vállon ragadja s lódit rajta egyet.

- Az anyád!...

Maris asszony odatámolyog a beteg fejéhez, de nem meri megfogni, pedig az András már nekigyürkőzött a húzásnak.

- No!

- Fölbred... - rebegi az asszony.

- Hát osztán? Ne nézz rá... Tégy úgy, mintha mög akarnád fordítani...

- Félök...

- Ne húzd az időt... Mingyár' itt lösz a Sári néni, vagy más valaki... Aztán ugy se érzi e má' a lábát!...

- Észre találja vönni...

- Vösz a fenét! Csak fogd mög, oszt beszélj inkább neki...

- Istenöm...

- Ne istenkögg, aszondom! De különben is, nincs abba semmi. Lehúzzuk, oszt' punktum. A betegnek nem jó csizmába' fekünni!

Az asszony próbálkozik, két karját nyujtogatja, előre-hátra hajlik, majd hirtelen fölegyenesedik:

- Nem meröm.

Andrásban kettészakad a türelemfonál, odaugrik az asszonyához s ráerőszakolja a beteg mellére:

- Így e... Az anyádat... Fogjad...

Ő maga meg neki vetéledik a csizmának. Huzza... Hol a sarkát, hol az orrát feszíti, de az nem mozdul... Izzad:

- Má' egészen belemerevödött a lába...

Szuszog; sebesen szedi a levegőt.

- Na, most!

A csizma enged a nagy erőnek.

- Most a másik...

A másik nem olyan akaratos. Az már könnyebben enged. Igaz, hogy ezt mindjárt ugy megmarkolta s olyat rántott rajta, hogy majd hanyatt esett.

- Takard be a lábát!

András a csizmákat a szüre alá rejti, miközben az asszonyának még egy tanácsot ad:

- Én most haza szaladok... te mög jó lösz, ha addig szétnízöl...

Torkán akad a szó.

Gergő toppan a szobába, szinte ajtóstul. Se jó nap, se fogadj isten, hanem már az ajtóban azzal kezdi:

- Nem gyün, oszt nem gyün... Akár a szömöm kinézzem, mégse gyün. Hogy mi a fenét tud egy vén asszony annyit lefetyőni... De legalább hozná magával a Pétör bácsit...

Odalábujjhegykedik az ágyhoz s belesandít:

- Má' nem sokáig viszi... De leginkább még most nyomná mög, amíg testamentumot nem tősz.

András mondja:

- Nem tősz e má' testamentumot!

Gergő körülfordul:

- Volt itt valaki?

András:

- A fene tuggya hányan... Gögyi, Gugolákné... Ez az... Kiváncsiskodók. Jó, hogy az anyád elzárt mindönt, mer' ilyenko' könnyen lába kel egyetmásnak.

Elfordul. Az ajtó felé lép:

- Egy percöt hazanizök...

S megy kifelé, az ajtóban féloldalra fordulva a csizmák irányában...

Gergő topog. Föl-alá jár. Hol az ablakra néz, hol a Kossuth Lajos képére, mely a sublót fölött lóg. Közbe zsörtölődik. Nyilvánvaló, hogy sehogysem érzi jól magát.

- Csak má' gyünne az idős... A fene szeret így strázsálni...Tán má' be is adta a kulcsot... Nem hallom a lélokzetit...

Maris asszony nézi Gergőt. Figyeli. Voltaképpen azt várja, hogy a legény mikor veszi észre. Mikor szól hozzá. Mikor meggyőződik, hogy arra hiába vár, ő teszi föl a kérdést:

- Hát én hozzám egy szavad sincs?

Gergő szembe fordul. Bámul. Meresztli a szemeit.

- Mi lönné?

- Mög se lácc!

- Honne látnálak... Itt vagy... Most itt... Aztán másutt. Egyebütt!

- Nem mindig beszélteél te ilyen foghegyrü én velem!

- Az akkó' vót!

- De akkó' jó vót?

Gergő kölletlenül nyujtogatja a nyakát:

- Hát jó... Nem mondom... De akkó' én még tégöd nem ismertelek!

- Most se ismeresz!

- Vagy igen.

- Félre ismeresz...

- Nem én. Igy ismerlek e! Szömtül-szömbe. Takaros asszony vagy. Jól áll rajtad a ruha... Csakhogy azt a ruhát nem egy embör méricskélte a termetödre...

- Hát amiko' te méricskélted?

- Akko' is segédközött neköm egy-egy jó embör.

- Gergő!

Gergő amolyan bánomisénsformán ránt egyet a vállán:

- Hát én mögmondtam; de mög is ismétlöm: Én má ilyen vagyok! Én nem szeretök osztálykodni!

Az asszony előre lép. Megriszálja a derekát; majd hirtelen lesunyja a fejét s tömött erős szemöldökei alól pislog föl Gergőre, miközben babrálgatva huzogatja a nyakbavetője rojtos csücskét:

- Hát hogyha...Gergő... ha csupándad csak tégöd... oszt más senkit a kerek világon...?

Gergő türelmetlenül legyint:

- Nem tudnád te azt mögállni... Aztán mög lösz mán neköm, aki csupáncsak egyedül engöm szivlel...

- Ugy?

Gergő keményen rábiccent a kihívó szóra:

- Ugy!

XII.

Gergő és Maris asszony farkasszemet néztek. Az erős indulat, mely szóváltásaik után gyülemllett meg bennük, már-már kitörőben volt, mikor a kurátor ur föleszmélt:

- Te vagy itt, Sári?

Maris asszony az ágyhoz lépett:

- Én vagyok itt... Én, a Maris...

Alig mondta ki, már nyílt az ajtó s Sári néni sietett be rajta.

- Itt a Sári néni is!

- Itt vagyok... Itt! Baj van?...

- A kurátor ur...

- Itt vagyok édös gazdám, - sietett az ágyhoz Sári néni.

- Hát a Pétör...?

- Itt lösz mingyár...

- Elgyün?

- El.

A kurátor ur behunyta a szemeit. Arcán a ráncok simulni kezdtek. Nyilvánvaló, hogy jóleső érzései támadtak. Eljön a testvére. Maga jön el megmondani... A kezét nyujtja... Hát mégis...

- Mit mondott a Pétör?

- A Pétör...? Aszonta, hogy van Isten az égben!

Ez ugyan nem volt igaz. Ezt nem mondta Péter, de Sári néni így látta jónak.

- Hát még?

- Hogy milyen jó embör kigyelmed... Jó szive van...

- Aszonta?!

- Azt!

A beteget kifárasztotta a beszéd. Lecsukódtak a szemei.

Gergő odasomfordált az anyja mellé s a fülébe suttogta:

- Hát a Julis?

- Na?

- Gyün-e ű is? Mer' ha úgy egymás mellett látna bennünket a kurater uram...

Sári néni elhessögette maga mellől a gyereket:

- Eriggy az istállóba. Aggyál a lovaknak!

XIII.

Beletelt egy jó óra, mire Péterék megérkeztek.

Ugy, ahogy elindultak, olyan sorban léptek a szobába. Elől Péter, utána az asszony, hátul a Julis...

Péter nyitja az ajtót, köszön s egyenesen odamegy a János bátyja ágyához. Két kézben a kalapját tartogatja s úgy áll meg előtte:

- Eljöttem testvér... Itt vagyok... Örülök, hogy megszólalt a szived.

A beteg félkönyökre emelkedik s való igaz örömmel fordul Péter öccse felé s mintha valami nehéz kő gördülne le a melléről, megkönnyebbedve sóhajt:

- Csakhogy eljöttél... Áldjon meg az Isten... Csak ez az egy bántott... Féltem, hogy elutasítasz... Mindennel leszámoltam már... Rendbe hagyok mindent... Kibékülve megyek a Teremtő szine elé...

- Még jóra fordulhat mindön, - mondja Pétör, - mert az Ur jósága kiapadhatatlan; az Ő utjai kiszámíthatatlanok előttünk, gyarló földi férgék előtt...

- Elöttem van a sir...

- Azt csak az Ur tudja...!

- Én is tudom. Érzöm... De nem baj... Elég volt... Mindönbül elég... Készen vagyok a nagy utra... Csupán csak még teveled van egy kis számadásom... Mögbántottuk egymást!

- Te nem...

- De én is... Hanem most rőndbe hozunk mindőnt... Ugy, amint azelőtt volt... Rėgőn... Amiko' te mėg gyėrők voltál, én mőg má' főlserdültem... De azér' mėgértőtők egymást... Hogy elfut az idő? Hatvan esztendő! Hatvannyolc! Pedig mėg egy-két esztendő... De nem... Jól van ez így... Ez sem adatik mindőnkinek... Mit is mondtam? Igőn... Mėgis csak te vagy a testvėrom... Igőn fájt, az igaz... De ne beszéljünk róla... Elmult... Aztán a juss is ősi... Jórésze... Csak szőbb az, ha nem mőgy bele idegőn... Áldom érte a jó Istent... Csak jobb ez így... Lőgyőn minden a tied...

Sári néni, ki a kurátor ur minden szavát mohón nyeli, nem bírja megállni, hogy bele ne szőljön:

- Ugy, ugy... ődős jó uram... ődős jó gazdám...

Péter felesége az ajtóban áll. Lehorgasztott fejjel. Szája széle meg-megrándul. Talán imád-kozik.

Julis a Gerő mellett. Ők igazán nem látnak semmit, csak egymást. Néha-néha ugyan elka-landozik a tekintetük, de csak azért, hogy újra, meg újra annál erősebben összekapcsolódják s feledjenek mindent abból, ami körülőtők történik. Csak arra rezzen fől Gergő, amikor a kurátor ur egészen hangosan és határozottan nyilvánítja végső szándékait:

- Nem tőszők testámentumot!

Gergő karja odatéved a Julis dereka alá s magához szoritja egy kissé a lányt.

Péter alig-alig tud szőlni, ugy megzavarja a bátyja kijelentése:

- Nem tőszöl testamentumot? Nekőm hagyod?...

Mint az őszı sárga avar a lebukó nap bucsúsugarától, ugy báyadozik az őrom a kurátor ur sápadt arcán:

- A tied... Eljöttél, hát a tied...

Aztán hozzátette:

- Mer' hogy itt vagy, azt csak annak vőhetőm, hogy beleegyezkdől...

Péter megütődik:

- Mibe?

- Mibe?

- Na...?

- Hisz a Sári mőgmondta... Ha visszagyősz... ha főlvősződ ujfőnt a régi vallásod... Az ősi hitet...

Péter tagadólag ingatja a fejét:

János felhőrdül.

- Nem kell a vagyonom?

- Nem... Így nem!

Sári néni közbe kiált egész kétségbeesve:

- Elvőtte az Isten az eszövet?

Julis összekulcsolja a két kezét s úgy nyújtja az apja felé:

- Apám...!

De a „hitehagyott” csak a fejét rázza:

- Nem!

Mint a százados cédrus a tomboló orkán közepén, oly szilárdan, oly vértézetten áll Péter. Szemei össze vannak akasztva a felesége szemeivel s a téboly, az örület fenségével veti oda a halállal vivódó testvérenek:

- Az én hitemnek nincsen ára!

A kurátor ur, mint egy darab fa esik vissza a párnára. Hörög. Nagy erős teste meg-megrándul; két karját fölemeli a feje fölé, miközben ujjai ökölbe csavarodnak s nyújtja-nyújtja fölfelé, mintha csak a láthatatlan, a mindenütt jelen való istent hívná tanuul: „Látod? Visszalöki a kezem...!”

Arca eltorzul a nagy kintől, fogai összecsikorognak. Meg-megrázza a fejét, erőszakosan. A hitvány test küzködik a lélekkel: „Még nem repülsz ki! Még várnod kell! Parancsolom!”

S győzedelmeskedik.

Fél testét nagy erővel fölkezd s úgy néz végig a környezetén... Majd kitekint az ablakon át a kinti világba. Talán, hogy még egyszer lássa, hogy utoljára még egyszer s aztán elbucsuzhasson tőle... Vagy arra vár, hogy a szívét-lelkét ért kemény ütéstől összesajtolt melléből a szókat ki tudja préseli...

Odakünn a szél nyargalva fut végig az utcákon; fölkezd a port s hajtja maga előtt hirtívőnek: jövök! Az utszéli fák sárga lombjait megtépdese, a zsákmányul ejtett leveleket viszi magával. A ház előtti öreg akácba is bele-belekapaszkodik. A vén fa ágai recsegnek, ropognak s hajladozva bölintgatnak, mintha csak a kurátor ur utolsó gondolataira felelnének: Ugy, ugy... Tedd meg!

- Sári! - hörög végső erejével a haladó. - Eriggy el a nótáriusér', mög a papér'...

S egy-két nehéz lélekzet után kimondja a szentenciát:

- Végröndölközni akarok!

*

Ez volt az utolsó szava.